

Bibliothek des
Basl. Missionshauses
Abt. Eingebornensprachen

81029

GĀ

KANEMO-WOLO

III.

READING BOOK

IN THE GĀ OR AKRA LANGUAGE,

FOR THE VERNACULAR SCHOOLS

IN THE AKRA AND ADANGME COUNTRIES, GOLD COAST.

SECOND EDITION

Elmina.

BASEL, 1895.

PRINTED FOR THE EVANGELICAL MISSIONARY SOCIETY.

BASEL MISSION BOOK DEPOT, CHRISTIANSBORG, GOLD COAST.

REINHARDT & SOHN, PRINTERS, BASEL.

G137028

I/AB/PL8191. G11.8

Africana Cass

Osofo *Henry Wharton*.

Afo Osofo *Henry Wharton* ye West India n̄sokpo ko ni at̄sele Grenada le n̄o ye afi ni d̄si 1819 le n̄o. Et̄se le Skotland-nyo lelet̄se d̄sile, ni enye h̄u se d̄se Afrika alo w̄omeidid̄si āsikpon̄ ne n̄o. Beni gbeke ne ye afii ekp̄a ni ehie f̄a fīo le, enye sumo ake eya sk̄ul n̄i ekase nii; si el̄e b̄o k̄ome n̄i eefe n̄i gbeke le aana nikasemo mli gbe, edsake no be le mli le bl̄ofomei en̄mee meidid̄si ke m̄latofoi abii agbe n̄i amekase nii ye amenikasemohele le. K̄ele Nyonmo gbe tamoo gbomei an̄o. *Wesleyan* osofoi n̄i t̄suo nii ye neke n̄sokpo ne n̄o le fe Hogb̄a sk̄ul ko ye d̄sei ameh̄a m̄latofoi ke meidid̄si abii f̄e n̄i taō wolon̄ amekase le. N̄i fe nakai le *Henry* yanm̄a egbei ake eete Hogb̄a sk̄ul ne; ni an̄mele gbe. Enye n̄a enikasemo le he mīse naakpa, ni ewole n̄ai s̄otoi n̄i hi ye hewo. Emli eko d̄si ake eya solemo d̄a Hogb̄a, ni ke ete le, et̄a si dīn̄ n̄i ebo toi. Henry h̄u sumoo solemo le ȳa pam, ni be ko be ko hoo eyi. Gbi ne ete solemo le, enu n̄i osofo le wie ake: "Si bo le, beni osole le, botemo opia mli, ni beni on̄a osin̄a le, solemo oh̄a ot̄se moni et̄e le, ni ot̄se n̄i nāa t̄emo mli nii le aawō nyomo ye fan̄n̄." Mat. 6, 6. Osofo le k̄e fata he ake, nof̄eno n̄i h̄iā moko ye nit̄sumo, nikasemo, n̄a ke nil̄e mli, ye gbomo-t̄so ke mumo gbef̄an̄ le, ke ekpa fai neke ke hemo-ke-yeli le, gbeke d̄sile d̄sio, onukpa d̄sile d̄sio, n̄u d̄sio, ȳo d̄sio, nyon̄ d̄sio, odehe d̄sile d̄sio Nyonmo wonle hīegb̄ele gbiko-gbiko si eeye ebuale k̄e!

En̄e wo gbeke Henry le hewale, ni beni eba sia pe, ni etao solemohe. Enu ake ak̄e "pia" mli, si el̄e hek̄ome n̄i d̄si pia mli ake d̄sa heko n̄i enye ke niyen̄i too n̄i amet̄se d̄sei ake "pia" le pe. Esusu eyin̄ ah̄u t̄se, keke ni ebote d̄sei, ni en̄a eyi,

ni eyakūla ši ye amadāi, toloi, šikisañ-tšesei ke niyenii srotōi-srotōi le atēn ni esole. Dāne eyaā dšei nonñ.

Etšee pī nī etšē dšē ešīkpā len eba; ni benī enu ake ebi Henry mikase nii, ni asañ eye yitšon ke dšenba kpakpa le, eke enye wie he nī eya Ablotširi eyakase nii. Ye afi 1826 mli, benī eye afi kpānyo pe le, anole ke-te Skotland. Dšei ena nibii pī nī fele nākpē tšō. Benī ena snō nī enyō pī le edfen ake nō ni; ši fe se benī ena ake gbekebi komei ke-mitfiatfia amehe tamō wōke nšonā sia feo ye bie ne le efe diññ. Dšetšerenō hū, benī ena snō nī efi le, ekpiti eko ke-te la mli koni eyašā ekwe. Ši amrō nī se la le mli pe keke ni fē sere. Fiōfiō le ehie tšērele, ni ehe homō Ablotširi. Eke mōdenbō nī yo nākpē dfen enikasemo nō, ni fe etšōloi ke enanemei le fē gbeyei ke ahubō. Ye afi 1832 le mli le, oblanyo Henry le kū ese ke-dšē Ablotširi ke-ba West India. 'Ekase nii saññ: ele niñmā fefeo dientše, ni ele akontā ke nibii krokomei pī. Ebōi dšrayeli-nitšumō ko, ni ye enilē ke dšenba kpapa hewo le awo eno ye nitšumō le mli, ni eye onukpa sēmō. Etšee pī ko ni hela mōle, ši fe se le ehewale ni ebōi enitšumō le.

Gbiko benī ekpa nitšumō gbeke nī eyaā ešia le, eke Wesleyan osofo le nyie fiō. Gbete len le osofo le keke wie ake eke ehe akpete osofoi le ahe koni ebote asafo le mli. Neke wiemo ne nō Wharton nā pī, ni bei fiō ko se le akele wo asafo le mli. Asafo nitšumō le mli mōdenbō pī hā akele fe Hogbā skūltšōlo ke *class leader*, ni no se le efe šielo. Kedši ekpa enitšumō le eyaā mañ len ni ewieo Nyonmo wiemo etšōo mei, esraā helatšemei ni ewogame hewale. Hogbāi komei anō po le, ke ebe solemō ye mañ heni eyo le, efāa gbē ke-yaā mādši ase ni eyašieo. Eye nanemei komei nī toii egboi ake tawa. Ameten meikomei baa solemō kwra, ni amesumoo bā; ši le le eyakplaame ke-baā dā.

Bei fiō ko se le skūl-tšōlo nukpa ko nī atšeoje *John Carr* le

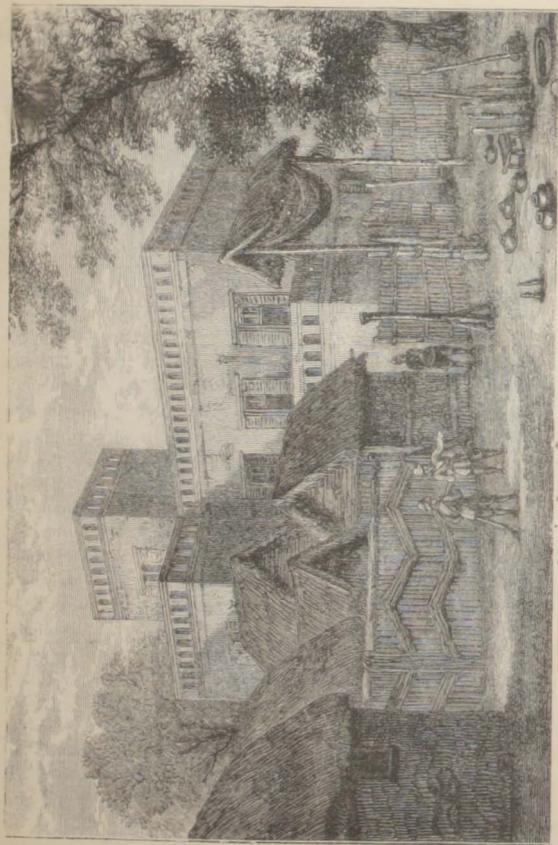
bagbo, ni atao mo kpakpa ko aye ese. Osofo Moister lie eyin ahũ ye hewo, ni nāgbē le emā nọ mí ake eke sane ne aafō Wharton hie. Tse Wharton náa nyomowo pí ye dšrayeli-nitšumo le mli mon, ši beni osofo le kele to tšōmo-nitšumo le he adšina pe ni esoo bó! Efe mei fē nākpē: meikomei dšele, meikomei hũ ye ehe feo; ši le le efoo mli tete. Dsee tšōmo-nitšumo le titri etao, ši mon osofoyeli, edšake enu Nyonmo gbē ye emli ní tšegle ake eyaye ehe odase ye mādšimādši le amli, ni befēbe ní ešieo. Nyonmo wiemo le, enāa miše ke hewale ye mli. Enā etaomonii ne kē: abile nibii srotoi pí ake-kale, ni no se le awole osofo, ni efata osofo Moister he ke tšu nii ye Grenada ke *Saint Vincent*. Beni eyo *Saint Vincent* le, enu meididši ní yo wo-Šikanšo ne nā le ahe, boni amelē yiwalaheremo sane le ke boni abonsam yeo mantše ní ye gbeyei. Asa enu ake Wesleyan osofoi ní tšuo nii ye biē ne le ahewolo ke biē koyo le yee, hewo le ameten tšimo, hii ke yei egboi ye biē, ni mei ní fe le hũ etsōmo helatšemei ye Ablotširi. Dā afi nitšumo he adafitfā-wolo gbaā gbeyēnii ye Afrika: Wumei pí etsōmo osidšafoi, nāmei etsōmo okulafoi, bii eladše amefoloi, foloi eladše amebii, gbomotšei le egbodso ni hie kää nọ ake hewale kpakpa ko aaba mli donn ke-yaši gbēle mli. Ene hā mei pí še biē gbeyei ni nohewo le anyāa biē bā ke nitšumo le he kwrā. Beni osofo Wharton nu sane ne he le, eši etsiši ake le le eete Afrika ni eyatšu Nyonmo nii ye dšei. Enā miše pí ake eete edšaku ní eye Iesu he odase etsō edšakubii le. Enanemei wo etūiañ nūi ahũ, ši ekplēē. Beni onukpai ní yo Ablotširi le nu eyintō ne he le, amekē miše nmāle wolo ake eba oyá, koni awole gbē ní eya Afrika.

Ye afi 1845 le mli le eyin ke-te Ablotširi. Dšei eke osofo *Thomas Birch Freeman* ní dše Gua ba Ablotširi bašra ši, ní etao šika ke-yatša Nyonmo nitšumo le nọ ke-ya Ašante le kpe ye. Nakai afi le nọ nonn le eke osofo Freeman yin

ye Iuni 23 le nọ ke-ba Gua. Ši dsee dsei ato ahale ake ebahi. Heni afale ahā dsi Gā, hewo le bei fiō ko se le eke-tse mli ke-ba Gā. Enitšumo ni etšu ye Gā dsi ake: esoleo sii etē dā Hogbā, etšōo skūl ūmletfai 18 ye otši mli, asan efeo gbekēgbekē solemoi, efāa gbe, ni esraā helatšemei, wōn-dšaloī ke Kristofoī fē ye amešiai.

Eba se nyon kome pe ni Gā hōmowo se. Mañ leñ fe sakasaka, mei babao dse kōi ase ba, ni obonūi ke dšoi srotoi srotoi, tūi, kofēi, tšinakon, bedši ke tomidši agbēmō ke gbeyeinibii pī hā mañ leñ dšidse hō. Ake ni eyafe gbō ni enako neke noko dā hewo le, gbeyei sonñ hāa enyē kpo edse. Gbiko gbekenāši le ete mañ leñ šišramō ni eke nādšielo eyaa tamō efeo beikomei le. Beni enyie mañ le mli le eke oblāni kanakananū komei kpe, ni amēke tūn ke ayilo epente amehiean ke amenidši ahe ni amehie edo ke dšō ni ye gbeyei. Beni ekeame kpe nakai le ekwa enyie oyā oyā koni ehoame he, edšake ēseame gbeyei. Ši ameten mokome ko ni hie ewo la fē mei le fē bafole ni edšo ke-bolele āhū.

Be kroko hū beni ameyo solemo lebi le, meikomei ni tere tei ke-hoo blo wā ni amēdšodšoi sakasaka ye solemotšu le nā kpākpa. Keke ni osofo le tšu ni ayakame ake amefe diññ si asole. Beni bofo le ni etšu le yaā le, ledientse hū ebadamo ablanā le nọ koni mei le anale ni amekwe chewo ni amefe diññ ke-ho. Bofo le waame ni ekame ake: "Osofo le (bēle eke enine mitsō Mr. Wharton ni damo ablanā le nọ le) kē, ekpanye fai ni nyefe diññ fiō, si asole." Šikōme le amemli bafū wā dientse ni amēblo gegēge fē tšutšu le ke lalai ke soleloī le adšemō ke ameyiwomō. Osofo le ke nākpē ke gbeyei hole ehinmeii anọ ke-te nwei ni ekē ake: "Ō Nuntso, wose ko le hā be ko aba, ni eba mrāmra, be mli ni hiñmeigblemō aaba Gā ne, ni Nyoñmo wiemō le aaye nọ, ni wōn-dšaloī babao aaba solemo ye tšu ni amēbuleo ūmene ne eko mli!"

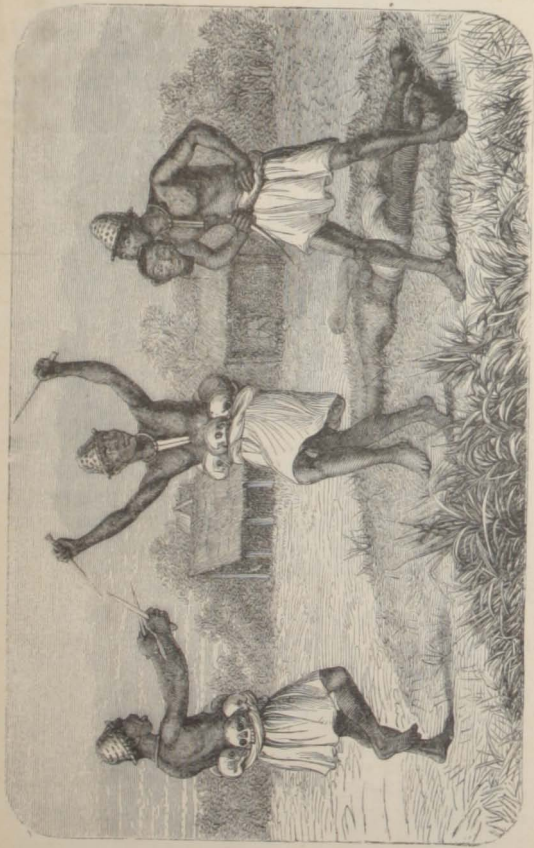

MANTSE MÔ LE, KUMASE.

Lelɛn efaikpamɔ kɛ etamɔ lɛ eba mli ɔmɛnɛmɛnɛn. Nyekwea gbomei abɔ sɔnn̄ nɪ Nyɔnmɔ wiemɔ lɛ egble amɛ-hiɛmɛii! Nyekwea Hogbā skulbii kɛ gbifɛgbi skulbii, kɛ Kristofɔi abɔ nɪ dsi asofo nɛ nɪtsumɔ lɛ yibii! Nanyɔnmɔ wiemɔ lɛ ekūn esɛ ebaa enɔ effo!

Ye afi nɪ dsi 1846 lɛ tɛn lɛ onukpai lɛ fɛlɛ akɛ eyahi Kumase yɛ Ašante nɪ etɕu Nyɔnmɔ nii yɛ dsei; nɪ eyiɛn kɛ-te. Beni ete lɛ Ašante mantse, Kwaku Dua, herele hiemɛ pi. Gbi nɪ esɛ dsei lɛ ewoɔ nyɔnnyɔn kɛ dsetseremɔ. Ašante mantse mife Dfabɛn mannye yāra, hewɔ lɛ ayi obonui, atfia tui nɪ afe gbeyɛinibii pi. Dsetseremɔ lebi mankpa lɛ, mantse lɛ bɔ gwa kpɛtɛnkple, nɪ ekɛ šikatsi tɕu akɛ ayaɔo osofo lɛ kɛ-ba. Beni bɔfo lɛ batsi gbɛ lɛ hālɛ nɪ ebɔi ehe sāmɔ pɛ, kɛkɛ nɪ moni dsi enyo hū pue bakɛ akɛ, mantse kɛ ɛmɛlɛ, ši eba oyá. Onā kɛ onā nɛ moni dsi etɛ hū eninalɛ kɛ nakai wiemɔ lɛ nonn̄. Amɛyiɛn nɪ amɛyaa lɛ amɛkɛ moni dsi edfɛ hū kpe, nɪ ekɛlɛ akɛ, mantse kɛ ewo enane nɔ ši ɛmɛlɛ. Agbenɛ ekɛamɛ kɛ enādsielɔ Hagan te gwabɔ lɛn, nɪ bɔni meididsi agbenā yɔ lɛ, amɛtra mantse lɛ kɛ onukpai lɛ fɛ adɛn kɛ-nāamɛ, nɪ amɛyatra ši. Enɛ sɛ lɛ mantse lɛ hū bate ši, nɪ ekɛ esafoiatsemɛi kɛ onukpai lɛ fɛ batra osofo lɛ kɛ enādsielɔ lɛ dɛn, nɪ amɛnāamɛ. Nāmɔi lɛ asɛ lɛ mantse lɛ fā nɪ amōmō nyɔdsi aafe 20 kɛ-ba gwabɔ lɛ tɛn, nɪ abɔi-amɛ gbɛ ekomekome. Osofo lɛ gba akɛ: “kɛ ona bɔni atšɔɔ nɪ akɛ kakla lɛ woɔ amɛsɛn kɛ mei nɪ abagbeame, ši ašɛkoame nɔ lɛ agbɛyɛi-blomɔ kɛ mei nɪ aflɔ amɛyii momo nɪ kāmɔ ši plɛɔ lɛ akɛmɔ lɛ, eyɛ mɔbɔ!” Osofo lɛ te ši damɔ ši, nɪ ebɔ mɔdɛn naakpa koni ekū nā ši ehoo. Agbenɛ ekane Nyɔnmɔ wiemɔ kuku ko, nɪ esɛle wā etšɔ gwabɔ mā lɛ fɛ.

Ehi Ašante afi kɛ fā sɔnn̄; befɛbe lɛ enāi gbomei nɪ agbe dfɛre blohūi lɛan. Enɛmɛi dsi gbɛtsi kple kɛ-hā Nyɔnmɔ mantseyeli lɛ feremɔ, nɪ kulɛ sa akɛ osofo Wharton nidsian

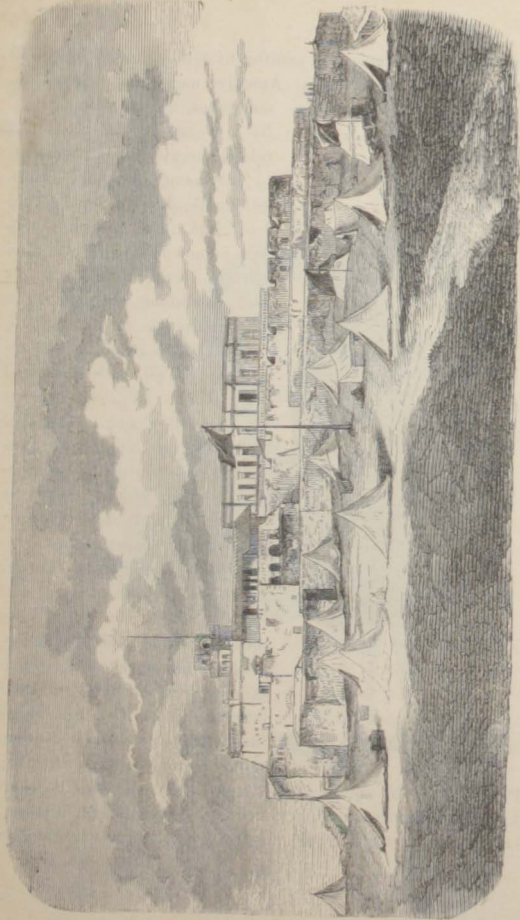
AŠANTE OBLAFOL.

adše wui, ši ehme etšui ši keke. Esafo le bafe Ašantemei abii 14 ke Fantemei hū saññ. Ešee gbeyei, dāne eyasoleo etšōo mañtše le kē. Mañtše Kwaku Dua hū sumo esane pam: dā otšii enyo le ebakeole tōi 2, amadāsabii 60, yēdši 14 ke nibii srotōi pi. Asañ ehāle šikafutru nī nā šio šeleñ oha šii 3.

Ye afi 1848 le nō le, afāle ekoñ ke-ba Gua. Neke be ne mli le ekpē dšrayelo ko biyō nī te Ablotširi yakase nū eba. Kule eehā ahāle nā ke-dše Ablotširi, ši no be le mli le Ablotširi ablai le gboio tšō ye biē, hewo le esumo mon ake eekpē mūlatoyō nī he ehomo biē koyo le mon fē Ablotširi abla.

Eba le eke modenbō kpetenkpale tšu nii: eto Nyoñmo nitšumohei ye Tema, Kpoñ, Gbugblā ke Bawaleši. Kpitio-kpitio efāa gbe ke-yaā neke mādši ne ke mādši ke akrowai krokomei amli. Tše enaā ehiēnāñonii ye gbefā le mli tole ke mei nī eyaā amēñō le atšuiwale hewo, kēle etu esane fē ewo Nyoñmo deñ. Ametšuiwale sane le kā etšui nō, hewo le eke faikpamo beñkeo Nyoñmo, beni afe nī ekūmo amēte-tšuii le nī ehāame helō-tšuii nī hereo yiwalaheremo sane le. Gbiko beni esoleo ye Bawaleši dšā nō le, mei nī esoleo etšōo le fē nūmōle nī ameye che feo ye e-Gā gbonyogbonyo nī ewieo le hewo. Efe diññ ekwēame ahū nī eke nākpē bo ake "kothe!" (kose!)

Ye afi 1854 nō le Eñliši Amralo ko nī hī Osu mōñ le bōi Osu ke Lā ke Teši onia šeleñ kome kome tšumo. Osu dši no be le mli mañ wulu nī yo gbei fē mādši nī efe le fē. Agbene mādšiatšemei le ke amēmanbii le fē anābu fe ekome ake amehāā fei. Ene batšō mañsō wulu nī kā ši ye Eñliši Amralofoi le ke Osu ke Lā ke Teši teñ. Ešē etšee le Osunyo ko nī atšeoie Tšie Laate le yawo dā ke hase nī ebahō le, Amralo le tšū nsrāfoi ke-te ameyasō dā le ekā nā ke-te Osu mōñ. Agbene Osumei ahie do dšogbāñ, nī amewowō

CHRISTIANSBORG CASTLE, 1862.

Amralofoi ahe gbomei ke nsrafoi ni tere blofomei le anibii-nibii ke-baã mō len le ka. Ameyiyi meikomei, amepilapila

meikomei ni ameshōshō nii pi. Ní fe nakai le Amralo le hā mlalele ko ní atšegle “*Scourge*” le batfiaame okplemii. Edše šiši ke-dše Lā, ye Sept. 13 nọ lebi. Nakai bei le amli le bèle aye hōmowo, ni mei eba mañ len pi. Keke ni eke-wo mli buñ, ni ekūmo gbogboi, egbe mei pī dientše ni efe mañ le butū. Ní fe nakai le eke tse mli ke-te Tēši, ni eyafite dšei hū. Kpako dāni ekū ese ke-ba Osu. Beni eyo Lā ke Tēši le bèle Amralofoi le ke Osu mañ len bii miwu ni ye gbe-yei. Kose gbogbiloi ni eba kōyeli ke amedantai le toke noko saññ: amegbogbe asrafoi le ke blofomei le ekomei, amepilapila mei pī, ni mañ mū le fē te šī bu šī. Yei ke gbekebii ke hiimedši tao ladšemophe: meikomei te Gā, ni meikomei hū te koiase. Beni “*Scourge*” ba Osu le ebagbe mañ-dfa le nā kwrā. Ekūmo gbogboi ni eye awui pi. Wọ

Basel osofoi le anibii pī hie kpātā, titri le wosofoi kpa-kpai, J. Zimmermann, W. Locher, Stanger ke Steinhauser. Okplemtuntei wudši gbulọ ametsui ni ameyo mli le gbogboi

le, ke-bakũmũ amekplõĩ ke amesofai, edfra amekanei ke dframõnibũ srotõĩ pĩ. Asaũ gidigidi le mli le adũu amẽnibũ pĩ. Enẽ hã amẽnũ fe mboũ ni amefã amete Osofo Wharton nõ ye Gã. Ehereame hiemũ pĩ, ni eke mlihile kpetenkle sũmũame boni ameanã miše. Fe se le ameten mei enyo, osofoi Zimmermann ke Steinhauer te Abokobi ameyahi dsei. Ši mei ni efe le kele hĩ šĩ ke-yaši November.

Ye ati 1862 le mli le šikpon hoso, ni tšui pĩ kũmũ: Osofo Wharton šia le yiten kũ bu mli, šĩ ebũ morden ni esa ekon. Enẽ se be fiõ le ete Ablotsiri; šĩ eyee bei pĩ ko ni ekũ ese eba. Beni eba le ake nitšumũ le mli onukpayeli hãle. Boni aye che odase ye enẽ gbefã dši ake: "Eke che fõ šĩ ehã meididši ke-hã Nyoũmo anumnyamwõ, eboo ehewodšian toi, hefẽhe ke befẽbe ni Nyoũmo nitšumũ le tšẽle ake eya mañ-se heko le, eke helo ke lá etoo adšina. Ebuaã ohiafoi, ni egbleq ehie ehãa mei fẽ."

Yē afi 1873 mli, beni Ašante ta lē ba lē, atao akē eye osofo kē-ya ta lē mli. Ši enyēē eya, lē kē ehfatalo osofo Rose fē kāmō šī kē atridī. Etšēē ni enō lē nā baba šī fiō, šī osofo Rose nō lē yē nakai nonn, nohewo lē etšō ehie ete Madeira koyotšakemo. Ešē dšei yee gbi ko ni osofo Wharton yaninalē. Ehela lē bawo wu yē Madeira po ní wa. Tšofātšemei srotōi srotōi fe he eko āhū ehii, nāgbē lē amēfē amekē akē, eyi nān wala. Lēlēn, Oktober 11 nō lē ehie tšake. Aafe nmedši 2 mli lē egble ehīnmeii, ni ekwē osofo Rose ní tá emasei buo ehe lē hie āhū, ni ekēlē akē: "Hedšomō ko yē hā mei ni etoame lē!" Kēkē ni no herelē nō akē: "Hē, hedšomō yē, ni etšēn ni oodšō ohe yē dšei!" Enē sē lē ena kronkron bii ní baā abakpēlē, ni etšē osofo Rose ni ekēlē akē: "Ō Rose, na anumnyam asafo!" Ni osofo Rose kēlē akē: "Oofata amēhe bianē ni oofe amēteñ mokome." Ni ehie nō akē: "Hē!" Agbene ewo fiō, ni beni egble ehīnmeii lē, egble enidši amlī tamō akpaā mo fai ni ekē osofo Rose ekoñ akē: "Rose wami kē-beñkē Jesu, mitao mabeñkēlē." Osofo Rose kēlē akē: "Ledientšē eewao kē-aate, ni okēlē aahi šī, oonale, ni ootamōlē."

Enē sē etšēē pi ko ni egbo. Enō dšetšeremo lē ayafūlē kē nānōwala he hienōkāmō yē Enlišibii agō ní yō Funchal mañ lēn lē mli.

E. A.

A b e i.

A. G á A b e i.

1. Able yò ne, kẹ aẖiẹ āhū lẹ able nonū atṣeṣe, ẖi atṣeṣe fufui.
2. Abobonua kẹ, elé noni dṣi ohia; la yaädṣe lẹ, eṣā.
3. Abobonua kẹ, gbì ní enye aagbo lẹ, eekpe tẹ mli efūlẹ; enye yaägbo lẹ, enābu efū.
4. Abolo flo ehū yeli 216. Gá Grammar, 1858, p. 158 k. n.
5. Abui, kẹ ole kpẹ lẹ, kpẹ odunā lẹ.
6. Abui ní he dọ la lẹ, eṣā kpā. 88.
7. Adamọọ loeíān afāmọọ loeí.
8. Adéda kuku ekūū ẖii enyo. 42.
9. Adṣeṣe mo ẖiṣi, ẖi adṣeṣe mo lilei nọ.
10. Adṣen flo enōō, dṣa loṣrañ fata he.
11. Adudonḡbane bẹ ekā ni efọ ẖiwo.
12. Adudonḡbane kẹ, ekpaa ye gbonyo he lẹ, ekele te buñ. 20.
13. Adudon kẹ: Noni ehoehe lẹ eho, noni baā lẹ no akweṣe.
14. Aekō kẹ che kōmi; aeanyekō hū kẹ che nō.
15. Afeṣe blẹō agbeṣe tṣatṣu ni auaā emlinii.
16. Afí efèè nímōtṣe. 75.
17. Afí kẹ, ele nii āhū lẹ, atfa ehinmeñ tū.
18. Afí kẹ: Moni gbemi edṣomi ake moni fā mitṣere. 50.
19. Afoo tṣo kome nọ midṣi enyo.
20. Afūṣe gbonyo; ẖi afūū sane.
21. Agbokutṣe po miṣe enānu.
22. Ahee alonṣe awoo fṣotṣe mli. 179.
23. Ahii mañ ní oheo bẹ mli. 130.
24. Akanma hefū tṣēñeṣe ewodṣi.
25. Akanma, nme ye heko! ayee etō, ni meni ataṣe owōlṣe afe?
26. Ake owulu yeṣe amim dṣikule fuṣe aaba ẖia.

27. Ake hīnmei tšuru egbee loflō.
28. Ake kplotō hāā klan šitō.
29. Ake "Mihe, mihe" hee nō.
30. Ake nō hāā dšulō šitō ní eladše.
31. Akēō ekome dāni akēō enyō. 219.
32. Ake suolō fee kwakwe ke alōnte femō.
33. Ake tšina hāā klan kplamō.
34. Ake wó-mibaya nō hāa moni yaā ñmene.
35. Akpatāā dadei enyō awoo lañ.
36. Akplāā ñwei dāni akplāā šisi.
37. Akpokplōnto nyēē foidšē le, enyēō ladšemō.
38. Akpokplōnto taoō elā hie ekwe, hewō esuō ekue ewoō enoño mli le. 27.
39. Alañmai fee kwaeāñ (kōñ). 55.
40. Ale ake lá ye dan ni atšēō ladšō.
41. Alée mo fane ni nyōñ ni asu la akwe ehie.
42. Alōnte efōō miaūbō. 1.
43. Alōnte kē, mlikpāmō nō hewō ni ehee nyōū le. 48.
44. Alōnte ye hefatalō dšikule eefe ekā fē ghé.
45. Amadā moto ehī šā, šī ehīō homō.
46. Amiaā gugō ni ake-hūō sebo-ñmō.
47. Amimyeli hewō ni ke agbe kpluka ni afūō akweō le.
48. Ampam kē: Ke šikponbii tšemi le, mikēō, nyenaa miyi-tšo? Miba. Ni ke ñweibii tšemi le, mikēō, nyenaa minādsi? Miba.
49. Anānu táā šī ni abe gugō ahile. 183.
50. Ani ke akē: "Tui le" tō egbo? 62.
51. Ani lilei bō tšina wōñ hewō enyēē ewie le?
52. Anyiee fuō se awuu bō.
53. Anyiee fuō se ni adū tšōne. 66.
54. Anmōō blofonyobi akadsee.
55. Anmōō kuntū kpō. 74.
56. Apāfonyo lé tawa ni egbo.

56. Apāfonyo lé tawa ní egbo.
57. Apasafo kē: Midasefonyo yē Atsem. 214.
58. Apasafo t̄su lē, kpa akpaä; šī ašāā.
59. Ašantemei awonu ñō, šī ñō ní foḡ mli t̄sō. 173.
60. Asee kplo ní asā aše ñmanma.
61. Ašinao t̄see yē onukpai ahie ní eladše.
62. Afieḡ kolo lē dāni abuo ablet̄ši fō.
63. Atāā mo fuḡ nḡ ní agba ehie m̄.
64. Atāā yē lōñ se.
65. Ateḡ afeḡ ní ateg anaä.
66. Atii gbomo he akwee.
67. Atsikidodō, ōhi wamḡ, šī oyeḡ egōgōmi.
68. Atsō gbomo t̄sōne abuu nḡ.
69. Atsōḡ adufao mli ayeḡ kolo lē yit̄sō.
70. Atsūū mo bi t̄sōne sramḡ ní loflō yawieḡ ehie.
71. Atsūū mo ñwei ní ahwan̄ ešiši atfere. 215.
72. Atfaa mo tē ní akḡ sūkukuli atsō ehie. 139.
73. Atfā hi fē lasewō.
74. Atferemā dšraa akē eḡ kodšomḡ.
75. Atfere ní d̄ši onō lē mrā odšeo ohereḡ.
76. Awoo mo bi kē ehie wḡ.
77. Awoo nane nḡ ateeke amane.
78. Awusā pleḡ were, šī eplee m̄lebo.
79. Ayeḡ kōkō enmon̄ d̄šikule, aye yē kose. 180.
80. Ayeḡ nii agbeḡ nā, šī awiee agbee nā.
81. 'Aye, áye, eyee yaka.
82. 'Aye, áye, ní afo awo Aye.
83. Bābi gboo fā. 137.
84. Bā gbiñ kpaä ní bā ñmon̄ kpaä.
85. Bāi enyḡ hoo kplōñ. 44.
86. Batafobi bi enye akē: "Awō, meni yḡ ohie kpoikpoi lē?"
Ekē: "Kē oda d̄šinn̄ oobale momo." 53.
87. Batafo lé kpokplōlo.

88. Beni baṅkani ba lẹ, kẹkẹ ni afō kōkō-yeli.
89. Beni odā kā akpakai mli lẹ, tšunye mibo, Awo! 45
90. Beni onukpa ewo lẹ, enāḍši ḍšore kpo nọ.
91. Beni sikle yọ Ablotširi lẹ, wo yẹ meididši adše.
92. Beni tẹ miaā akpa lẹ, akpa mimia šikpoñ.
93. Beni toḡ kolo lẹ, ēto gbobilọ hū.
94. Bi ní baa ḍšenhile lẹ, ekē, atšere tetewui awole.
95. Bi ní kpaā ši lẹ, eleḡ nii fẹ etšẹ.
96. Blofonyo tšulọ ḍši blofonyo.
97. Blofo-okpo kē: Moni yeḡ nii ni ehāao eko lẹ, lẹ ogbeḡ
la ohāa. 142.
98. Blo momo beḡ fẹ blo hē. 79.
99. Bo moni okadše lẹ, okē, onaa Nyonmo; ši mi ní mibu ši.
100. Bo ní obuḡ lẹ no ake-buḡo.
101. Bonso da kpetenkle mon, ši nšonkotokọ gbeḡlẹ. 63.
102. Bo ote Kpeši ni okẹ omoanu ba.
103. Boni afeḡ afūḡ afū lẹ, afūtšẹ ko kweḡ.
104. Boni akpaki yọ lẹ, nakai atēḡ enānō.
105. Boni bu yọ lẹ, nakai akpeḡ enābumonō.
106. Boni owoḡ mo ohāa lẹ, nakai awoḡo.
107. Dale kome guoyelo yee kpenkpawo wuḡ. 19
108. Dede mife kolo, ši ekē: Kọkọ ni. 185.
109. Dē naā ni dē maleḡ.
110. Ḍšā nọ oblabọ lẹ, šia awereho ni.
111. Ḍše ana ni afe wōhe. 136.
112. Ḍše etšere, ši ḍše nako.
113. Ḍšee Ata kome hōḡ atañme.
114. Ḍšee mei fẹ le ake ke nyoñmo nne lẹ ateḡ ši ayaā tšun.
115. Ḍšeemi miba kọkodenēi akpō! kpō! hāmọ.
116. Ḍšeemi miyaši yō ní kumaī ba.
117. Ḍšee moni mli efū kẹkẹ ḍši moni etū ehie.
118. Ḍšee nokoñ, ši noko kēñ. 199.
119. Ḍšee noni aakpa kanto ḍši lebi bọ.

120. Dsee noni obiṣi enako dā dṣi "gbeale", "gbeale!"
121. Dsee tṣāfọ wōhe dṣi laṣi.
122. Dṣen ní dṣeṣe hewo hā obiṣi kase nme nābu gbū.
123. Dṣen tamọ kā, eyāā hiehie ni ebaā seṣe.
124. Dṣidṣine ṣio ekaí, fuo ṣio enāsaí.
125. Dṣu baa Dṣu kome.
126. Dṣulọ lé "nyemōale!"
127. Dṣulọ yitṣon kwọ.
128. Dùn fọọ yō. 78.
129. Ebā tūnyo ehō yō.
130. Edṣra kē, ni akēo akẹ, edṣraa.
131. Eto tṣo egbe enọ. 202.
132. Fān ye "tēremom!"
133. Fā tṣio fā yiṣe. 83.
134. Fayalọ nonn dfaā gbé.
135. Fi efi Pekinyo hewo eke Akwamunyo nyie. 207.
136. Fiofio adudon fe-ye gbé toi. 166.
137. Fotei kpañọ dāni amegbeo yā.
138. Gā humi le koyọ tfaā dāni ewieo.
139. Gāmei kē: sane ní otaoo akẹ edṣe ohie le, no oke-woọ onakutṣon.
140. Gā mli ye Gā.
141. Gānyo gbogbo kuku foṣ bi.
142. Gā segbe dṣi gbẹ. 119.
143. Gā-sō wọọ si.
144. Gā weku tamọ mampam fọ, taramọ tāra nọ. 156.
145. Gā ye afa kẹke.
146. Gbeale, gbeale, gboo.
147. Gbeke edfaa apkokplonto, si wā edfaā. 121.
148. Gbẹle adeda le, ehūū hekome.
149. Gbẹle ye sā mli.
150. Gbé kē, etao foi edṣe, mbasro ni eṣayō tō etṣe eladṣe.
151. Gbé kō gbé, edṣee. 162.

152. Gbe dseke hewo ni enmomi sa ye tso no.
153. Gbe ko ekwo tso.
154. Gbe ni awo Odomirifa ye no le, ke akē, aawo Akwa-
dšansā ye no le, adsee nwane.
155. Gbenyielo, wo onane no, si fā ye gbe teñ.
156. Gbenyielo, wo onane no, si nyoñmo miba.
157. Gbi ni aamō kplotō le, batafo aatsō hāmō. 170.
158. Gbi ni kakadañ ná le, kpitio náá.
159. Ghi ni lumō ná le, miletše náá.
160. Gbi ni ohe ehii le, gbi le oke ošayō kpeo.
161. Gbi ni okpo aadsie omidši asi le, eye momo.
162. Gbi ni onāñ ogbo le, no oke okomfo kpeo.
163. Gbogbo he ye flo.
164. Gbomo etāā lō yaka. 32.
165. Gbomo fōñ hi fē sia flo. 89.
166. Gbomo gbeo niyeli nā, si egbee wiemo nā.
167. Gbomo kpakpa sisa yee nmanmašai anō nii.
168. Gbomo kpitio sii etšitsi yaka, ke dsee tēreman le bēle
woññ.
169. Gbomo le, ayeole dideiyeli, si ayeele fuoyeli.
170. Gbomo lilei no atšōo ayañ eyitšon.
171. Gbomo mli ye gbomo.
172. Gbomo nanehetšōii fá.
173. Gbomo-odom táá si ni atao tso-odom. 82.
174. Gbomo tšio gbomo koyō. 39.
175. Gbobilō gbei kpete emilelō he.
176. Gbobilō lé kolo helatše. 164.
177. Gbō edšaa kō no lō. 155.
178. Gbō hiñmeii kpleikplei, si enaa mañ nii. 72.
179. Gbō le nudšō ni.
180. Gbō nuu noni edšatšu enu.
181. Gbūlō ke eñā.
182. Gonti le mō mli dāni ewaā.

183. Hefēhe ní yamā le, amā; ke emā okuesē le no dšraä.
184. Heko be ni ke atā akpe atañme ní enōō.
185. Hekoheko be ní atā akpe wiei ni edšoo.
186. Hela ní ye akañma ni eyiten kpa le, no nonñ ye ansam
ni eyiten fē.
187. Heni añmōo ye le, dšei aadamō akafoō.
188. Heni atšō akwō le, dšei nonñ atšō akplekeo.
189. Heni atšō alomoō le, dšei otšō odaio ohe.
190. Heni lofōdši feo le, dšei ametšedši kaä.
191. Heni mo nābu šeo le, dšei ekōo.
192. Heni mūgbē mā le, atfaa dšei te.
193. Heni nudšō damoo le, ñmiamo etāa ye dšei.
194. Heni olé le, olaa dšei.
195. Heni tō sumo le, dšei enoo eyen etāa. 112.
196. Hewalo tšotšoroō wie.
197. Hewāmō hewō atoo waonā.
198. Hiēgbēle gbeo akañma.
199. Hiñmeii nyeo mo, ši toi enyee mo.
200. Hiñmeikwotšē tāa ši ní adšē hiñmeikwolo.
201. Hiñmei yee kafo.
202. Hion hion feo tērema.
203. Hōo lei aňo-fio Hōo. 86.
204. Humi egbee fuo gbemo. 18.
205. Ka akpokplonto hewo kule atfaa kōn tū. 149.
206. Ka akpokplonto ke kā hewo dšikule awuu ta ye dšen. 172.
207. Kabu fē Kabu le, Kabuñ.
208. Kakla dientšē šōo ehe ye gbeke dē.
209. Kaklaka feo gbēlenii ši egboo. 185.
210. Kaklakai nuo wēwēwēwai awiemo.
211. Kā den kpaa ñmiamo.
212. Kā fōo lofō. 2.
213. Kā wulu fōo nyōñ.
214. Kādšē ošayō sē onmōle, no le ohie kwemo dšraa.

215. Kāño-mí oto fla nā mū.
216. Kāño-mi owo tšōnen bọ.
217. Kāšōlọ yeọ kākwoñnii. 151.
218. Kẹ Adu eyaa lẹ, etši yaā.
219. Kẹ ahieo āhō lẹ, ohec tū.
220. Kẹ ahōhima fe osuprupu edsūrō lẹ, lẹ hū efele eko etoọ nāđsiañ.
221. Kẹ ake lele midšieo lẹ, ohuruu ogbee fāñ.
222. Kẹ aloñme ye lei lẹ, atšoo wao.
223. Kẹ anyēē foidšē lẹ, anyēo ladšemọ.
224. Kẹ asō tši lẹ, afeọ emōmọhe.
225. Kẹ āši ahāo okpe lẹ, ohalaa mli.
226. Kẹ ātaoö agbe lẹ, ohuruu otekee la.
227. Kẹ atēre ni onaa lẹ, kẹ akpo nā ši lẹ, onaā. 85.
228. Kẹ ātši gbẹ lẹ, akpaa tšo.
229. Kẹ āwo otšu lẹ, otee kpāi.
230. Kẹ awoọ lẹ, alaa. 101.
231. Kẹ batafo kē, dšee enane ni lẹ, enane noññ ni. 200.
232. Kẹ bi wa fie fuọ nọ lẹ, afoo, ši tšūmọ atšumọ.
233. Kẹ didei dše fāñ bakē: "Bā he miye lẹ"; adšeele ñwane.
234. Kẹ dše na lẹ, gbomei fē diọ.
235. Kẹ dše na lẹ, gbomo tšuru tšóọ ediñ.
236. Kẹ dšulọ kē, ele dšū lẹ, éyadšu okplēm. 145.
237. Kẹ edfaa lẹ ewulu lẹ, akpeele ewulu.
238. Kẹ efi lẹ, no etfaā.
239. Kẹ etọo lẹ, okpaa támọhe.
- 239a. Kẹ etọo lẹ, okpaa tōhe.
240. Kẹ fā ša mo lẹ, enuọ eko.
241. Kẹ fotoli kpe bi lẹ, ekpe ehā awale.
242. Kẹ Gānyo te Ašante ni eyana kamflā lẹ etšeele enyemí.
243. Kẹ gbeke le edēfomọ lẹ, eke onukpai yeọ nii.
244. Kẹ gbeke maa koi, onukpa hiọ šisi. 177.

245. Ke gbe kē, edšeke āhū le, mañ mli kē eyaā. 185.
246. Ke gbomo gbo le, elilei gboko.
247. Ke gbomo kē, ebadō nkanale le, efē dade.
248. Ke gbonyo ná tērelō le, no ekūmoō ekue.
249. Ke gbotšui he ba fō le, koloi fē boteq mli.
250. Ke hōmō ye mo le, eke enidši enyo yee nii.
251. Ke kolo ko kē, eto fō āhū le, kplotō esuaā. 167.
252. Ke kolo le kē, enābu ke le, efā mlinii eyeq, ši eyee fāse nii.
253. Ke kotše be šia le, kañkai ñoq šia le feq amenō.
254. Ke Kotokō miya Kotokō le, ataoq niyenii.
255. Ke koyō elo wīe ke-te le, abii mamu ši.
256. Ke Kwakuo wu gbo le, le efeq okūla; dšee ofo yakoō bliši buq ni ešiaā enādši enyo efieq ši, ake año-hāle efe!
257. Ke Kwašia lé noko āhū le, ele fufui tqo.
258. Ke lilei kē, eke āhū le, eke dšen yee egbo. 64.
259. Ke lilei kome ke lileii akpe kpe le, etoō biti.
260. Ke lofō miya fā le, enābu flo eke-yaā.
261. Ke mei enyo yatšō tšōne le, mei enyo yasraā.
262. Ke mo bi he ye feq le, akēq, ke emō nyomō ni ewoo eko.
263. Ke mo kē, ewenū dšio le, eyeq amim.
264. Ke moko kē, enō hi le, tamōq ñulamii, ame le, ke amēnye gbo le, ekpaleq ebaā ekoñ.
265. Ke moko kotosē gba le, mokroko kpeq.
266. Ke moni nyie ose kplaleko le, okēē ake, etoq.
267. Ke moni te fā bako le, abii egbé ši.
268. Ke nābu dšie amane le, anyēē awo.
269. Ke nābu ke nābu fē le, tōmō baā.
270. Ke nane ke nane fē le, tōmō baa.
271. Ke nantū da fē fio le, hela yō mli.
272. Ke nitšumo dā fāā le, moko toq ye mli kē.
273. Ke niyenii nō le, lilei naā.
274. Ke niyenii ye šia le, ayaa bayale tšā. 182.

275. Ke nu fiọ do le, ešeọ hedşü.
 276. Ke nu tā le, ešeọ bā nọ.
 277. Ke nyoñmo ne le, etsōọo nāmọhe.
 277 a. Ke nyoñmo ne ní onaa le, ke dše tsere le, etsōọo nāmọhe.
 278. Ke ña sã le, efeọ ñaku.
 279. Ke obe mama le, obọọ dşö. 127.
 280. Ke obişi ko ñme ní ñwei kpe le, enmeọ he.
 281. Ke obu mama ní esaa le, atşęọ oblafo. 195.
 282. Ke odá hie bọ le, la mli ehuruọ egbegbeọ.
 283. Ke odi adudon se le, owuleọ ofla mli. 147.
 284. Ke odonti ye olagbāten le, ohuruu otekee la.
 285. Ke odşu lumọ he le, oke eko dşuọ ohe. 109.
 286. Ke ófe ohe aşikplotö le, gbenā ahereọo.
 287. Ke ofo kpātşene le, ake-kaā oble.
 288. Ke ofon, ofon āhū le, abiq oşi.
 289. Ke ofo olilei oşā okpe le, onáko lō ko oye. 24.
 290. Ke ogba Ayigbenyobi toin le, otsōole şisi.
 291. Ke ógbe nun le, oşee fēi.
 292. Ke ōgbla, şi baa le, noko hie mli.
 293. Ke ōhere mo le, ohereole otoọ ose.
 294. Ke ohe waa le, okē, otako ehii. 198.
 295. Ke ohe waa le, okē, şikpon ní ehii hewon.
 296. Ke ohia ehiao ni ogbe şi le, onine gbuọ ohinmein.
 297. Ke ohie adowa lō ni oleele tşukomọ le, eşāā fē fuọ lō.
 298. Ke ohie emēē oman le, bēle tşu obe ye dşei.
 299. Ke ohie mo, "awura, awura le," ewulaā oyiten.
 300. Ke ohūmi şi ogbe tşatşu le, no onaa emlinii.
 301. Ke okadā mitşe, ni mo kē: "Mō mli mayatşe kpā mibafī mahāo le," okēē ake: "Minine mişōmi."
 302. Ke okakla foş le, obon oke-woọ. 188.
 303. Ke okā ohe le, no afoọo.
 304. Ke oke atşe wo nu mli le, ohie ahi ohe nọ, şi ke odūū adfen le oodū wārawārakoto.

305. Ke oke kutumpoo tso tšone le, oduo loflo wielo.
306. Ke oke Kweinye yee le, ohee eyoro.
307. Ke oke tso wo mli le, no elakaao; si ke oke onine wo mli le, elakaao. 84.
308. Ke oke wuo miwo le, otao dsetseremo.
309. Ke oke wuo nkpla able le, ehie esooö. 138.
310. Ke okpa onine mli si anmee mli le, no ni draa.
311. Ke okpono edsim le, moni ta eno le hu edsimko. 12.
312. Ke okra midso ni omli tso le, no oke nyontsere kpeo.
313. Ke okukuba ke, elei ke le, etamoo sone. 134.
314. Ke olemi le, mitamo tsina, ke mikwe no ahü le, mikwee donu.
315. Ke ole mo le, ofoo owoole.
316. Ke ole onanyo yitson le, okaa tolö otoole. 91.
317. Ke omo ye fase le, ahee tsina hinmeikwotse ahäao.
318. Ke omu mle le, oyadomoö adfeni.
319. Ke onaa lö le, oyeo komi flo. 17.
320. Ke onaa mo tsun le, obaale akpade.
321. Ke ona gbeke ko ta sia wulu le, ke dsee le ema le gbo agbo asile.
322. Ke ona le, no obiö mliwo. 23.
323. Ke onä öfo fa le, no okö: "Ba na kpo!"
324. Ke ona omlinii ahe le ofee.
325. Ke onine ye mli le, ayee asiiio.
326. Ke onine ye mo dan le, ogbaa eyiten ma.
327. Ke onufu eköo da le, ke ona titiomotöi le, oseole.
328. Ke onu gbü le, ha manu tsä.
329. Ke onukpa kafo niyenü le, gbekebii haä dfaä kä.
330. Ke onukpa ma koi le, gbeke hiö sisi, ni gbeke ma hü, onukpa hiö sisi.
331. Ke onuu mo gbei asisi le, ogbeele.
332. Ke onyebi misö oyi le, otao afife.
333. Ke onyee oseho okpe le, otöreö esä.

334. Kẹ Oplom ye nō lẹ, ohwam hū yeo eko. 14.
 335. Kẹ osāmọ ofie hekome lẹ, no edseo afui.
 336. Kẹ osā yelẹ lẹ, no odè diọ.
 337. Kẹ oši ni okū ose oyako lẹ, ahii.
 338. Kẹ oši nme lẹ eko yaa oboñ.
 339. Kẹ ošre nibii enyo ofie nwei lẹ, emli ekōme osogo.
 340. Kẹ ofie kolo ko, ni ohāāle tšōmọ he lẹ, edseo foi ke-
 tšōo ono. 208.
 341. Kẹ oflou ni eyaa lẹ, osāmogo owoo mli.
 342. Kẹ otaa pampā he lẹ, pampā egbee.
 343. Kẹ otā nmiāmọ mli lẹ, fū edseo.
 344. Kẹ otāo ni Nyonmo anu ogbē lẹ, no owieo owoo
 koyo mli.
 345. Kẹ otāo nme lẹ, yaā Tutu. 159.
 346. Kẹ ota sru he lẹ, no onuo enma.
 347. Kẹ otā, si omiko lẹ, okẹ eko etoo nọ.
 348. Kẹ ote akre gbē, ni onine see eno lẹ, onoo ohe
 ofee akre.
 349. Kẹ oto mo tšofā lẹ, eko yaā odañ.
 350. Kẹ otšō kolo tšokpemọ lẹ, ekpeo ke nyōñ. 132.
 351. Kẹ otfa kolo tū ni ekọ šiagbe lẹ, ewao tēremo.
 352. Kẹ otfa tẹ lẹ, otfaā ohinā.
 353. Kẹ otfa tọ he mā lẹ, no onuo egbemọ.
 354. Kẹ otu āhū ni ašie ni ofoo mli lẹ, bēlẹ dšulọ dšio.
 355. Kẹ owoo obi nā afata lẹ, owoo enā māgbłamọ.
 356. Kẹ owo tšu lẹ, owoo ke emli kwakwei fē.
 357. Kẹ owu hei enyonyo lẹ, onaa yitšo ofo.
 358. Kẹ oyadū loflō sanetše lẹ, wiemọ toōo.
 359. Kẹ oya kobofọ kplamọ lẹ, onmōō otekre nā.
 360. Kẹ oyato akpokplonto gbọ lẹ, okpeo nāi.
 361. Kẹ oyelọ miyeo lẹ, ofiaa ohe ši.
 362. Kẹ oye nii ni otoọ lẹ, okẹ oyitšon koō.
 363. Kẹ oye oyái lẹ, oyeo yelẹ nābu.

364. Ke oye lele mli le, odsieo emlinu. 152.
365. Ke sasabonsam te yāra nọ le, aye we etoo. 46.
366. Ke sa gbé he le, ésa gbéfā he.
367. Ke siatše foko edè le, gbo foo edè.
368. Ke šika ye šia le, yōkpemo dšraa.
369. Ke filafo kē, ebatfao te le, enane damo eko nọ.
370. Ke fuo kē, etā lō le, dsee tšokpo kome enān. 154.
371. Ke fuo naā tšōne nọ le, efēe.
372. Ke tōgwanten kē, ēkwa efite dša nọ le, ledientše elei
he efiteo.
373. Ke toi ná le, hūnmei hū enā.
374. Ke wuo kpā efine mli le, enane ho mli.
375. Ke yi le, nō esai nānō he.
376. Ke yō le tō le, nū saā.
377. Ke yō eyaa ta le, ewolo yaā.
378. Kedši enadši nyie le, ntiblii ye mli. 33.
379. Kedši gbé sō tšu yiten, ni dsee ledientše etū eyasō dsei
le, bēle moko kē wole sō dsei.
380. Kedši hōmo miye gbo le, eke-dše eman. 36.
381. Kedši hūlū ye nwei šonni ni ēšā mo neke le, te ebafewo
ten, kedši ekpleke ši ní ekē, ekewo bahiši ye šikpon
le non.
382. Kedši mei enyo le tō le, eladšeo.
383. Kedši noko be oden le, omiāā ni gbekebii titio onine se.
384. Kedši nu šee hedšu le, ešeo numo.
385. Kedši nyōn le sōmo le, enoo ehe eyeo.
386. Kedši obe fọtọ le, oyaa Wei.
387. Kedši odā enōō le, ošii mli nu.
388. Kedši otše kafote tekle le, ohuruu otekee la.
389. Kedši oyeko moko nyewe wonu dā le, okē, onye kōme
wonu nōo.
390. Kedši sisa mita odè le, onine osuo. 52.
391. Kedši tšo kome kpē koyo le, ekūo.

392. Kēdši tso kpete te he le, efō midšra. 34.
393. Kele mli ye nii kule, onufu ye noko ni eyeo. 126.
394. Klač kplaa tšina. 184.
395. Kokoŋte tao hūlū. 26.
396. Kolo le be ni afe ebii ahe. 114.
397. Kolo le eyaa buŋ ni eši elei.
398. Kolo le kē: "Mihimēi dši miwōn."
399. Kolo le le ake mlikō ko ye hewo ni ebu ši eto. 61.
400. Kolo le yaā ese dāni ebašio.
401. Kolo ni egbo ni otaoo oye, ši otšōmo tšōmoq āhū le, obayeo kē.
402. Kōkofram yaā lai, ši ewoō fēi.
403. Kō ni hereo le, otšeele kō-ša.
404. Kō ni oyale emli lai le, miyatše emli kpā.
405. Kōle nya ŋšōn. 4.
406. Kōkōdene kē: heni aleo ye le, dšei otoo; ši moko etoo heni yo feo ni aléle ye dšei.
407. Kōkote wonu ekpa efie, ši mbasroo šika dšōsrú. 133.
408. Kōtoko ete Kōtoko.
409. Kplotō kē, elilei ehii hewo le eke-aye noni ehii, tše emusūn nonn eyaā.
410. Kpoō, kpoō, etāā fla.
411. Kromulo fitee sane.
412. Kwakwe ada tamō tšina, alōnte nyōn dšile.
413. Kwakwe yee mū ni odā nā atšu.
414. Kwe ohe ni ahi le, edšee mo he gbeyēwō.
415. Lai ŋmōn hi fē te ní āšere.
416. Lala ni oonu ye ŋmaŋmaša ni gbekebii laā le, no nonn onukpai laā ye maŋ. 209.
417. Lē foq ni edū tšōne.
418. Lilei hewale nonn dši kadā.
419. Lilei kaiq ŋmene keke.
420. Lilei kā nuŋ.

421. Loflō ní edšēn tšerē lē, mrā ekaā flikimō. 165.
422. Lō ní nō lē amane yē he. 97.
423. Mādšemobā kpaa gbōbilo bi.
424. Makwē mahāo tamōo bodientšē.
425. Manyē, manyē, nyēē.
426. Mañ etoo mo sāmā ni akpō.
427. Mañ hie agbe Sañote.
428. Mañkē dān dšeo fū, ši no mli sanekpakpa yō. 190.
429. Mañ kuku ake-šāā tšile. 68.
430. Mañtšēbi edšoo foi kwēē yitšo. 47.
431. Mañtšesēi dšee tšoku ní mofēmo táā nō.
432. Mei fē kwōō tšo, akpokplonto te kwō lē, amane eba. 29.
433. Mina adū ni enā egbo ní enme eyi; ši bo bāyelō hū,
ohe sane mē?
434. Mina tō kē kpā; misglee!
435. Mi okulafo dšee mi kēkē mifi miyi šiši akekere.
436. Misumōo mikōkō hewō ni mihe mikplotō.
437. Mīwo tšu mihāo, ši ōtēmi kpāi. 120.
438. Mlifū lē gbōñ, etoo mokome.
439. Mlikpāmō dši nii dšikule alōnte yē eko. 205.
440. Mo ekēē mo ake: "Oke osanekpakpa adše minō."
441. Mo enyēē mo yaka. 30.
442. Mo hāmōtšōmō dšee mo šimō. 93.
443. Mo hiesanetāmō dšee mo dšēmō. 107.
444. Mo nine lakaa mo. 87.
445. Mo nye eyaa dšra ni amādše mo nye bienye.
446. Mo sē edšiee wiemō.
447. Mo we sane efēē mo.
448. Moko damōo dšonye nō ehii odá.
449. Moko dšēē hedšūhe ni ebawamō ehe.
450. Moko edšee Ayigbenyo sē efūū ebi.
451. Moko edšee dšēn hie emōō lē.
452. Moko edšiee emlinii efiee ni elō dšei ewo mli.

453. Moko edsíee enāši-wōn yee.
454. Moko efēē lofō he eyatsōō onukpa.
455. Moko efoo onufū lei ši, ewoo mo den.
456. Moko efoo tso ní fèlẹ keḷe.
457. Moko efūū Ayigbenyobi ye etṣe se.
458. Moko egbaa mulo.
459. Moko ehōō ewuoyō ko yaka.
460. Moko ehoo nii eyamāā nmanmaša ake, eke ŋtao eweku. 131.
461. Moko elaa heni elé.
462. Moko eloo bo etoo gbeiwudši.
463. Moko emeḡ ta-gbi dāni egbo fai.
464. Moko enaa fa eyee fa.
465. Moko enaa: "Mile dšikule" ni enme ehe, ni ke ete se ni eyakēḡ ake: "Mile dšikule."
466. Moko enaa moko oblañ ni ehuru eyi ši. 125.
467. Moko enaa tso ni eke ehiñmei ayagbu mli. 106.
468. Moko enmeḡ tso he eyayee koyō abo. 65.
469. Moko enmōō kpō ni eši egoñti. 115.
470. Moko enoo adéda etoo lema he. 143.
471. Moko enoo ebeku etsoō etṣe we gbe.
472. Moko enoo fla etoo fladoku he.
473. Moko enoo hiñmei tšuru ešōō mo den nii.
474. Moko enoo nai ehee tšene.
475. Moko enoo šadšo emāā aboño. 60.
476. Moko enoo šigbēmōhe efēe wōhe. 98.
477. Moko esaa mokroko hiñmeiñmei woo ehiñmeiñ.
478. Moko etsoō gbeke Nyonmo. 71.
479. Moko etsoō moko ake, hemḡ nō oye.
480. Moko eyahūū afi ñmō ni eyanu ansam dā.
481. Moko fḡḡ eša egbee.
482. Moko gbaa ta ye tšei ahie.
483. Moko hee gbobilḡ nii yee ni ekē: Kō šisi ewo duñ.

484. Moko hee tsina nane.
 485. Moko hie gboo sii enyo. 203.
 486. Moko hoo la he esāā lō.
 487. Moko hoo la he eyee lō.
 488. Moko ke asamanukpe dáá teitfiamō. 110.
 489. Moko ke dāyeli yee gbī kome.
 490. Moko ke ebeku etsōō edšaku gbe. 160.
 491. Moko ke edē flo eyaa dšā nō.
 492. Moko ke ehīnmeii enyo kwee tōn. 15.
 493. Moko ke enādši enyo susuu fā. 51.
 494. Moko ke enidši enyo yee nii.
 495. Moko ke enumō etoo nyoñma he. 146.
 496. Moko ke ewulu yee amim.
 497. Moko ke kplotō hāā klan šitō. 49.
 498. Moko ke mama hē taa mama momo teñ. 100.
 499. Moko ke sisai gbaa ta. 210.
 500. Moko kpaa sō etoo šōtšo šiši.
 501. Moko kpatāā mlihilo.
 502. Moko kplaa eweši ehee sūwōn.
 503. Moko lée nii ni eya yāra nō, ni eya ñmō.
 504. Moko lé moni fō Okaikoi. 59.
 505. Moko lé Odai dšēhe.
 506. Moko mōō enanyo nine eno-sii etsiši.
 507. Moko mōō nū damōō ta nā.
 508. Moko mōō wuō buu wōlō nō.
 509. Moko náá ni enmē.
 510. Moko náá tamō Opāre ená. 113.
 511. Moko nyēmōō ehe fla ni ebo: "adsei!"
 512. Moko nyēn ni egbe gbemonō he guō.
 513. Moko fēē hātšo šiši, šī nōkōtšo šiši afēō. 35.
 514. Moko táá šī ni egbe šī.
 515. Moko taoō pī ni esā etao tō hū.
 516. Moko tsēē ladšō efōō šī ni eke elilei kō.

517. Moko tsee mo atā yē šia, ni kē ešē dšā nō nī etšēolē,
awo ē!
518. Moko wuobi hefemō lē, ewuobi gbē ni.
519. Moko yee enyanyodši-šadši anō nii.
520. Moko yee yelē nā yē sun. 176.
521. Mokome bē obe.
522. Mokome efee mañ. 40.
523. Mokroko deñ dsee odeñ. 211.
524. Momosa lē, Kwao Mensā mitao Fēte aya, šī mbasroo
ni atšūlē Gua. 158.
525. Moni aaná ni maná lē, ená.
526. Moni ameō dāni awu ta lē, edsee gbeke.
527. Moni ba tēmō lē, ebaa wūlomō.
528. Moni bē hesāmōnii lē, ehewō dšikulē afē asafo dā.
529. Moni ena akpe dā lē, ešee oha.
530. Moni etō kē moni hōmō yeolē lē: namo ahō ahā? 140.
531. Moni etō lē, lē ahoō ahāa.
532. Moni gbe kpitiyelō lē, lē ekōlōō etokotai.
533. Moni hie edō lē, awoolē oyēna.
534. Moni hiñmei etšu lē, agbaa ehie mā.
535. Moni hōmō yelē ni egbo lē, abii edeka šī. 104.
536. Moni kē, enō lē, ayee asiilē. 90.
537. Moni leō elō mli lē, lē nonñ eleō ekpē mli.
538. Moni ñmō kpō lē, lē ele fenemō. 117.
539. Moni oke-wuō ta lē, ošiuulē tšofā.
540. Moni sumōō aekō lē, lē eyahūō gbē he.
541. Moni taoōmi nakai lē, emi ešē ehe. 28.
542. Moni tao nii kē-ya Ašamañ lē, afeelē ablo.
543. Moni tēre tō-agbo kē-te wōñ lē nā lē, enaa nā, mbasroo
bo moni hie wuō yedši enyo.
544. Moni tšuō nii hāo lē, eyaa kē emusū flo. 141.
545. Mowōbilō ni le akē mo dāñ dšēō fū.
546. Mō mli ohāmi; mihie minō mli.

547. Mòtšuru kẹ etšule dše šūn; eboleē hūlū lẹ, eboleē nyonmo.
548. Nābu lẹ akẹ etše mife gbeyē. 99.
549. Nāša aya fufūn.
550. Nane kōdon yatiō sū bakpaā nane kpakpa he.
551. Nane tšuru buu ši yaka.
552. Nanyobō tutu hewo kā bẹ yitšo.
553. Niiatše foō dšoi fē, ši efoko yāfo dšò dā. 191.
554. Nii ní kukweī hō ní enyēē lẹ, tọ nyēn ahō.
555. Nii ní ole akẹ obaye eko lẹ, kẹ ahō lẹ, otšio la owoō šiši.
556. Nine abeku ehii ši ní gbonyo šio mo. 103.
557. Nine kōdon kūū nmo.
558. Nine kome mōō nmon.
559. Nine nẹ dšuo enẹ he, ní enẹ hū dšuo enẹ he.
560. Nine sẹ kẹ dēkōkōten yee egbo. 69.
561. Nitšumọ adeda kūo yẹ nitšumon.
562. Niyenii aši anaā abekulo yẹ.
563. Niyenii kpakpa gblaā sēi.
564. Noko ekō onufū. 217.
565. Noko ní ayee lẹ ahoo. 212.
566. Noni bako dā lẹ, eyē nšo sẹ. 124.
567. Noni fe afi ní enáá lei lẹ, no nonn fe ansam ní eyiten kpa.
568. Noni hōmọ sumoō dsi tō.
569. Nōni otšuo lẹ, no nonn gbeyo.
570. Nū enuu dā tšene kome.
571. Nudšo ekwoō gon. 38.
572. Nudšo mli bā dsi kōkōdene.
573. Nu hie yẹ feo, ši ehii mli wō. 22.
574. Nu ní akẹ-bagbe la lẹ, ataoolẹ kroñkron. 13.
575. Nu ní sumoōo lẹ, no yaā ogbé mli.
576. Nyebi kẹ: dše nako; tšebi kẹ: dše ena. 157.
577. Nye-gble tamō tšo ní afā ešiši afō ši.

578. Nyē be tsofā. 111.
 579. Nyialo efee fufu nọ anyangbā.
 580. Nyomo le, etamo nula.
 581. Nyomo le, gbi egbio, si esraa.
 582. Nyomo šisi be flo.
 583. Nyomotsē nāā mlifū. 196.
 584. Nyōnma tää si ni abi nehū.
 585. Nyōn edsee gbi kome ni efo gbēn. 197.
 586. Nyōn kakadān kẹ fane kakadān.
 587. Nyōn-ló etoo fọ.
 588. Nyōn otšōō tšutšo.
 589. Nāle hewo ayamaā sonmetšu ye klotia.
 590. Nā tamọ oblan. 116.
 591. Nme kome fiteo nmei fē. 5.
 592. Nmōtše sōō lai ni esō kpā hū.
 593. Nō edsiee eyi ake enō.
 594. Nō-nmeū, nō-nmeū, no feo dšatšu.
 595. Oben ni ayaā hewo le, okē, nšo enme. 153.
 596. Obran mli ye flo.
 597. Odākleo, odše mō nọ obagbe si, ni obiomī kọkọdene,
 ake mihie midimi lo.
 598. Odomirifa ye noko ni eyeo dšikule etšan kā. 105.
 599. Ofotei eyo Ngete.
 600. Ofō se anyieo agbleo mamu.
 601. Ofōibi yitšon kpaa lá. 56.
 602. Ohiafo be nanyo.
 603. Ohiafo ble egbeē. 41.
 604. Ohiafo ebua mañ. 37.
 605. Ohiafo kẹ hūhū gbeo ehe.
 606. Ohia-gbii fá fē tō-gbii. 168.
 607. Ohwam, kęđsi ote ni bāi eha tẹi le ahe le, dsemọ! Ši
 wose kẹ nme le tšu le, obaye eko. 123.
 608. Okpo mibole mō he, ni akō dše kōn banu blofo.

609. Okpono edsimii yaka.
 610. Ole lawo kule, omama esan.
 611. Ole tawu kule, awon onye okrawa.
 612. Olowo foo mo, ni oke ohe yadomoo mlanfi.
 613. Onukpa boo madi ano toi. 187.
 614. Onukpa eyee nu ke dfei.
 615. Onyano gbi le ogbin.
 616. Onwantō tsee sii enyo.
 617. Osa gbadša wuu ta.
 618. Otsonoyā bo, ke obletsei abo.
 619. Ōhi lō, ši oyeo emlebo. 148.
 620. Safolo lé ake ese nkōdō.
 621. Sane anokwa kemo ye hiegbēle, ši chāa mo hedsole.
 622. Sane fon ni yo dseu hewo ke afo bi ni awieo atsoole. 194.
 623. Sā kuku ehii mo den ni awo wodoi.
 624. Sānoi ko ekako nwei dā.
 625. Sēnn nuu telemo.
 626. Sē nuu wiemo. 108.
 627. Soro dūn kra, ni soro yō kra.
 628. Soro kaminsā, soro asamanmia.
 629. Soro kitākāmohe, soro wūhe.
 630. Soro kwe, ni soro kwe bie. 102.
 631. Soro moko yitson, ni soro moko yitson. 118.
 632. Šika le nyon ni, kedši olé enokwemo le, edsoo foi.
 633. Šika tamō gugontsōi, efā midšra.
 634. Šikpon ko kpaa gbonyo. 8.
 635. Šiši ke nwei yee egbo. 171.
 636. Šitōhe dsee wōhe.
 637. fāhe dsee wūhe.
 638. fie be ni ayeo lolowa. 94.
 639. fieholo chōō bai.
 640. fieholo ko ehoko bā dā. 150.
 641. filafo etsōō filafo gbē. 3.

642. Filafo fẹẹ mlu mli. 128.
643. Fuo bẹ kōn dšikule kolo wulu dši wuo. 213.
644. Fuo gboo yẹ wọkō nā.
645. Fuo lei kuku lẹ, no nonn eke-kplaa ehe.
646. Fuo yee tami. 80.
647. Tantra dšimi, dšā nọ mifoō yẹ. 178.
648. Titimotoi kẹ, eeda dāni egble ehinmēii, beni eda lẹ, ehii gblemọ donn.
649. Tō gbonyo šee kakla. 43.
650. Tōlō égbẹ Amākpẹi nā.
651. Tōnye akwẹọ aheọ tōbi. 77.
652. Toii enyo, ši enuu hei enyo nii.
653. Toi ní gbaā nābu nā. 220.
654. Tšenekwoi etšómọ tšenei mudši.
655. Tšẹ-gbẹle dši tšo ní afo nọ
656. Tšei kẹ ebii kodsoọ yẹ lakpan.
657. Tšinawōlọ šee tšina. 161.
658. Tšofātšẹ enuu tšofā ehāā helatšẹ. 6.
659. Tšo kōdon hāa anaā nālọ.
660. Tšo mikū mikpe koyọ.
661. Tšo ní ake-tfaā dfeian kolo lẹ, ańo-tfaa šia kolo. 21.
662. Tšo ní ańo-tfaā Takı lẹ, ańo-tfaa Bā. 25.
663. Tšo ní dša damọọ kōnn.
664. Tšo ní he bẹ aklońtai lẹ, ekwō midšra. 135.
665. Tšo ní te la mli lẹ, lẹ enā nālaā. 96.
666. Tšū fẹ hi fẹ kōwei.
667. Tumtum dšee amadā teomọ, ši ehẹfaomọ mli yọ. 129.
668. Tū fẹẹ yẹ Ablotširi ni ebamō mo yẹ Gā. 73.
669. Tūtšofā kẹ la wọọ. 7
670. Tūtù yeọ kōnyō kẹ-dšomọ.
671. Wā kẹ, kẹ ka lẹ ehewọ lẹ, kule tū egben yẹ kōn. 181.
672. Wā-ńońo flo enyiee ake dša lō yẹ mli.
673. Wiemọ kpakpa dšieọ mlifū. 10.

674. Wonu ní nǒ lẹ, lẹ egblaä sèi.
 675. Wonu nǒ kolo lẹ nǎ, si nine enaa. 144.
 676. Woton kpaa nǒmọ.
 677. Wuọ etfaa efidsiän ni eši koyọ ní loọ sikpon dfei.
 678. Wuọ gbẹ si āhū lẹ, egbẹ enye wui anọ.
 679. Wuọ he sane me dsi mamu?
 680. Wuọ nane egbee ebii. 186.
 681. Wuọ ní edşọọ lẹ, akokobesā eke-yaä. 163.
 682. Wuonū ní etọ dā lẹ, ani ehie ekpa akroma nọ lo?
 683. Wuonū ọtşō ohe tşō, wuowōlo toto mli keke odşe.
 684. Wuọ-tşere bibio hū edşe lō mli.
 685. Wuoyō le dşetşeremọ mon, kēle wuonū nābu ekweo.
 686. Yāä ke bāä dsi tşūfemọ.
 687. Yitşei fē yee egbo.
 688. Yitşei fē ye egbo mon, si emli şādşi yee egbo.
 689. Yitşo he akweọ atoọ sāma.
 690. Yitşo kome eyaa adşina. 206.
 691. Yitşo tǎä si ni nakutşo bu fai. 76.
 692. Yōmo leo wuọ ni wuọ hū leo yōmo.

B. Nileloi awiemoi.

1. Nyonmo fe ekpakpaō, efōnō, alé;
 neke gbomei ní kāmọ nmiamọ mli kēo.
2. Gbomo ní ekplēē nonyē lẹ, atşōkole nilē.
3. Hedşō dsi eşai fē aşişidşe.
4. Solemọ se lẹ, nitşumọ; nitşumọ se lẹ, hedşomọ.
 Hedşomọ ní nitşumọ beñ lẹ edşi mei fē afitemọ.
5. Toigbolọ dşile hewọ lẹ,
 kedşi awie sanekpakpa lẹ he pi tete lẹ, ehee eyee.
6. Eşa fē eşa woọ ledientşe eyibii:
 hela-ō, hōmọ-ō, foidşe-ō.
7. Kpa Nyonmo fai lebi mrā ke oklenklen hewale;
 ke dşee nakai lẹ, nitşumọ ke tole bagba onā.

C. Nyoñmo wiemo mli abei.

1. Okę moko akabe yakatfa
kedši efekoð efõn ko le. (Abei) 3, 30.
2. Anumnyam nãloi aaná kē,
ši kwašiai aawo hiegbēle. 3, 35.
3. Meifõdši aflọ le, kãbote mli,
ni okanyie efõnfelọi agbēn. 4, 14.
4. Tši dãn kõdõn kę-dše omasei,
ke kũtũmpọo nãbui kę-ya flõflo. 4, 24.
5. Kãtšõ ninedšũrõgbę lo abeku;
tši onane kę-dše efõn mli. 4, 27.
6. Le mofõn le dientše etõmọi aamõle,
ni ehe eša kpai le aano-file. 5, 22.
7. Gbohiiadše nã gbęi dši adfaman we le
ni kplekeọ ši kę-yaã gbēle tšuiã. 7, 27.
8. Hi nã hi fē tēnlēo,
ni akononii fē anyēn aňo-to he. 8, 11.
9. Kākã lilọ hie ni ebanyeọ;
kã nãlọ hie mon, ni eesumọo. 9, 8.
10. Mo bibio ni hũọ hãa ehe hi
fē moni woọ ledientše ehie nyam ni ebę abolo le. 12, 9.
11. Bũlu gbę le sa ye ehĩnmeiian;
ši moni dši nãlọ le eboọ nãwo toi. 12, 15.
12. Anihaolọ le ešãn emlelo le;
ši gbomei anibii ni dšra wa le mọdenbolọ nō ni. 12, 27.
13. Deňme fē le senámọ yen;
ši nãbuiãwiemo le ohia keke ni. 14, 23.
14. Dšale woọ man nọ;
ši mei ahe nihinii dši eša. 14, 34.
15. Nãdšọle hetõ kũọ mlila nã;
ši wiemo ni wa teọ mlifũ ši. 15, 1.

16. Būlu yō ne, egbeo etše tšosemo he guo;
ši moni buo kāmō le, ele nānifemo. 15,5.

17. Lilo yō ne, esumoō moni kāale;
nālōi anō hū le eyaa. 15, 12.

18. Seyōlō tšui lẹ, etaoō nilē segbẹ;
ši kwašiai adā lẹ bұлunii. 15, 14.
19. Wala gbẹ lẹ yaā nweigbẹ hāa seyōlō,
koni edše gbohiiadše ní yọ šisi lẹ. 15, 24.
20. Hiñmeii anotšemo hāa tšui miše;
sanehpakpa hū hāa wui woo fọ. 15, 30.
21. Iehowa šemo dši nā tšosemo;
ni anumyam lẹ, hešibā tšóo ehie. 15, 33.
22. Noni nyieo hiekpātāmo hie dši hewō,
ni noni nyieo sigbemo hie dši hetšōmo mumọ. 16, 18.
23. Tu onitšumọ lẹ owo lehowa deñ,
ni odfeumọ lẹ adamọ ši šinñ. 16, 3.
24. Mañtšemei anihinii dši efōñ;
edšake dšale ake-māa sēi ši šinñ. 16, 12.
25. Mañtšemei ahiesale dši dšale nābui lẹ;
ni moni wieo nii ní sa pe lẹ, asumogbe. 16, 13.
26. Nā-hemo lẹ, enyie soññ ehī fē šika,
ni yosemo-námọ hū hī kọmọ fē dfiętei! 16, 16.
27. Gbẹ ko ye ní sa nū hie;
ši enāgbẹ lẹ, gběle gbẹi ye dšei. 16, 25.
28. Moni mlifū yọ bleō lẹ ehī fē ekālo;
ni moni yeo emumo nọ hū fē moni eño mañ. 16, 32.
29. Moni buo efōñfelo bem ke moni buo dšalo fọ lẹ,
Iehowa nihinii dši ameyi enyo lẹ fē. 17, 15.
30. Moni kaā ewiemọ lẹ, ele nii;
ni nū ní yoseo nii lẹ, emumo he dšo. 17, 27.
31. Mo hū ní ñoq enitšumo ešašaoq ši lẹ,
nifitelo kpeteñkple nyemi dšile. 18, 9.
32. Anihaolo kēo ake: Dšata ye agbo nā!
Aagbemi ye blohūi lẹ atēñ po! 22, 13.
33. Mō ní wa dši lehowa gbẹi lẹ:
no mli dšalo šaā foi ke-yaā, ni año-buo che. 18, 10.

34. Amale odasefo le, abunle bem,
ni moni maleo le, edson foi yen. 19,5.
35. Nii feo nanemei babao;
si obiafo le, atseole ke-dseo enanyo he. 19,4.
36. Moni kpataa etse hie ni ewoo enye foi le,
bi ni woo hiegbele ni ebooh ahora ni. 19,26.
37. Eye anumnyam ha nu, ake eefo bei:
si kwaia-fe-kwaia le, eyeo ahi. 20,3.
38. Mantse ni taa kodsomos-seni le no le
ke ehinmei gbeo efon fe efaa. 20,8.
39. Nofon! nofon! helo keo;
si beni eyi egbe no pe le, bele efa. 10,14.
40. Moni lomo etse ke enye le,
agbe ekane le ye dun tutuntu mli. 20,20.
41. Milihile ke anokwale baah mantse le yi,
ni ake milihile hieo emantsseni le mli. 20,28.
42. Oblahii anumnyam dsi amehewale:
ni himedsi aheseo dsi amewadsi le. 20,29.
43. Na ko, lo nyosemo, lo adina ko be
ni aate ye lehowa yi no 21,30.
44. Se Iehowa gbeye, mibi, ke mantse hu.
Kano ohe oba dse-tsakeloi ahe! 24,21.
45. Kadse kpo kplakpla ke-nya bei:
Kedsi nakai le, te oofe ten ye enagbe le,
beni ohegbomo ewoo hiegbele le? 25,8.
46. Kedsi homa miye ohenyelo le, hale abolo eye,
ni kedsi kumai miyele le, hale nu enu:
Edsake nai la otseo ye eyiten le,
ni Iehowa awo he nyomo. 25,21.22.
47. Moni hu esikpon le, eeto ke abolo;
si moni nyieo yakanii ase le, ohia aatole. 28,19.
48. Moni hie ka ledientse etsui no le, le le kwaia ni;
si moni nyieo na mli le, le le eedse mli. 28,26.

49. Gbomo šemo le tšóq tšóne;
 ši moni ŋoq ehie efōq Iehowa nq le, aabu ehe. 29,25.
50. Namo kwoō ke-yaā ŋwei ni esa ekplekeq ši?
 Namo buaā koyo nā ye ekokojian?
 Namo fiq nui ewoo emaman?
 Namo no šikpon nāgbēhei le fē māmō ši?
 Mē dši egbei, ni mē dši ebi gbei, kēdši ole le? 30,4.

Lalai.

1. Afrika.

Gbe: Gbekebii alalai, No. 87.

1. Mē dši modin le dšaku le? Misraim lo eyitenḡbe?
 Lo Kuš eninedšürōḡbe ní yō N-šq-tšuru le se?
 "Ō, dabidabidabida! Edšaku le da fē no kwrā!"
2. Mē dši modin le dšaku le? Algeria, Maroko, be?
 Lo šia-ña kpetenḡple le nq, heni dfei alo tšo ko be?
 "Ō, dabi..... k. n."
3. Mē dši modin le dšaku le? Dšee Sierra Leone ni?
 Heni nyón fē nyón yeo ehe ní gbomohōlo be dšei le?
 "Ō, dabi..... k. n."
4. Mē dši modin le dšaku le? Bēle tšōmowō šikpon kple ne!
 Krufoi aman-ō, Fante-ō, Ašante-ō, Odōnḡkō-ō?
 "Ō, dabi..... k. n."
5. Mē dši modin le dšaku le? Bēle tšōmomi egbei le mo!
 Gā lo A'igbe ni, lo Atšem, Akwamu ni, lo Akūapem?
 "Ō, dabi..... k. n."

6. Mē dši modin̄ lē dšaku lē? Dahome ni, lo Anōni,
Heni modin̄ hōo modin̄, ni yei wūo ta ye hūi atēn?
"Ō, dabi..... k. n."
7. Ō Afrika, ō Afrika! Bo dši wōdšaku ni oda
ke-dšē yitenḡbe-nšō nā ne ke-te bokā šikpon̄ lē se!
"Wōdšaku ne! Wōdšaku ne! Bo dši wōdšaku ní da lē!"
8. Ene dši modin̄ dšaku lē, biē emi šeo ye,
ye kō lē se, ke tei amlī, ye gon̄ lē nō, ke ešiši!
"Heḡhe ní dši Afrika, lē dši edšaku ní da kple."
9. Ene dši modin̄ dšaku lē, biē enyemimeī lē yō,
ahio hūtūmpo dšogbān̄, modin̄ dši modin̄ nanyo kwa.
"Hē ene dši! Hē, ene dši! Meididši ašikpon̄ lē ne."
10. Meididši ašikpon̄ ne fē, ō, Atā Nyoŋmo, dšōmo nō!
Hā ní ešīā enine ko etšō-o, ní ona mōbo!
"Ni wosumo, ni wosumo meididši ašikpon̄ lē pe;"

2. Afrika.

Gbe: Gbekebii alalai, No. 89

1. Ole šikpon̄ feḡeo lē ke emli tei ke wiedšeī?
Šikpon̄ lē, heni feibe be ní hūlū tšoo dā ye dšei?
"Šikpon̄ feḡeo lē, wole: meididši ašikpon̄ lē ni!"
2. Ole šikpon̄ ní eda kple, ní emli lē ní emli ke?
Šikpon̄ lē ní mei fē nāā gbe, ní mei fiā nāā lehe ye?
"Šikpon̄ ní eda lē, wole: meididši ašikpon̄ lē ni!"
3. Ole šikpon̄ lē ní hī pe ehā modin̄ lē ke ebii?
Šikpon̄ ní ehie mēo ye, ni Nyoŋmo keke emlinii?
"Šikpon̄ ní ehī lē, wole: meididši ašikpon̄ lē ni!"

3. Gbomohōmo.

Gbe: Es geht bei gedämpfter Trommel Klang.

1. Anyie adšē koyigbe aba, afi meikomei, ši amehe wa;
fufobii ye mli, ni yei hū ye dšei; akplaame ke-te nšō masei!

2. Nēgbē amēdšē, nēgbē amētšó? Amēdšē modīn lē šikpoñ lē nọ.
Meididši hōhō amēnyemimeī lē, nī lēdši kplaamē kē-te mañsē.
3. Meididši hōō amēnyemimeī, blōfomeī hēō amēuanemeī-
[gbomeī,
agblaā wekumeī kē folōī kē bii kē wumeī kē nāmeī fiā kwa mli!
4. Kwe, Afrika mifó ebii ahe: "Mibii lē eladšē, mibii lē bē!
Mibii lē agbeamē yakatfā po! Mitsui mli ekūmọ, mifōō yāfó!"
5. Obii lē bate ši! kāfo donñ! "Te be ní am'abate ši ekoñ?"
Obii lē bakū amēsē kē šē be ní Nānyonmo aašēdšē omī lē!

4. Mei pī kāmọ ñšọñ.

Gbe: O Strassburg, o Strassburg, etc.

1. Ñ-šo nā, ñ-šo hie,
ñ-šo yē fēo po!
Ši gbomeī pī kāmọ mli,
meididši hū fá tšō!	3. "Miyaba ēé, miyaba!"
Onyēñ okū ošē,
afio awo lēlēñ,
onañ odsaku donñ!
2. Meididši ní s'mọ fēmọ
kē nyeñnyentšibō hū,
toigbolōī kē dānuloī,
mei pī ní ańo-hō.	4. Mei pī hū kāmọ dšemeī,
mei ní feko efōñ.
O, meididši ašikpoñ,
kāhō obii lē donñ!

5. Nyón ko heremọ.

Gbe: Zu Strassburg auf der Schanz. A. No. 94.

1. Ñ-šo lēñ lēlē mli mimanehūlū bōi.
Mitū kē-dšē mei ní hemi lē aden,
nī misere kē-nya mišikpoñ lē nọ,
ši ehoo kwrā!
2. Anyie misē pam, amōmi kē-ba lēlē lēñ,
agblami kē-te lēlētšē lē hie,
abumi fọ, nī ayimi kplebii pī,
fē fiō magbo!

3. Awomi gboklei hū, aṅā miyi ye leleñ po,
mina minyemimeĩ pi hū ye dšemei.
Ao, minān mişikpoñ le nọ mahi doññ,
miladše kwā!
4. Minañ migōdši le ke mitše we le doññ!
Mikrowa blohūiañ hū, mifeñ dšei doññ,
aagbemi-ō, tše aatšemi afō-ō,
mibañ dšei doññ!
5. Ši ei, nyeboa toi! Bum! atfa tū ye nšēñ!
Ni leletše le blo, ni nibii hū gbē;
meididši ní yọ lele leñ he kpokpo.
Atfa ekoñ.
6. Bum! enē sa leleñ! Abo wā šikome, — krānā.
Hii kpleke ši ke-kwo wolele le nọ;
abagble šinā heni wọ woyọ le,
ni wōdše kpo.
7. Ni nminmi mōmowọ, ši lasūlele damọ ši. —
Nii koklobii tūtūtū ye dšemei le,
nomei dši wonyemimeĩ le ayitše!
Wona nō po!
8. Lasūleletše le kē: *"My boys! how do ye do?"*
Ehāwọ nu wọnu ke nā ni woye,
ekplọke wogboklei le ye wọhe, —
woye wọhe!
9. Akewọ te šikpoñ. Blofomei amañ le ne?
Dabi; wonyemimeĩ meididši pi ba
ni amēbaflawọ ye miše nā.
Na, Afrika!
10. Ni namo po ba ne? *"Be welcome back to Africa!"*
Minyemi ní midfeñ akē enyō le
katami ni elomi atū trukā:
"Ani bo ne?"

11. "Wotse hie ka lolo? ni te minye yo ten?
 Ani wonyemimele ye dšen lolo?
 Šidā sa Nyonmo ni hā minao le!
 Hē, nakai dša!"

12. "Biē ne wobale ewiemō ke boni ebi gbo!
 No se le ke wote wošikpon nō le,
 wošie esuomō wotšō gbomei.
 Ō, wowo gbe!"

6. Henyelō - suomō.

Gbe: Gbekebii alalai, No. 80.

1. Meididši-ahōmō dšā nō nuntšō ke enyōn le ba;
 enokwayeli hewo ni ewole esemo sá.
2. Ni noni enuntšō 'nako noko fōn ye emli pen,
 hewo le mei ahemō hū tete eno-wo eden.
3. Nohewo ni nmenē hū ni John ke nāwō bawale,
 ni mei hēi ahemō hū hā eba gbomo-dšā nō ne.
4. Ni oblāi nyonma hū ehe ye šika babao nā,
 mei ni ameten mofemo ke-enitšumō fāa pi.
5. Ši beni enuntšō le kplaā mei le ke-yā šia le,
 ena ake John badamō numo diñ ko he, ekē:
6. "Mone hū oño fata he ye mōbonale hewo!
 Hemole ni mi hū mawo dalei nyonmai-etē mō!"
7. "'John dšurō! moni egbodšō ni enyēn etšu nii ne
 mihe, lo? Lo meni eefe, mē nā sroto po ele?"
8. "Boni menemei aatšu le, le hū etšu nakai nonn,
 mi ni mīkē-o wieo ne, nuntšō! anokwale kroñn!"
9. Omlifū ni aawa aba mino, ke mimale le;
 kā ni okwe kēkē, wōse oona ake eyen pe!"

10. "‘No le ñòlẹ!’" Ni oyá mli John ye enā ni ehe nūmo le; ekele fo ši take nomnò po ke-te.
11. Meididši oblāi nyoñma le tšūo nii ye hewale nā; kēle nūmo ní egbòdšo le keame ye 'gbò pe!
12. Tše enādsi le mikpokpo, tše ekotose mikū; kēle dā dšetšeremo le egbēo egbenā nā kwrā!
13. Ni ke ehe waale gbiko lo ehe miye po le, dā dšetšeremo le ebā etšuo enii le pe.
14. Efēo enuntšo le hie yā po ni enaa nā kwrā, efie enyiñ babao ye neke sane ne he.

15. Be ko le ena ye šonñ ko ye hedšomobe le mli, ake John bua nūmo le ye enitšumo le mli.
16. Ni ekā he ke-te nyōnten ni egbe nā ehāle; kēle lebi mankē mrā le ebatšu le hū enō.
17. Ena ake gbēke hū le eta nūmo le masei, ní eke enii fiō le leole ake etše.
18. Esan enā ele ake dā nyōn le John šio kpe esrāle ni ekweole ni edšēñ ewo le no.
19. "‘John dšurō!’" ebōile bimo, "‘kēmomi agbene fanñ, meni sane sroto po yo oke neke nū ne ten?

20. Lẹ ní nyōnyōn oṣiọ kpe osrālẹ ni okwẹlẹ,
ni oke onmā lẹ lẹlẹ, ekolẹ otṣẹ dṣilẹ?"
21. John he dṣo ni ekẹ ake: "Nuntṣo! dṣee mitṣẹ dṣilẹ:
Kẹlẹ, ke os'mom' lẹ, no lẹ kābim' ehe saṇe ko!"
22. "Dabidā! b'lẹ oni lo nọ dṣi moni oyọse nẹ!
Mi, onuntṣo, mifāo nẹ: Gbami ehe saṇe lẹ."
23. Kẹkẹ lẹ egble ehie take hūlū ní ekẹ:
"bo obi, hewọ lẹ oole: mihenyeṭo fōn dṣilẹ!"
24. Mone egbe minyemimei ke mitṣe ke minye fẹ,
ni mi, gbeke nẹ, ekplami ebahō yẹ lẹlẹ mli.
25. Enehewọ ní nyese nẹ beni miyaninalẹ,
ni mikai Iesu suomọ ke esuomọ wiemo lẹ.
26. Ke bo oohāmi hegbe lẹ no lẹ makā he mike
nāi ke la aafie eyiteñ ní egbūdṣo tūtu nẹ!"

7. Gbekebii afemo.

*Iesaya 11, 6—9. 65,25.

Gbe: Gbekebii alalai, No. 86.

1. Gbiko le gbalọ ko na
šika-hedšọle-bei
ni klan ke tōbi ale
bleō ye he kome.	5. Okpo oleọ, oso hū,
ke kōmi fufudši;
odšata le obiọ
ehaomoi le aši.
2. Tšina ke dšata tete
nọ ni gbeke aakwe.
Moko efee efōn ye
Nyonmo šikpon le nọ.	6. Otōbi ni ekūmo
ni nyēē edamo ši,
oke-kpasā kotše po,
koni ehie emli.
3. Mibi! no šika-bei le,
no dšole na le nọ,
minā ye ofemo len,
ofemoghe le ne!	7. Kpenkplē ke nanogbé fē,
lālọ hū ke wūọ po
ohā amewoō ye
sā kome le nonn nọ.
4. O-Noa-lele le mli
odšieọ kolobii,
ni owā tōi ke klādši
ye dšole-gbe le mli.	8. Aso dsee šikpon kronkron,
ni dsee šika-bēi ne?
Mibi! oke hedšọle
adše ofemo len!

8. Gbeke ko femo.

Gbe: Gbekebii alalai, No. 86.

1. Okplō le dši omanō
ni osa enọ pe;
no he, mibi, otá ne,
ni oto man ye dsei.	bōni enidši bibii
tšuo nākpenibii le.
2. Tšui bibii sonn ke tšobii
ke gbébii ni mli tše,
ke nibii srotai pi po
dfere ši ye dšemei.	4. Bōni ehinmei kweọ
nibii le fē dšogbān,
ni suomọ ke haōmọ
etšui ke-srā fiā.
3. Kādsidsele ye femon,
kwemo bleō keke	5. Tše gbomei kplei mitsū nii,
tše amēmfitē nii;
Gbeke nibii bibii le
keke mli ehio.

6. Etoame neke,
 esan etſakeo
 olé noni edfeno
 olé eſiſi po.

7. Minaa enitſumo le,
 eſiſi le minaa;
 etamo gbeke lamo,
 ſi emli kwole fa.

Hefatamo.

9. Biblia mli wodſi.

Nyonmo wiemo nmalei len
 Kpanmo Momo mli onaä:
 Mose wodſi enumo le:
 Genesi ke Eksodo,
 ke Levitiko, Numeri,
 ke Deuteronomio;
 Ioſua ke Kodſoloi le
 ke Rut wolo bibio.
 Samuel nō wodſi enyo,
 Mantſgemei anō nakai,
 nii ní atſe Kronikai
 alo sanegbāi enyo le;
 Esra ke Nehemia,
 Ester ake-gbe no nā.
 Hiob wolo; Dawid lalai,
 Salomo abei le hū,
 ke e-Dſadſelo, ke Lala
 ní tá lalai fē anō.
 No se gbaloi fē-kwa aaba:
 Iesaya, Ieremia,
 Heſekiel, Daniel,
 ke Hoſea, Ioel, Amos,
 Obadia, Iona hū;
 Mika, Nahum, Habakuk;
 ke Sefania, Hagai,
 Sakaria, Maleaki.
 No dſi Kpanmo Momo le.

Kpanmo Hē len nii ní onaä:
 Sane-kpakpai edfe le
 dſi Mateo, Marko, Luka
 ke Iohane nō ke-kpe;
 ní no se Bofoi-aſādſi
 nii ní Luka hū nmā le.
 Ní no se le Paulo wodſi
 ní enmā ní eyahā
 Romabii, Korintofoi,
 amewodſi enyo ní;
 Galata, Efesobii le,
 Filipoi, Kolosebii le,
 Teſalonika aſafo,
 mei ní enā wodſi enyo;
 ní ebi Timoteo,
 enmā wodſi enyo hū;
 Tito hū ná ekome pē,
 Filemon ná bibio.
 No se le Hebrimei anō
 ní tſaā Paulo nii anō.
 No se le Iakobo wolo,
 Petro wodſi enyo le,
 ke Iohane wodſi etē,
 Iuda hū wolo, kome.
 Iesu Kristo kpodſiemo le
 ní ehā Iohane le,
 dſi wodſi le fē anāgbē.
 A'dſō moni aato fē!

Nõnõkwemõ-wodši srotõ.

1. Mādšemo-wodši.

Osu, April gbì 26, a. 1878.

Hā Tsie Ruben Onukpa ye Yiloši.

Misuomõ nyeminukpa!

Miná mišẽ pi ake agbene midientšẽ mika woloñmā makwẽ; edšake nyodši etẽ pe ne ní abõiwõ pen mli mõmõ ke woloñmā tšõmõ. Eye mli ake mileko noko pi, ni minine náko ahomõ nõ moñ, ši kēle mikē ake maka makwẽ, ni kleñkleñ wolo ní minmā dši owolo ne. Enẽ hewõ le, ke niñmā le be feo le, na ohām'.

Kleñkleñ le mĩdao ši pi ake ohā miba skul, edšake fiofio le miná mile ake nii ní akaseõ ye bie ne ehi pe, ni senámõ ye mli; mihie mēõ dšogbāñ hū. Miye nanemei pi ye skulbii le atēñ, ni mikeame feõ; ametsõõmi sremõ hū ye ñšonā, ni mikeame náa mišẽ pi. Wotšõlõ le hū kemi ye dšogbāñ, ameboõ modēñ ametsõõmi nii boni sa. Ši skulbii le atēñ meikomei wieõ amēhe ekroko amekēõ ake: "Tšõlõ le yio mo yaka, ni amemaleõ pi, amēfloč mei anā yaka amēhāa wonuntšõ blofonyo le, ni eyioame." Ši ye migbēfāñ le minaa-ame nakai.

Mihie kā nõ ake, ke Nyõmõ hāmi hewale le, no le gbghāmõ mli le mabasrao, edšake mina ohie etšẽ. Ši mikpao fai ní ohe mamakpo kome oto ohāmi, koni mikē eko akpe atade, ní noni aafe le ní mikē-kpe mama mabu, edšake mitade ke mimama fē etšere. Asañ osra mišẽ hū ye šika gbēfāñ, koni maná eko mikē-yawo miniyeli nyomõ, ni mikē eko hū ahe "English Grammar", edšake no he hiaāmi.

Minyeminukpa! mikpao fai dientše ní okaná mlifū ake mibio nibii pī neke, edšake mibe mokomoko ní manyē mabi, bo dši mitše ke minofēno. Ši na, ke Nyonmo aadromi ni magbe minikasemo ná le, no le mile ake ošidā pī ye miden, ni onanmi trumufelo gbikogbiko. Ene hewo le mikpao fai ní osa neke nibii ne oto, koni aleenō, ke minyēē maba le, otšō minanemei le aten moko no oño-mādšemi.

Mibio dšogbān

Mi, onyemigbeke

Benjamin Gbeke.

Yiloši, Mai gbi 10, a. 1878.

Hā Benjamin Gbeke ye Osu, Boarding Skūl.

Minyemigbeke ní misumoḡle!

Minine eše okromḡ-wolo le no, ni minā he miše pī. Oninmā le yeḡ odase faññ ake odše wolonmā šiši etšeko, kēle etšōḡ ake, ke oke nakai mōdenbō le nonñ te no le, no le onine nā aafe feḡ wōse. Ši ke moko le noko fiō ni eba ake ele nii egbe nā le, no le ehii kwrā. Bo le kafe nakai!

Boni ohie emē ye skūl le enō minā; femḡ hū ní oke onanemei le feḡ le, ebi, šī akaba mli ake femḡ le soññ hewo le ohie aakpa onikasemo no. Ši ake noni onmāmi ake otšōloḡ le keḡ ye dšogbān hewo le, misusuḡ ake nikasemo nō onā kē fē femḡ. Ši namei wieḡ tšōloḡ le ahe efōñ boni onmāmi le? Onanemei ní okeame feḡ len, lo? Ke nakai le, no le makēḡ faññ ake okeame akabḡ kwrā doññ! Onu, be? Edšake migbekebiiši beni miyaā skūl le afeḡ nakai nonñ. Ši mei ní wieḡ nakai le, anḡkwafo be ameten. Amēfē le, anihaolḡ ke amaleloḡ ke dšulḡ ke mūdšiatšemei dšiamē. Ši ake ní wotšōloḡ le feḡ dšogbān ní amenmēe neke mei anifemo gbe,

ši amegblaä mei ní feo nakai le atoi ní ameyakēo wonuntšo le hewo le, amekēo ake anyeoame, ní amaleo amēhe. Bēle amēke amēhe mūdši ke hiegbēle le tēreo tšōloi le. Enē hewo le misumoō ake oke menemei abo, ši taomo nanemei kromemei mon.

Edši ooná oba ye gbehāmo ne mli kule, maná miše pi. Gbēfā ko ye mihie, ní ke manu obā le he adafi le, no le matši be le mato ke-yasi beyino ní ooba, koni mikeo fē anyie, ní ona dše len noko. No dši mikeo yakwo Krōbo gon, koni ona eyiten mādši enyo le. Nakai mādši le asu ye sroto ko, ametamo sisaiaman ye wohie. Oona tei wudši ní kāmō ši afāfāfā, ní ehii nonyiemō, ši amāmō tšui ye nō. Tei le asišigbe tšui le nsodoi enyo alo etē, ši eyiteŋbe le nsodo kome keke. Ke odamo moko šinā ši le, bēle mokroko šia ye onādšiaši. Bōni Krōbomei le tšumā le, efeo Gāmei anā-kpe. Asan mikeo baya Akuse, koni ona bōni dšei etšake ŋmeneŋmene. Ní ke be ye le, no le wootšó lasūlele mli ke-ya Adā, ní ke oyale dšei keke le, mawoō gbe ke-ya Osu.

Mama ke šika ní okpami fai ye he le, mibabo moden koni onine aše nō. Enē hewo le kāye no he ŋkomo doññ. Ke oofe bōni onmāmi le, no le šika-fē-šika ní mafite ye onikasemo hewo le edoomi. Ši ke aaba mli wōse ake oobōi ohewō ní otao agwaseannifemo segbe, tamō bōni wō ŋmene-ying-oblahii ne atēn mei pi feo le, kule, ke mafite tro tete ye ohewo le, aadomi pi. Fān mon ake oohi aboño ši ní olé skūl he nokonoko, fē noni ootšó ameten moko.

Mibio ke suomō pi

Mi, onyeminukpa

Ruben Onukpa.

Osu, Iuni gbi 6, afi 1875.

Hã Tšië Teofilo Adša yë Betlehem.

Atã dšürö!

Sane bibio ko hã minmão wolo fiõ ne, ši dšee noko hewo. No dši ake gbii etë ne wonuntšo le eböiwö noni wosumoo ake wookase bimo. Beni ebabimi hü le, mikēle ake: mi le, gbeke dšimi, ši ebabi bo mon. Keke ni ekēmi ake: bēle minmã wolo m'babio, koni mahã ele he eko. Le toi mibo ni minmão neke wolo ne. Te okēo tēn yë neke sane ne hewon, Atã?

Ekole oobimi noni dši mi hü midfeñmo. Ke nakai le, no le, Atã, kãná mlifü ko, boni mikēo dši: misumoo osofoi-anitšumo dšogbãñ, ši dšrayeli mon nõ minã. Ene hewo le bo moden, koni ke-ya ne owo miniyeli nyomo ohãmi.

Nõ hewo ni misumoo osofoi-anitšumo dšogbãñ dši ake: aatše dāni manyē mabote mli, emli nyomowo hü fáá, ni, taflatše, mei ní yō mli le, amēhie be nyam, ši agbeo amēhe guo dāne. Enēhewo le misumoo ake mafutu ameten, ši matšu nokroko ní minine aše šika nō oyá, koni mafe bo ke minyemime i bibii le ahelpo yë amētšosemo ke le mli. Mikpao fai ní ohã male boni bo hü osusuo, koni mahã wonuntšo le hetō.

Mibio dšogbãñ

Mi, obi (le ni)

Timoteo Anosã.

Betlehem, Iuli gbi 16, a. 1875.

Hã Timoteo Anosã yë Osu Grammar Skül.

Misuomöbi ke mikromöbi!

Wolo ní onmã omädsemi le, minine eše nō. Mida Nyonmo ši ake eye ebuami ahũ, ni ehãmi hewale mike-kweo ke onyemime i le ke nyenye le, ni agbene bo mikromöbi onitšumo.

halamgbe eše. Beni odši abifao ní mike onye hieo ní helai gbaá onā pi lẹ, no mli lẹ wosusun ake oyi aaná wala ahū ní oda ke-še neke. Šidā aahā Nyońmo ye hewo.

Ši mihie femi yā ake osumo ake ootšu Nyońmo nitšumo, ši oosumo mon ake okē ohe afe gbomei atšulo mon fē Nyońmo nō, tše lẹ dši moni here oyiwala. Eye mli mon ake dsee mofemo sane dši osofoyeli ke nitšomo, ni asan ake aanyē asomo Nyońmo ye nitšumo-fē-nitšumo mli hū mon, ši sādši ní otši tā ye owolo lẹ mli, no hewo ní okē ake otšuu Nyońmo nii lẹ, makēo fanń ake: fē dši yakasādši. Gbeke dšio lolo, ni oleko dšen, edsake ohie fako boni sa, ene hewo onmā nakai lẹ.

Klenklen lẹ okē ake: ke okē ootšu osofoi anii lẹ, no lẹ aatše dāni oobote mli. Ani neke dšenmo ne dsee hewo-dšenmo ni lo? Meni hiaāo, alo meni feo ni nikasemo dšeo otšine amrō ne? Osumo ake obaā ohe ši ohāa otšoloi lẹ donń, ši ootao ake ohie ohe oyá, koni obo obla, ní ofe no-feno ní osumo, be? Ke dsee nakai lẹ, bēlē hedšō alo anihafemo ebote omli, ni ene hū ye hiegbēle. Ši edši obe moni leo, ni otao nitšumo oyá ne kule, no lẹ mikēń sane ko.

Asan okē ake: osofoi anyomowo fáá. Mikplē; ši mibio ake meni nyomo amehiewo? Nto wonyemime Gāmei ahenii wotšuo? Amehiewo nyomo ko, ši kule esa ake wonyemime lẹ nonń alowo. Ši osofoi lẹ, helpo amefewo, ye wošikpon lẹ nō bii abinmei ní gbleko lẹ hewo. Ši mibi, mikēo ake: ke woye hemo-ke-yeli keke lẹ, wona ake Nyońmo dšomo hio neke šika fiō ne nō. Nto mibi dšio, te beni hōmo eyeo ní mináá noko mahāo oyeń? Te beni omama alo otade etšere ní šika be ní ake-ahe ekrokoń? Alo te gbi ní ona ake aabimi nyomo ní mibe šika ní mike-awoń? Onakomi nakai dā. Ši na, minyomowo fiō ní okē efáá lẹ, no nonń mike-kpeo neke šikafitemo lẹ fē. Edsake miyee dšra mifataa minitšumo lẹ he. Ši mei ní obu ake ameye nii ní amegbeo wohe guo

ye wohumifemo hewo le, makēo faññ ake oleko amese. Sá le, mi hū misusu tamō boni osusuō ne noññ; ši mikpá ši ye migbefā mli gbiko ake ebe mli nakai. No dši ake kosēnyo ko tšemi ake mibakane wolo ko mihāle; ni beni mikwē ewolo le mli le, mina ake: neke mei ní amefeo agwaseñgbomeianii ye mihie le, hie nakai kosēnyo le nyomō pi, edšake amefā šika ye eden. Ehā mihie femi yā. Asañ minanyo ko ye; beni ebote osofoi-anitšumo mli le, awoole nyomō ní afā kwrā. Ene nō Kristo henyeloī le tšó kale; ametšeo le kpitiokpitio amewieo ametšōle ake efō, ši amēbahāle dšrayeli nitšumo ameawole nyomō toi enyo fē boni enāa ye osofoi añō le. Ši minanyo le ekplēē, mon eno ehie efō Nyoñmo nō, ni nmenenmene le nakai mei le noññ flaā šika ye minanyo le den, ni gbiikomei tete le amenyēē amehā. Enehewo mikē ake: oleko nakai mei le ase le.

Agbene hienyam lo heguogbē gbefañ le, otomi taflatše mon, ši kēle makēo ake: miye nkōmō pi ye neke odfeñmo ne hewo. Hao, mibi! bēle dse neñ anumnyam se odio, lo? Osumo ake ootamo Nyoñmo gbomo Mose, “moni bu Kristo he hiegbēle ake nii babao fē Misri dšetrii le”? (Heb. 11,26.) Ni meni anumnyam nakai heguogbeloī ní otši ametā le nāa? Edši anumnyam ní hiegbēle ke Nyoñmo lōmō nyie se. Hiegbēle nyie se, edšake etšee ni anuo nakai mei le ahe ake ameye amenuntšomei anii, ni ake king kpekpe tšakeo ametadei bōdōbōdōi le. Ni ene se le Nyoñmo lōmō baā, edšake Nyoñmo edšoko dšulo ko dā. Alo bo le, otšēē blōfomei anii ahiekpātāmō ake dšū? Anī osusuō ake Nyoñmo dšee blōfomei a-Nyoñmo, ni ke adšu nomei anii le efoñ mli alo ewoñ he nyomō, lo? — Mile mon ake meididši dšrayeloī atēñ meikomei hū ye ní dšee dšuloī; ši mile hū ake menemei ye wonō le mli, ni amēbaā amēhe ši tamō wo noññ, ni amegbee moni tšuo Nyoñmo nii he guo.

Enehewo le mihā ole ake: misuomōnā dši ake ofe Nyoñmo

nitsulo. Ši ebe miyiñ ake manyē onō. Enehewo le ke-ya ne mawo oniyeli nyomo, ke owomi nibii enyo ši le. Kleñ-kleñ le: ake ookase nofeno ni onanemei ni kaseo osofonitsumo le hū kaseo le. Noni dši enyo le: ake oke neke heguogbeloi akabo nanyo, edšake "sanegbāi fōdši fiteo dšenbā kpakpa," take Nyoñmo wiemo kēo le. Kedši odši otšebi kpakpa ni oke ohe efēe yakagbomei abi le, no le bie afii enyo mli le odfeñmo aatšake, ni oonyá nitsōmo he. Ši kāsusu gbiko-gbiko ake makplē ni oke dšūšika ko aba mišia le koni oke-ye obuami. Nakai nonñ dšee mihe sane ko ke omō yakan-yomo ko ye yakagbomofemo mli le. Nohewo le oke hesibaloi le aba ohe ši, mibi, koni otšē dšōmo ahi onō!

Hā manu ohe sanekpakpa. Onye dfeñmo ke midfeñmo fē ekome. Eke onyemime i le fē mibio. Mi hū mibio, ni mikpa Nyoñmo fai ake eye odfeñmo nō ni ewao ye gbē kpakpa le nō.

Mi, otšē ni sumoōo

Teofilo Adša.

2. Šikai srotoi anō wodši.

1. Šika ni afaā ni hekpa be he nō wolo.

Mi, L. Ašimaši ni dšē Ayawaso ni mīke minine eñmā migbei ye wolo ne šiši ne, mīke no dšadšeo tšōo ake: Nmenē April gbi 30 afi 1894 ne nō le, mibafa šika šelen ohai enyo, alo paund nyoñma (£ 10) ye T. Obenteñ ni dšē Abokobi le deñ. Ni miwo ši ye odasefoi ne ahiē ake: befēbe ni T. Obenteñ le aababi neke šika ne ye midēñ le, matao mahāle dāni otši kome ašē.

Odasefoi:

Mi, L. Ašimaši.

Tetē Kodšo.

Ašon Kwablā.

(Kẹ moko damo se le, no le animā atša nọ ake:)

Aleenō kedši L. Ašimaši yee eši ní ewo nẹ nọ, suomo esumọọ ake ehāa dšio, alo nyē enyēē ehā dšio, alo hela alo gbēle bafo mli dšio, mi, J. B. Akadšinam, miwo ši ake: matao neke šika nẹ mahā T. Obenteñ befēbe ní etaoq le.

J. B. Akadšinam.

2. Šikafā ni hekpa yọ he nọ wolo.

Nmene gbī n dši Mai gbī 6, afi 1894 le, mi, I. Akwete nt-dše Oyarefa le, mibafa šeleñ oha alo paund enumọ (₦5) ye M. Saka ní dše Abladšei le deñ. Ni miwo ši ake: dšee hā kẹke miki nakai šika le aakū se ahā M. Saka le befēbe ní eetao enii ekoñ, ši mon miwo ši hū ake: afi-fē-afi ní neke ešika nẹ yọ miden le makpa he mahāle šeleñ enumọ-enumọ. Enẹ he odaseyeli hewo le miki migbei ewo neke wolo nẹ šiši.

Odasefoi:

Mi, I. Akwete.

Mensā Atobi

Anan Gruši.

3. Šikafā wolo kroko.

Mi, Andrea Kwaši ní dše Pantañ le, miki wolo fiō nẹ mi-dsadše mitšō ake nmenẹ gbī nẹ Desember gbī 7, afi 1889 le, Ata Gideon Mensā ní dše Lā le ke šika šeleñ nyoñmai-ekpa alo paund etē (₦3) fami, ni miwole ši ake: afi-fē-afi ní ešika nẹ yọ miden le mahāle able flotoi enyo, ni asan befēbe ní eetao neke šika nẹ le makū se maño-hāle ke miše. Enọ he odaseyeli hewo le mikadi migbei ye neke wolo nẹ šiši.

Andrea Kwaši.

4. Šika ní ake-hāa mo nitšumọ he wolo.

Mike wolo fiō nẹ miye odase ake: W. Odonko ke šeleñ nyoñma (10/-) ehāmi koni miki-kpe ablogwai enyo mihāle.

Kedsi bie otšii enyo ni minako magbe nakai ablogwai le ana le, beŕe W. Odoŕko ye hegbe ake cheo ešika le ye miden ekoŕ.

Abokobi, Iuni gbi 6, 1891. Mi, D. Koi, Tsapene.

5. Ekroko.

Mike wolo ne miye odase ake: ŕmene osofo H. Bohner ke šeleŕ nyoŕmai-nyo hami, koni ke mible tšu le ni maba-hale able fŕotŕi kpānyo ye ešika le nādšian. Ši aleenō ke mināā able mahale le, no le matao šika kroko matole nādšian befēbe ni etaoŕ le.

Adanse, Okt. gbi 24, 1882. Mi, Iošua Kwao.

6. Nyomowo wolo.

Mike wolo ne midšadše mitšō ake: šika šeleŕ ohai-nyo ni B. Ašimaši fa ye miden nyese afi le, ŕmene ebahāmi emli šeleŕ oha, ni efē šeleŕ oha nonn ni ebahā ekoŕ.

Mayera, Aug. 18, 1892. Mi ni, R. Obenteŕ.

7. Ekroko.

ŕmene gbi ne G. TeteKwaši ni dše Bantama le ke šika šeleŕ nyoŕmai-etē womi nii fē ni ehe ye miden le nyomo, ni mike wolo ne ntšō ake: nyomo-ko nyomo-ko be mike le teŕ doŕŕ.

Osu, Sept. 30, 1880. Mi, I. Kwakukūma.

8. Šikatō wolo.

I. Noi ke šika šeleŕ nyoŕmai-nyo alo paund kome (£ 1) hami šitō ŕmene gbi ne, ni befēbe ni eetao nakai šika le eenā ye miden ekoŕ.

Lā, Des. gbi 11, a. 1888. Mi, I. Tete.

9. Nihōmo-wolo.

Mei fē anā ale ni wolo ne aye odase ahāame, ake noni Osofo W. Locher ni dše Abokobi ne ke šika šeleŕ ohai-nyo ke

nyoñmai-etē alo paund nyoñma-ke-ekome ke šelen nyoñma (£ 11.10) ehāmi, ni minine eše neke šika ne no ūmene, hewo le mi, Imanuel Kotei ni dše Teši le, mīke mišikpoñ kuku ni kã Abokobi mañ le masei, ni eke Adansebi asikpoñ ke osofo Zimmermann sikpoñ ke Kpoñkpo ke Pantañ teñgbe le dše hūsū le, ehā nakai osofo W. Locher le kwā, koni eke-fe nofēno ni esumoo, ni eke-hā moko dšio, alo ehō ehā mofēmo ni esumoo dšio, moko biile sane ko. Ni mitu neke šikpoñ le miwo eden kwā ye midientše migbēfañ, ke mibii agbēfañ, ke minyemime i ke mitšekwēmei ke minye-kwēmei ke miwofasei fē agbēfañ, ni mokomoko be hegbe ake ešōo neke šikpoñ ne ye osofo W. Locher ke emei le adeñ, šī mafā he moñ mahāle dā ke-yaši nāno. Ene he odaseyeli hewo le mimō mipen mli, ni mīke migbei ewo neke wolo ne šisi ūmene gbī ni dši Iuni gbī nyoñma, wo-Nuntšo le fomo se afi akpe ke ohai-kpanyo ke nyoñmai-enumo-ke-etē le no (Iuni 10, 1853) ye Abokobi mañ ye odasefoi ne ahie.

Odasefoi:

Immanuel Kotei.

Kristian Yemo.

Abraham Adšete.

10. Akontā-wolo.

Nii ni Tšie Toma Kwate Kodšo he
ye Petro Saki nō

he akontā.

1882	Ehe:			£	s.	d.
Ian. 13.	Omō paund 30; paund 1 nā dši	3 d.	0	7	6	
Febr. 17.	Klantei etē: ekome " "	1/6	0	4	6	
Apr. 21.	Mamakpoi 5 " "	9/—	2	5	0	
Iuni 30.	Ŋō flotoi 2 " "	4/6	0	9	0	
Okt. 16.	Kerosin tšēnsii 2 " "	7/6	0	15	0	
Des. 23.	Aspatre palei 2 " "	13/6	1	7	0	
			Fē feo	£5	8	0

Gā, Des. 31, 1882.

11. Ekroko.

Nii ní Tšię Iakobo Tawia

hā mi Tšapenę Iakobo Ašon fe hāle

he akontā.

1881	Mike midientše mitšo kpe:	£ s. d.
Febr. 22.	Okplō kome, enā dši	0 12 0
Marsi 13.	Sātsei enyo, ekome nā dši 18/—	1 16 0
Iuni 30.	Ablogwai ekpa, " " " 4/6	1 7 0
	Lędientše ehā tšo ni miki-kpe:	
Iuli 24.	Šināi etē, ekome nā dši 4/—	0 12 0
Aug. 6.	Samfedši kpawo, ekome nā dši 2/—	0 14 0
Okt. 11.	Miwo adeka nā sroto ke sēnii mihāle	0 1 0
Nov. 24.	Misa egbo mihāle	0 2 6
	Fē feo	£ 5 4 6

Abokobi, Des. 30, 1881.

Šikpon ke eno nii ahe sādši.

A. TEI KE EWEKUMEI LE.

Akē: Gbiko le, tei ke sōntšo ke amitsrobitšo ke adobe ke wiedzšo ke akokošitšo kpe ye hekome, ni ametao mli moni aye mantše ye ameten. Amehala mli ahū, mene kē neke, ni mene hū kē nokroko, amēnaa nā. Enchewo le amēke neke sane ne te Odum nō, koni efe ameten kodšolo. Beni amete le, wiemo ni Odum ke amewie dši akē: Mantšeyeli gbefan le akwee mo kele ke timo, alo mo he feo ni yo; ši noni akweo dši: noni hi ni hi hā dšen. Ke neke gbefan ni ametao atenbū le, bēle amēke amesane le aba, koni ameten mofemo ako egbē. Amekplē, ni beni abo gwa agbe nā le, Odum kē: moni dši gbeke ye ameten le awo ehe no tšutšu, koni etšo boni ehe yo nitšumo hāa ye dšen.

1. Sòntšo.

Agbene amefè amekwe amehhe ke-kpe, ni beni sòntšo na ake enyemimeì le fè beìe hiñmeì le, ete si ni ekè: "Meni nọ nyehie kà ni nyebuomì gbeke fè fè nẹ? Bene nyesusuo ake midaa; si na, nyelèmi. Gã šikpoñ nọ ni miyo fiofio le, kakla kà miyiten ni ehii, hewo le minyèè dale ye dšei. Ši mei ni naämi ye Adä šikpoñ le nọ le faññ ake wiedzšo seho pe dšimi, edšake midaa tamọ le noññ. Mihe nitšumo fá fè amitsřobitšo nō, edšake mitšo le, ke agba mli le, ehio tšumä, ni misōñ wa āhū fè amitsřobi sōñ. Sā ke floto ní ake misōñ le loo le tšeo āhū dāni efiteo. Dšee mihewoñ kule, Adānyo náá floto eke-ye lošrañ dšra ke-ya šoññ, alo eke etěrema babao ato mli. Eñehewo amekemi dše Ayigbe tō ke-ba Adä šikpoñ nọ. Dšei le ayeo miyibii le hū; amegbei dši soñu. Akwāñfoi le fè sumo misane, edšake misōñ le ake-loo faii ahāame. Ni ke-dšee neke faii tetřebii nẹ ahewo kule, hūlū aašāame pi ye amenitšumo ke tole mli. Ale migbei ye Gã šikpoñ mū le fè nọ; heni mibe tete po le atšio migbei tā kē ye sōñ le hewo. Eñehewo ni, bo amitsřobitšo oño migbei owo ohe ni okē ake: onidši ahe nikomei le hū sōñ soññ ni. Ši yaka okēo, edšake mofemo le ake: soro Ayigbe sōñ, ni soro Gã kose hū nō."

2. Amitšřobitšo.

Sòntšo se le amitsřobitšo te si ni ebōi kēmọ ake: "Mi neke le, misumo ake mike bo sòntšo aye awunā; esoro boni oyo, ni esoro boni mi hū miyo. Mi le, ke mike, si tí ni mitii. Mišidamo ye feo tamọ oblayō nō, edšake midọ mimli miba mihe si tamọ moni nāa mo. Migbei kome hū dši "sōñ"; si dšee ake dšu midšu no, tamọ sòntšo kē le, si Gāmei fè le ake nakai atšeo mi. Mišihilehe titri dši Gã kose, dšei ale mihe nitšumo hū. Nē Gānyo yo ní etšuko kpātšokpā he nii dā? Wole ake enọ kpā ko kpā ko be. Ši na, mihe bai

ake-feo. Mei fê le ake ñsoñlô ñô; ši te afe tēñ ní aaná hūñ, kēdši wolēi náá mikpā le eko amēke-wo ameyāi le ase ke nā fē, ní amēke-yagbe nakai lōi le? Kē ōsumo le, yabi gbekebii skūlbii nō faii ní amesumoo bumō fē fē, ni amēaakēo ake: nii ní ake Gāṛkose sōñ ní awolē tsofā tšuru kē edin kē abonua loo le. Ši kosebii hū kē misōñ le loo faii tetrebii hāa amēhe. Sāi ní Tabōntšemei kē mibai le loo ní awoame nakai tsofāi le, dsee mofēmo aanyē ahe, edšake edšrā wa ni eye feo hū. Ni enē fē se le, miyibii le ahe ye akono, kē onaame koklobii-koklobii ye amētšo legelege le nō le tamō awoyoi. Blema Iosef yino bēbe ake-yeo dšra, ni Gāmei nō amegbei amitsrōbi amewomi. Mimli dā le nō fē fē, ni kē mikē ake fē šrao ní eteke wo nō tete le, mimalee. Enghewo le Gāmei wole akudonno."

3. Adobe.

Beni amitsrōbitšo wie enō le egbe nā le, kēke ni Odum fō adobe nine ake etša nō. Kēke ni le hū eno-wo mli ake: "Mi le, mibihii le titri dšieo miyi, edšake amēhīeo migbei adobe kē-yaā hefēhe ní amēyaā. Amēteñ mokometō tēreo blofonyo ye ahimañka mli le. Kē abawo tšu hū, dša atšame kē-ba, edšake oblanyo ko oblanyo ko won etšu ní adša, kē-dši eke mibihii le efēe akpalei le. Kē moko mitao eyanū ñme ye ñwei šonñ le, dša eke mibihii le fē atšere, edšake amēkle fē tēi kē akokošitšo nidši le, ni amēhe wa hū. Onukpai kē adobe feo sātšei kē šitramonii kē šināi kē samfedši k. n., ni gbekebii hū kē-feo lofōdšiatšui. — Miye biyō ko hū ni adšieo kē dšeo mitsniñ tōñ. Ši le le, eyeemi anokwa, edšake ešē migbei le efō, ni ewo ehe "lōñ." Yei sumoo esane pi, ni amēke egbei foōmi tšemo ake: "lōntšo." Nōhewo ní yei le sumoo mibiyō le sane neke ne dši ake: ake-loo ntāñ ahāaame, amēke-kpeo nii, ni asan amēke-tšērēo ašinōbii kē tēñ-lēoi kē adiagbai. Kē nyena ablábutu fefeo ko le, bēle nyelea

ale, ekroko be. Blema nīiatšemei ke ohiafoi fē adeka dši kafū, amešinā ke samfle ke sā dši kplèbí alo klañ. Makē ake, amepletei tete le woma aňo-fe, alo nyenuko dā ake Gāmei kēo ake: "Akōo eblañ ne lō", lo? Ši na, "beni bañkani ba le, keke ni afō kōko yeli"! Boni Gāmei nīiatšemei kemi ye ne; ši obiafoi komei kā he miyemi anōkwa ke bianē. Tše mīke Gāmei dše etše neke mon, ši kēle ameľeko mihe nitšumo ke-gbeko nā. Krōbomei le mihe nā fēame, edšake ke-dše blema bēbe le ameke miwui le woo šikpon, ni ke ekwē saññ le ametša ekoñ ni ameyeo ešišifā yen futā ke nōmo le. Tiniwelli-bii ní yo India šikpon le nō le gbaā mifofoi ní náko agble le mli, ni amewoo nā to ke-tšeo mimlinu le ke-baā. Etamo tēdā alo fufō. Anuole enmōñ, ni asañ ahōole ni etšōo ameniyenii kwrā. Ke woyi nyonmai-etē damo ši neke le, bēle wobāa mo ke enā ke ebii yeo nii āhū, ni ametōrōō. Nohewo le edši ake dšei šikpon le nō bii kodšoo, tamō boni wokodšoo ne kule, mile faññ ake mantšesēi le minōñ. Ši ake ní Gāmei ekaseko mihe nitšumoi le fē hewo le, dša mife diññ."

5. Akokošitšo.

Kule tei awo ehe nō ní eke wiedzō aye awunā, ši odum fā akokošitšo ake le tšutšu ekē enō. Keke le no wo wiemo le nō ake: "Minyēñ noko pi makē, mantšesēi le hū miplee he, edšake gbō dšimi ye biē šikpon le nō. Ayañomi ke-dše nšokpo ko ní atšeoľe San-Toma le nō ke-ba biene ne etšeko pi ko. Enhewo le aleko mihe nitšumo kwrā. Kēle mawie fiō. Nšonā šia nō miyo, ši kose hū asumoq misane. Nšo koyo ní gbeo tšofētšo le, mi le, mīkeľe wūo ni miyeo eno kūnim. Brekešē ke nšo tete nyēēmi noko amefe, amehāami hewale mon. Mi po miwulaā Afrika nšonā, ni ke ote oyabi ľedšiañbii le, ameakēo ake: heni mibe le, dšei nšonā hū be feo. Minīdši kēle, ši amešee adobe nii. Miyibii dra kplei

tamọ gbomo yitsei, ni pi dientse tsotšro kpā kome nọ, si kēle kpā le tsee. Ehe toto mli kpaikpai le ake-feo taṅkpe ke blo ye Ablotširi. Eko hū ake-loo sā ni wa ni tsee, ni blofomei ke-haā šikpon ye tšu mli le. Ke akokoši esako le, anuo emli nu ni nō le. Egbeo mo kūmai, si ehāa mo ato tamọ tēdā ni hāa mo feo sakasaka, lo ádoka ni hāa mo yeo seke le. Ši ke akokoši sa le, etšoo eyen, ni ake-woo able mli tamọ nkatie nonn. Ake miyibii le yaā Ablotširi hū. Ehe toto le ake-feo nibii pi, tamọ krúkù ni ake-nuo dā blema le, tamọ kakla ke gāflo nidši le. Ši emli lō le ake-feo mū ni dšra wa; ni kēdši ake neke mū ne fiō keke futu sāmllā mli ni oke dšu ohe le, ehāa ohe dseo ūma naakpa. Bokā-Indiabii le dšieo dā ye mifofoi le ni gbleko le hū mli. — Ke midamo si ye nšo nā āhū neke le, mikwoō fē minanemei ne fē; si kēdši tse āhū le, mi hū migboọ tamọ šikpon le nọ nofēno gboọ le. Keke le atoomi, ni amekemi fōo blohū mli, ni mei traā nọ amegbaā sane.”

6. Tei.

Agbene tei sa ehe koni egbe nā, ni ekē: “Ake ni Gāmei yo biene ne hewo le mawie pi, edsake amelémi, tse ameten mei pi ke mihe nitšumoi le leo amehe. Ši edši ake Akua-pemnyo alo Krōbonyo ko ye bie kule, nyeaanu bianē ake: “mihī hā nitšumoi nyoñmai-nehū-ke-nehū, si noni dši oha le ni aleko.” Ši mihe nokonoko ehiee migbei dša mimli dā keke. Minidši mudši atseo ake bleoi; ameten tšo le dši pāmpā. Miyibii le awole nme, ni emli wu le dši nme. Nme le helo le ake-feo mūtšūru, ni nme le hū atsoo ake-feo nmemū. Agbene mofemo le ake: kēdši mūtšūru be le, bēle mei babao nyēn si amehi, edsake amemū ke amefo fē ni ameyo dši no. Ake nme ke mūtšūru hōo niyenii srotai, ake suo kaue, ake hōo sāmllā, asaṅ ašio ni etšōo mūkpamomū alo mūšimū. Nmemū le hū hio nitšumoi pi, titri le mei ke-kpaā amehe, ni

ameke-too fla nọ. Anūlāmei ke-šio kenam, ni Tabontšemei yeo tamọ fọ. Ši miyibii ní afiteo ke šianitšumoi srotói ne fáá tamọ nii ni ahōo le. Ke kosebii náá mūtšūru ke nme amehō le, amēnāá šika hū ní ameke-he lō ameye, mbasro mama ní ameabumọ. Asań nšonābii babao hū ní tēreo mū ke nme nmenenmene ne, nán nitšumọ, ni dšrayeloi le fē hū aatra ši yaka. Ke mūtšūru ke nme be le, meni bafe ní ake-ate Ablotširi? Nohewo le nyelea ake mi tei ne, miki miyibii le leo blófomei ke meididsi pī dientše. Edši mi le mibe kule blófomei náá samlā amefo amenii ahe, amēnāá lusu hū amesu, edsake samlā ke lusu fē, miyibii he mū le ye mli ni ake-feo. Blófomei atšōnei ní tšuọ nākpe-nibii tamọ boni wofē wole le, kule amenyēn enemei ametsu, ke-dšee mūtšūru ake-woọ amemli le. Mi po miye mli ní afō gbomo-dšrayeli ye šikpoń ne nọ, edsake mihe nibii adšrayeli hī āhū fē gbomo nō. — Mihe nidši le ake-feo blō hā šiabemo, ke bedeo hā nibii tēremo. Pāmpā ní mihāa le, ake-blaā tšu, ake-foọ afa-bań ke asese ke nii. — Midā le hāa mo hewale ni enō hū, hewo le blófomei ke meididsi fē sumoọ numọ. Blófomei ke-kpotoō šikišań ke-šāa bodobodo, ni meididsi ke-feo tšofai srotói. Ake-feo ašin hū. Neke mihe nitšumoi nyońmai-etē-ke-kpawo ne fē hewo ní asumoọ misane ní ateoomi pī dientše le; ši mikwēo yaka hū. Minyēo goń nọ šihile hū, ši misumoọ dšo fē goń. Mifi le moko nyēko akane; midaā sańń, ni miwoọ habao: šikome oona ake drui enumọ lo kpawo ye mihe, ni dru kome hāa afe nmei ohai-enumọ k n. Ši fe se le, ateoomi ye mimli nu ní nō le hewo. Ši migbēle le se le mileo mei lolo, edsake amebamōmōọ akrōńkrōi ye mihelo ni ekpoto le mli." —

Kule tei miya nọ lolo, ši odum bafọ mli ake: "Boní owie le efá; mantšesēi le onōń, moko keo eplee he. Ši na, ke akwe nyefē nyešidamoi le, no le ana ake benowomọ ye nyefē nyehe, edsake nyeyiten tšoi le, nweigbe amepleo. Makē:

enēhewo le ametsōmo kūnimyeloi ahewulamōnii. Ni ekole enēhewo nonn nyeši nyenyemimei le atēn meikomei ye dfeī leań, ni nyeba mańtšesēi le he plemo ne. Nyenāa nyelea ake: neń ke nyańkuntoń ke nton hū, nyesebii ni. Makē ake adai tete, ke atao mli dšogbāń le, nyenyēń nyešile ye se. — Nyekē ake nyeche nitšumoi fá, odšogbāń; ši na, makēnye fańń ake nyesu gbefāń le, nyešee tšo. Tšo-fē-tšo ye tsui, ni woteń meikomei atšui wa ní ebii. Ši nye le, hewolo ke lō keke nyeyo, ni ke aatao nyetšui le, anaa nokonoko ake dša bu pe. Nyetši nyenidši atā hū; ši nyeten namo gbań nine tamō boni wō tšei le wogblaā le? Moko be. Enēhewo le, ke nyelē le, makēnye űmene ake: blofomei fē űoonye amešiq dfeii ańo, ni amebuonye ake dfeii amli srōto ko. Ši agbene nyedientšē nyeten ye meididši ašikpoń nō gbefāń le, tei dši nyenō mańtšē. Nyenu, lo?" Amēfē amēkē: Wōnu! Ši henowomō ní otši tā ne, eńdō wōnā, ni ebe mli hū. Hedšōle okadi moń wōhāa. Edsake ta ke nōmō mli le, atšii wōtā yeń; ši ke hedšōle ba pe keke le, wōbai le hū nyie mli."

Beni amēkē ene le, keke ni agbe sane-fē-sane nā.

B. AFRIKA HE SANE KUKUŌ KO.

Afrika mādši srōtoi.

Dsee Afrika fē dši Meididši-ašikpoń. Wōbana meididši ańo le ye okadii 3, 4, 5, 6 le se.

1. Šikpōdši ní kāmō abekugbe kwra ní eńšonā kā Ablo-tširi nēlenō le keke ke-dše anai ke-yaši bokā le fē űmletšai akpe (1000) gbenyiemō, ni elēmō afe űmletšai oha ke nyon-mai-enumo (150). Tšutšu le enōbii ní dsee meididši le Kristofoi ni; ši sekpē ne Arabiabii etšōmoame Klamōfoi tšē-nanso blofomei yeō amēnō nuntšo űmenēńmenē ye Algeria, Tunis ke Misri; ši Kristofoi komei kē efē ye Misri.

2. Sahara šia-šikpoñ le kele aafe ñmletfai akpe ke ohai-etē (1300), elēmō ñmletfai ohai-edfe (400); neke šikpoñ ne Klamōfoi ní dsee meididši anō ni. Šia ke latšā ní fá yē no hewō le enōbii fáá kwrā.

3. Agbene fai wudši Senegal ke Gambia, ke Niger alo Kwora, ke Tšad kpākpo le he mādši miba; ekele ke-yaši Nil fá le he le aafe ñmletfai 1200, ni elēmō hū feo ñmletfai 100 ke-yaši 250. Dšeibii fá fiō, meididši ní etšōmō Klamōfoi ni. Fulatšemei yeo ameno. Odonkofoi srotoi ní yō mli dši Mandetšemei, Mōsitšemei, Marewatšemei, Bornutšemei k. n.

4. Agbene šikpōdši ní baā biegbē nyie se: Elēmō afe ñmletfai 100; edše Gambia fá le he ke-nyie Salōn, Liberia, Šikanšōnā, Hweta, Anōni ke mūhōloi afai le nā ke-yaši Isubu goñ wulu le šiši efeo ñmletfai 900. (Dše le nšōianā eyaa bokāgbē doññ, ši moñ edo ke-te ninedšūrō-gbē.) Wōndšaloi ašikpōdši ne: Mandetšemei, Krufoi, Otšwimei alo Dšekōdši, Gāmei, Ayigbemei, Yorubatšemei, Ibomei ke Efikmei k. n. Salōn ke Liberia Kristofoi aafe 50,000; dše Klamōfoi hū fá. Šikpoñ ní yaā bokāgbē ñmletfai 800 ekoñ le, wōndšaloi soññ yō nō.

5. Noni tša enē nō yē ninedšūrōgbē dši Abantu alo Abantumei amādši srotoi le. Amešikpoñ le dšekēmō ke-dše anai nšō le nā ke-yaši bokā nšō le nā le efeo ñmletfai 900, ni elēmō hū nakai noññ. Neke mādši pi ne, wōndšaloi soññ yō amemli. Tšutšu le blofomei lé dšei kwrā, dša nšōnā keke; gbii-etē ne noññ ni blofomei bōi amešikpoñ le nō yā ke dšrayeli ke Nyonmo-sane dšadšemo ne.

6. Afrika nšōngbē-šikpoñ ní yafe leleō le mli dšekēmō aafe ñmletfai 600 ke-yaši 300 nō, ni elēmō hū aafe ñmletfai 400. Namatšemei ní dsee meididši le yē anaigbē, ni Abantumei Kafirbii hū yē bokāgbē. Ameten mei aafe 125,000 etšōmō Kristofoi. Blofomei ní efā ke-dše amēdše pi hū ebahi

šikpoñ ní eno latšā fáá le nọ, ní ameto gbọi amāđši srotoi pì, Enlìšimeì anii dši ekomeì, ní ekomeì hū hie amēhe.

7. Abesinia Kristofoi ke Galla wondšaloì ke Somali Klamofoi ašikpōđši tšra mlidšā ní dši 3 ke 4 le nọ ye bokāgbē ke yaā Arabiagbē. Māđši srotoi etē ne, dšee meididši amāđši ní.

8. Madagaska nšokpo le ká Abantumeì ašikpōđši (ní dši 5.6.) le abokāgbē. Enobii le, Malaimeì ní; ši meididši futu mli. —

Nānyoñmo, nyiemọ osanekpakpa le ke o-heyeliloì amodenbō le nọ, otšere šikpōđši ke māđši pì ne anọ dun kpì le mli oyá, ní ohā omantšeyeli le aba Meididši-adše hū!

C. GĀ ŠIKPOŃ HE GEOGRAFI.

(Gā šikpoñ ke eno nii ke māđši le he sādši.)

§ 1. Šikpoñ le kāmọhe ke ehūsūi.

Gā šikpoñ ká nšọ ní atšeo Atlantik-nšọ le nā. Edši šikpoñ ní Enlìšimeì wole “*Gold Coast*” alo “Šika-nšona” le fá ko ní ká bokāgbē.

Ehūsūi. — E-wuoyigbē-hūsū dši Atlantik-nšọ le, ke-dše filao nā ke-yaši Lanma goñ he ye Hūmọ se; e-naigbē-hūsū dši: ke-dše Lanma goñ le he ke-tšó Dšadšraku na le mli ahū, ke-tšó Obutu ke Akrāma ten ke-yamō Aheresu goñ ní yọ Konyākō ke Obutu koi ase ten; dšei dši anai ke kōyi kpēhe. Agbene šikpoñ ní ká ke-dše bie ke-tšó Atšem kō nā, ke-yatšó Nyanao goñ le šiši ke Abude kō nā, ke-yamō Akuapem gōđši ye Akotowa Nsaki masei, ke-nyie Akuapem gōđši le noññ nā ahū ke-ba nanọ ke-yaše Atšem ke Kāmānā (Akwamu) kpēhe le, dši ekōyigbē-hūsū le. Ebokāgbē nō dši filao.

§ 2. Šikpoñ le hie su ke nii.

Gā šikpoñ le nọ gōđši wudši fáá, ní šikpoñ kplanā hū fáá tūtu, ši šikpoñ le hie fá kpotō tamọ amlēmlēi wudši ní

eholehole amēhe nọ. Neke amlēmlēi-ašikpoñ lẹ fá yẹ anaigbẹ fẹ bokāgbẹ lẹ, edśake babao ní šikpoñ lẹ bẹnkeọ filao lẹ, babao hū ní efeọ kplanā dši no. Ši yẹ šikpoñ kplanā lẹ nọ lẹ goñkpoi komei holeọ amēhe nọ godšogodšō, ni amēhāa šikpoñ lẹ feọ feọ.

Ke akwe Gā šikpoñ lẹ, etamo noni ake asāsā-mama kple ko eha nọ. Heikomei (tamo gōdši anọ ke dšoi amli) diọ tū, edśake kōhayi eha nọ. Heikomei lẹ ebaā tamọ enọli, edśake efe lakpatša. Heikomei hū nọliọ ke-baā yemo, edśake ntō alo nēi alo dfei krokomei yọ nọ. Heikomei hū kowiei ke dfei futufutuo tamọ enọli ke eyen, ni nšonā mukpoi ke amēnā šia lẹ hū hāa dšemei yeọ kwrā.

Enemei fẹ nọ nmōdši sọtai yọ, edśake Gā šikpoñ lẹ nọ hekoheko bẹ ni baa nii kwrā. Ke-baā nšonāgbẹ lẹ, ebaā to, enmōmi, sẹbẹ, atānme, nkatie, akwēi, duade, atomo. Ni ke-baā kosegbẹ lẹ ebaā able, nmā, akoko, yele, afaseo, bankani. Ebaā tawa ke kafe ke ararut hū.

Tsei pi yẹ Gā šikpoñ nọ hū, ni agbaā ameten ekomei ake-tšuọ nii, tamọ odum, papao, seseo, afram, onyāi, wiedo, ke nii. Ekomei hū woọ yibii ní hī hā yeli, tamọ ten, akokotšo, akutu, maño, aluguntuguntšo, nokotšo, ke nii. Ši tsei komei hū yẹ ní ayee ameyibii, si ametšo hī hā tšumā, tamọ tetšo, osāben, duabroni, mutukutšo, pamplo, ošā, šāmitšo, tanyo, hātšo, wāwa. — Blofomei tšāā nāi yẹ šikpoñ amēšereọ yẹ Ablotširi; šī alé no yẹ Afrika, mon tsei ní wotšo ne ke ekrokomei alai ašāa ake-hoọ nii.

Anaā koloi ke lofōdši sọtai yẹ Gā šikpoñ nọ. Nii ní ke gbomo yọ dši: Alonte, gbé, kplotō, gwanten, abotia, tšina; wuo, dokodoko, krakunu, ansam. Ši nii ní yọ dfeian fá ahū fẹ enemei. Ekomei yeọ awui, si ekomei yee awui, mon ayeọ amelō. Nii ní yeọ awui dši: Klan, kōtše, mlanfi, kankan, (kōšisi-alonte,) kōšiwuawuō, oso; onufui sọtai ke mampan, ke nii. Nii ní ayeọ amelō dši: Bāyelo, sonāi, yō, odabo,

adowa, dùn, okwaduń, ofrote, mǎ, batafo, kǫtǫkǫ, kpĩn ke kpěnkplě, akpokplońto, ke nii. Lofǫdǫši le atěń nii ní ayeǫ dǫši: Afĩ, trakǫkǫ, ńańwǫlǫ, ńila, kǫń-okpo, owuleń, opǎbeń, fǫtfǎ, asrědua, awlěwlě, fifi, kpǎtǫǫ, atǫ, k. n. Lofǫdǫši ní ayeǫ dǫši: Patu, obleku, akpańa, kwǎkwǎlabite, aflimata, k. n.

§ 3. Gǫdǫši.

Gǎ ńikpoń le nǫ gǫdǫši feǫ srǫtoi etě: Gońkpoĩ ke Akua-pem-gǫdǫši anǫtǫsamo, ke ńikpoń ní tamǫ amlěmlěi le anǫ grǫi komei.

1. Gońkpoĩ: Nǫiyǫ, Krǫbǫ, ńai-gǫdǫši, Lolǫbǫ-gǫdǫši, Osu-dokugoń, Koni, Okpě ke Lanma.

2. Akuapem-gǫdǫši ní bote Gǎ ńikpoń mli le anǫ grǫi le dǫši: Yǫgaga, Dǫeke, Měńěkpo, Zagblakpě, Akplakpo, Ahabayo, Agodǫa, Akrǫmǫ, Apra, Kwǎfo, Botokro, Yońwa, Otiniwi, Aděnkrebi, Bońase, Adǫańǫte, Opoku, Apěso ke Otfemma-goń.

3. ńikpoń ní tamǫ amlěmlěi le anǫ grǫi le ekomei dǫši: Apra, Krotua-gǫdǫši, Apraku-gǫdǫši, ńlei-goń, ńmǎkeo-gǫdǫši, Anyǎ-gǫdǫši, Obutu, Akaibikenke, Asofǎ-gǫdǫši, Ayawaso-goń, Katapǫo, Lěgoń, Amrahia-goń, Ladoku, Bońua.

§ 4. Fǎi.

Gǎ ńikpoń nǫ fǎi le adǫa mli enyǫ: nii ní nu yǫ mli dǎ, ke nii ní nuněmǫbe kěke ní nu yǫ mli. — Kleńkleńńii le dǫši:

1. Filao; edǫi fǎ wulu ní dǫě ńǫńń, hewǫ le aleko beni enuhĩńmei yǫ. Edǫě kǫyigbe ke-tǫǫ ńńǫńgbě ke-nyie wǫńikpoń le hǫsǫ nǫ, ni eke enǎ yawo ńńǫ mli ye Adǎ. Da ní eda hewǫ le, blǫfomei ke lasǫlědǫi nyieǫ nǫ ke-yeǫ dǫra. ńi aměnyěě ńǫńń ko ameyǎ, ye tǫsai srǫtoi ní yǫ fǎ le mli ye Kpoń ke Akusě tǫń le hewǫ. Nuńfuǫi ye filao mli ke lǫi srǫtoisrǫtoi pi.

2. Hūmō dšē Kukurantumi gōdši lē amlī, nī enyie logoligi ke-tšō Atšem-kō šisi ke Gā koiase, nī eke enā yawo nšōn yē Kokrobite. Ake nī etšō kō wulu šisi hewō lē, tšei pī kāmō mli, nī amehāā lēdši agbē. Dšee nohewōn kule aanyē ake meididši alēdši anyie hie dā.

3. Lāloi dšē hei srotoi yē Akuapem gōdši lē amlī; fāi bibii srotoi hāale nu. Ameten titri dši Dodowa nī dšē Obosomase, ke Mlagū nī dšē Abonse goñ šisi, ke Afiakō nī dšē Late goñ šisi lē. Fāi etē ne fē kpeō yē dšō nī yō Šai goñ lē hie lē mli, nī dšei enā gbēi "Lāloi" lē yē. Eke enā wo nšōn yē Kpoñ.

4. Okwē dšē Late gōdšian, etšō Krobo goñ šisi nī eke enā yawo filao mli yē Kpoñ. Fāi bibii nī hāale nu dši: Akolidō, Srādo ke Adšikpodo. Amēfē amēdšē Akuapem gōdši amlī.

5. Pompon dšē Begoro gōdši amlī, nī eke enā wo Afram mli yē Akwamugbē. Edši fā nī da saññ, nī ake lēdši nyieo hie.

6. Nsaki dšē Aburi kose, ke-tšō Gā kose, nī eke enā yawo Hūmō mli yē Dšoma.

Neke fāi ne fē lē, lōi nī ayeo yē amemli dšogbān.

Fāi nī gbio yē latšābe mli dši:

1. Dšadšraku; edšē Obutu koiase, nī eke enā yawo nšōn yē Nyēnyenā.

2. Dšē; edšē Konyākō gōdši amlī ke-tšō Obutu kose ke Gā kose, nī eke enā yawo Hūmō mli yē Amañfro-biakō.

3. Adāsu; edšē Atšem kō mli nī eke enā yawo Hūmō mli yē Awuleman.

4. Dobūro; edšē Atšem kō mli nī enyie Otšemma gōdši ašisi heni Panto ke Tširibla ke Mantšiana ke amēnā wo emli yē lē, nī eke enā yawo Hūmō mli yē Ayikāi-dobūro.

5. Dakubi dšē Koñkonuru nī eke enā yawo nšōn yē Gā.

6. Gbēmi nuhiñmei dše Damfa, ši dšoi komei hū hāale nu ye Katamañso na le mli, ni eke enā yawo nšon ye Tema.

7. Wakōakō dše Koimensāmañ krotia ke-tšó Latemañ masei, ke-nyie Ašarebotfe se, ni eke enā wo Sakūmo-nukpa mli.

8. Láfa dše Anyā na mli, ni eke enā wo Sakūmo-fiō mli.

§ 5. Kpākpōi alo Mukpoi.

Gā šikpoñ le nō le kpākpōi wudši ní nuñma yō mli tamō boni ameyō šikpōdši krokomei anō le eko-eko be; ši fāi komei, dāni amēke amēnā ayawo nšon le, amētšómoō tamō kpākpōi noññ. Ši ake ní kpākpōi ne beñke nšo hewō le, nšo ke nuñma futuō ye amemli, ni amemli nu le tšó nōnu lo bre-keše. Neke kpākpōi ne Gāmei tšeole “mukpoi”, ni amētšuō he nii. No dši ake, amēnāa lō ye mli ameyeo, ni amēke nakai nu le feō nō hū.

Mukpoi ní yō gbēi dši: 1. Sakūmo-fiō, Hūmo nā mukpo ni. — 2. Kōle, Dakubi nā mukpo ni. — 3. Krōte ye Osu. — 4. Kpēši ye Lā ke Teši teñ; edši Kōdšō nā mukpo. — 5. Sāñodšō nā mukpo ye Teši ke Nuñowa teñ. — 6. Sakūmo-nukpa; Gbēmi nā mukpo ni. — 7. Tsēmu ye Kpoñ ke Tema teñ. — 8. Lāloi dšō nā mukpo ye Kpoñ ke Gbugblā teñ. — 9. Dšāne ye Nuño.

10. Sōnō ye Adā ke Wekumagbe teñ.

11. Kasu kā Nōiyō goñ le šiši; nuñma yō mli. — 12. Aku ye Amēdeka; egbei ake-tšeō Akuse le; nuñma yō no mli.

13. filao nine ko ní atšeole Anō le gba ye Batō masei ke-nyie na leñ, ni efe kpākpōi komei ye dšei.

14. Nakai noññ Hūmo hū he nidši komei flo kpākpōi komei, tamō Dšadšāfo, Ohim, Dēntšedēntše, Akrotiā, Akonō, Lašiokō, Lašiele Dune, k. n.

§ 6. Mādši.

Gā šikpoñ le, adša mli etē: Gā kpakpa ye šikpoñ le teñ; Obutu ye anaigbe, ke Adāñme ye bokāgbe.

I. Gā kpakpa mādši ekpa lẹ fẹ kāmọ n̄sɔnā:

1. Gā māsi d̄ši šikpoñ mū lẹ fẹ mañyitšo. Emlibii ayibọ aasẹ mei 16,300, s̄soro kosẹbii. Emlibii anitšumọ d̄ši d̄srayeli ke wuoyā, ke blofomei asōomọ. — Ameten̄ fā kpotō lẹ w̄on-d̄saloị ke Māhāmadufoi ni. Eye mli ake mei pī hie Kristofoi agbei mon, ši mei nī d̄sāā Kristo lẹlẹn alo ameyọ Kristo asafo mli d̄ši mei 600 keke. Neke mei 600 nẹ aten̄ mei 400 d̄ši Wesleyanbii, mei 55 d̄ši Enlīš asafo mlibii, ni mei 145 fata Basel osofoi ahe. Wesleyan osofoi d̄ši mei nī d̄še Nyonmo nitšumọ šiši yẹ d̄sei (Gā).

Victoriaborg yẹ Gā ke Osu ten, ši ebenke Gā fẹ Osu. Ekā ke-d̄se Zoño āhū ke-yaši *New Site*. Edsi Enlīš blofomei nitsuloi lẹ ašihilebe titri, ni amralofoi ašiai yẹ d̄sei. Ameten̄ titrii d̄ši: *Supreme Court*, saneyelihe wulu; *Printing Office*, wodši apriintimọhe; *Treasury* alo šikatohe; *Secretariat* alo wolonmāhe; *Hospital* alo tsofāfemọhe. Zoño lẹ Hausa nsrafoi ke amēnāmei s̄on̄n̄ hio d̄sei. Victoriaborg-bii fẹ ayibọ aafe 900 ke sẹ, ši nitsuloi, helatšemei, aboifoi ke Krumfoi pī futu mli.

Gāmei nī yọ amēman̄wulu lẹ mli lẹ fá mon, ši mei nī yọ akrowai amli fá fēame. Akrowai lẹ ayibọ aasẹ oha, ni amēkāmọhei titri d̄ši: Hūmọ ke Dobūro ke Nsaki kpokpai lẹ anọ. Kosẹbii anii d̄ši no; wolẹi totō ekomei hū yẹ Sakūmofiō lẹ nọ ke-baā n̄sɔnāgbẹ. Wonyen̄ neke akrowai oha nẹ fẹ tā wotši, ši ekomei agbei keke w̄oohā nyele: Ofākō, Asofā, Amamolé, Ayawaso (mādši 2), Kpokpoase, Abensu, Kwa-benyañ, Mayēra (mādši 5), Amāsāman̄, Atoman̄, Sāpeman̄, Kubekro, Kumase, Opā, Abēhērèase, Atšiaman̄, Adšenkotoku (mādši 3), Agbowodo (mādši 4), Adademan̄, Okušibiade, Ayikāi-dobūro; Nsakinā (mādši 8), Krōkoḡe, Kwamla anum, Ašaredadšawa, Dantšira, Dfabeñ, Ayekōayekō, Dsedade, Odo-miabra, Amañfro-biakō, Wiedšeian̄, Gbawe, Anyā, Kwašiman̄, Apraku, Boteano, Kokrobite. Gā kosẹbii ayibọ aasẹ mei 19,200. — Gā akrowai pī nẹ aten̄ edfẹ pẹ Kristo enā d̄samọhe

ye mli. Nomei d̄ši Mayëra, Agbowodo, Anyā ke Kwa-benyañ. Mayëra hie Nyoñmo d̄sam̄hei enyo: Baselbii anō ke Wesleyanbii anō. Baselbii asafo le hie Kristofoi 130; Agbowodo nō d̄ši mei 58; Anyā nō d̄ši mei 47; Kwabenyañ nō d̄ši mei 22. Ši anā Kristofoi komei hū ye Atsiaman ke Betlehem ní yo Sakum̄-fiō nō le.

2. Osu d̄ši blema Denmei atōhe, ni no eke-ná gb̄ei. Emlibii ayib̄o aaše mei 2800, s̄oro kosebii. Amenitšum̄o titri d̄ši wuoyā ke bl̄ofomei asōom̄o. Enehewo le Osu oblahii pī yaā n̄šon, koni ameyasōm̄o bl̄ofomei ye d̄šei. — Ameten fā kpotō le wond̄sal̄oi ni, t̄še Basel os̄ofoi keame hi š̄i et̄še, ni at̄šō skūl d̄šogbān ye d̄šei. Eye mli mon̄ ake mei pī hie Kristo gb̄ei, š̄i Kristo asafo ní yo d̄šei le yib̄o p̄e d̄ši 468, ni neke yib̄o ne po le man̄se skūlbii pī futu mli.

Osumei d̄feññ š̄ikponhūm̄o nō pī. Enehewo le amekrowai le fáá, fē aafe akrowai 10 lo nō. Ameten titri d̄ši: Kotobābi, Lēgon, Papao, Adanse, B̄oi, Sēsēmi, Adenkrebi. Osu kos̄obii ayib̄o aaše mei 1100. — Ake ní Osumei d̄feññ Nyoñmo d̄sam̄o nō kwra hewo le t̄šōlo ko t̄šōlo ko be amek̄oi le ase mād̄ši le ekomeflo nō, ake d̄ša Adenkrebi keke. Ye mli ake, Kristofoi komei ye Lēgon mon̄, š̄i Ayigbemeiabii d̄šiam̄e. Adenkrebi Kristofoi ayib̄o d̄ši 33, ni Lēgonbii hū anō d̄ši 39.

3. Lā d̄ši blema w̄od̄ši aman̄. Emlibii ayib̄o aaše mei 7100, s̄oro kosebii. Wuoyā ke hūm̄o titri d̄ši amenitšum̄o. — Amewond̄sam̄o ní nā wa ake noko le t̄ši Nyoñmo sane le gb̄e āhū, š̄i w̄oyinq̄ ne anā Kristofoi 138 ye d̄šei kē.

Hūloĩ ní Lāmei d̄ši hewo le, amekrowai fá. Ameyib̄o aaše 19, ni ameten mād̄ši wud̄ši ne: Oyarefa, Kwantanañ, Agbōgba, Lā-Ašarebotfe (ed̄ši t̄sinal̄che), Adadentam, Amrabia, Teimañ. Lā kosebii ayib̄o aaše 2000. — Akrowai enyo mli Kristofoi asafoi yo: Kwantanañ, emli Kristofoi ayib̄o d̄ši 45; ke Oyarefa, d̄šei Kristofoi le hū ayib̄o d̄ši mei 76.

4. Teši dsi Lā biyō, edšakē Lāmei fā ko yato. Ši āmene bi le eda fē enye, edšakē Tešimeī ayibō aaše 7400, sōro kosebii. — Tešimeī sumō Nyoñmo sane etše, kēle dšei Kristofoi ayibō fāā tamō Lāmei anō; amesafo le yibō dsi mei 85 keke. Ene dšē Tešiyei nī sumō Nyoñmo sane dšogbān le. Nitšumō gbefān le Tešimeī tamō Lāmei noññ.

Teši akrowai wudši ne: Pantañ, Abladšei, Ašonmañ, Teši-Ašarebotse, Damfa, Koimensā, Otiniwī, Otširikomfo, Otfemma. Teši kosebii ayibō aaše 2500. — Kristofoi asafoi ye Damfa, dšei Kristofoi ayibō dsi mei 16; Ašonmañ, dšei Kristofoi hū mei 81; ke Otširikomfo alo Kotēimañ, dšei Kristofoi hū aaše mei 103.

Abokobi hū dsi Teši akrowa ko; ši tšutšu le Osumei anō nī. Ši akē nī Basel osqoi yō dšei hewō le, mādši srōtoi anqbii eabua amēhe nā ye dšei, nī amēfe Kristofoi aman. Kristo asafo nī yō dšei le yibō dsi mei 325, ši wōndšaloī aafe 100 fata he.

5. Nuñowa dsi mañ nī edaa pī. Emlibii aaše 575. Ši-kponhūloī dšiamē, ši amēten meikomei hū yaā wuo. Amēšeo wōdši agbeyē, hewō le kpako amēten meikomei ebōi Nyoñmo saneyeli.

Nuñowabii akose dsi Santēo, Oyibi, Katamañso ke Adoteimañ. Nuñowa kosebii fē aaše 700. — Kristofoi asafo ye Sasabi lo Oyibi, mei aafe 38 yō mli.

6. Tēma dsi blema odšotfalōi aman; ekā Gā kroññ šikpon le nāgbēhe. Emlibii ayibō aaše 1400, sōro kosebii. Amē-nitšumō titri dsi wuoyā ke tohūmō, nī amēlēo koloi hū. — Wōdši sōññ amēdšāā, kpako amēten meikomei ebōi Nyoñmo wiemo toibō.

Tēma kose dsi: Sasabi-fiō, Agbāmāte, Gbetekpo ke Gbēmi, (tšinalēhe). Kosebii le fē ayibō aaše mei 500.

II. Obutu.

Sá lẹ Obutumei kẹ Gāmei futu hi ši yẹ Ayawaso. Ši gbiko bėi ba ameten, ni Obutu fā tše ehe kẹ-te Apra goń lẹ hewo. Ši fā ko hi ši; amesesibii dši mei ní yọ Nsaki nā mādši lẹ amlí ñmeneñmene nẹ. Heni ameyọ ñmene nẹ ameto mādši enyo yẹ dsei.

1. Obutu dši amemańwulu ní yọ Apra goń lẹ sẹ. Emlibii lẹ fẹ okwafoi sọńń dšiamẹ, ni amehiọ akrowai bibii pī amlí, ni gbíikomei kẹkẹ amebaā amemańwulu lẹ mli. Ameyibo aasẹ mei 2500. — Wọńdšaloí petepete dšiamẹ. — Obutumei wiew amedientše amewiemọ amefataā Gā wiemọ be. — Obutu akrowai titri dši: Aprasẹ, Odinkū, Abekoimań, Obomań, Kwahoro, Kwakuańkāma, Opẹkuma, Dakōyao, Kwamliayi, Labiala, Akufomań, Atšiamponkuma.

2. Odupon dši asafoiatše ko mań, ni mei aafe 800 yọ mli. Amehiọ, ni amefoő amemań len hile fẹ amenyemime lẹ. Ameyi fiō kẹkẹ amehiọ akrowa. Okwafoi kẹ wọńdšaloí sọńń dšiamẹ.

III. Adańme.

Adańme mādši feọ srọtoi etē: Nšonā mādši, filao nā mādši, kẹ kōyigbe mādši.

Nšonā mādši:

1. Kpon ekā Adańme šikpon lẹ hūsū nọ. Emlibii aasẹ mei 700, soro kosebii. Amenitšumọ titri dši hūmọ kẹ wuoyā. — Kpon oblahii lẹ sumọ Nyonmo sane, ši amenukpai kẹ yei lẹ sumọ.

Kpon kose dši: Bawaleši kẹ Saduase. Dšeibii ayibo aasẹ mei 600. — Kristofoi asafoi srọtoi enyo yọ Bawaleši, Wesleyanbii anō, kẹ Basel osofoi anō. Šekpenō lẹ mlibii aasẹ mei 83.

2. Gbugblā (Gbugbrā) alo Prampram (boni blẹfomei tšeole lẹ) dši mādši enyo: mań bibio ko kā nšonā, ni eko

ní da sańń kǎ goń fiō ko nọ. Amemǎdši enyọ lẹ fẹ mlibii aasẹ 2300, sọro kosebii. Gbugblǎ lẹ dšrayeli mań ni, blofomei adšrayelihei hũ yẹ dšei. Amewuoyǎ lẹdši fá. — Wesleyan osofoi bõi Nyonmo nitšumọ yẹ dšei etšẹ; ši ke-baši ñmene lẹ mańsebii titri ní yọ dšei lẹ dši mei ní yọ Kristo asafo lẹ mli, ši Gbugblǎmei dientšẹ tšakekọ pi. Kpako Basel osofoi ke amenitšumọ ete dšei.

Gbugblǎ akrowai dši: Mọbole, Asrēma, Gbowenya, Afia-denyinma, Kofimań k. n. Kosebii fẹ ayibọ aasẹ mei 400. — Kristo asafo be dšei bekoheko.

3. Nuńo kǎ Dsańe nǎ. Edši mań ní da ọ ní mlibii fá. Wọńdšaloị sońń dšiamẹ, tšẹ gbii komei lẹ Wesleyan ke Basel tšoloị komei yahio ši yẹ dšemei. Ameyaa wuo, amehũọ, ni amelẹọ koloi hũ. Nuńomanbii fẹ ayibọ aafe mei 790.

Nuńomei to anekrowai bibiibibii babao, hewọ lẹ ameyibo kanemọ wa. Amẹkāmọhe titri dši Afiakọ dšọ lẹ nǎ, ši ekomei hũ yẹ Late goń lẹ šiši. Amẹkrowai ní yọ gbeị dši: Sota, Akrowakan, Otěnkope, Sagrēmi, Minyǎ, Lotšubue, Afiakōnyǎ, Hanyǎkpo, Bẹdaimań, Odumase, Odumse k. n. Kristofoi asafo yẹ Afiakōnyǎ, ameyibo dši mei 28. — Nuńomei fá ko te nǎdšiaši fiō, ni amẹke amewekumei Adāmei kpe yẹ heni Adāmei yahi tšutšu lẹ masei, ameto akrowa yẹ dšei ni amẹwole Wekumiagbe; ši fiofio neke akrowa ne tšó tamọ amẹmań nońń ni amẹka dšei. Ši abuoame ake Nuńomei nońń. Amẹkosebii fẹ ayibọ aasẹ gbomei 3100.

4. Adǎ dši Adańme fẹ ní yọ ńšonǎ ke fá nǎ lẹ mańyitšọ. Ekāmọhe dši nakai mǎdši toi enyọ lẹ akpẹhe. Emlibii ayibọ aasẹ mei 9000. Šikpaloi fá yẹ Adāmei aten; amesumọ dšrayeli fẹ mǎdši fẹ, ni ameye šika hũ. Obiafoi ní yọ amẹten lẹ yaǎ wuo dšogbǎń, ni meikomei ke lō ní amegbeọ lẹ yaǎ sońń ameyahō. Amele hũmọ hũ hewọ lẹ ameto akrowai pi. Akrowai ne atšimọ dfere Sońọ hewọ, ni ekomei hũ kāmọ yiteńgbẹ. Mei lẹ fá kpotō ní beńke nu lẹ tšuo fá be nii,

ameheo lō, ni ameke-yeo dšra. Ši amelēo koloi srotoi hū. — Adāmei sumo Nyoŋmo sane dšogbān, titri le mā len hiēnā-nobii le. Dšei Kristofoi le ayibo dši mei 113.

Adā akrowa ni yō gbei dši Fō ni kā ŋšonā kpākpa ye heni filao ke enā wo ŋšo mli ye le. Blōfomei adšrayelihei pi ye dšei; asoleo ye dšei hū, ni Kristofoi aafe 138 ye dšei. Asoleo ye Tamatoku ke Wonyie hū; Tamatoku Kristofoi ayibo aafe mei 42, ni Wonyiepii hū dši 35. — Adā akrowai ni efe ni yō gbei dši: Akplabanyā, Anyamam, Gōi, Lolonyā, Kablebu, Totohwe, Fute, Elavanyō, Okanse, Totimē; Kokusi, Biian, Togbloku, Naglukope, Bereku, Adiakope, Segā, k. n. Amefe amemlibii ayibo aafe gbomei 4500.

filao nā mādši.

1. Agrave dši wōndšalo kpanakui aman. Emliibii ayibo aafe mei 8000. Lō he nii titri ametsuo, ši amehūo hū. Amehūmōhei le filao se titri yō, ši filao hiegbē le amekrowa kome keke ale, no dši, Kpoto. Agrave Kristofoi ayibo dši 31.

2. Sokpe dši man ni da saññ. Amenitšumo ke akrowai agbefān le, ametamo Agravepii, ši amehē dšo fiō fē nomei. — Šolemoman ye dšei ni anā Kristofoi 39, ke año Tefle Kristofoi aši nō le.

3. Tefle da fē Sokpe, ši ekele fē kāmō filao ke Amuvie teñ. Teflepii sumo hūmō, ni amekrowai le hū ye filao hiegbē, ši amehē fā le segbē. Dšeiibii ke Sokpepii fē ayibo dši 7000; abu Tefle Kristofoi le aši Sokpepii le anō. Tefle akrowai ni yō gbei dši: Dekpo, Agblaheto, Afenokpo, Tefē, Degbotā, Fieve, Kenyā ke Agbokope ni yō na len gbē le. Ake Nyoŋmo sane te Fieve nō etšeko pi ko, ši ŋmenenmene le anā Kristofoi 52 ye dšei.

4. Humē (Whume alo Φume), hūlo aman fiō ko, mei aafe 1300 keke yō mli. Nōhewo ni amesumo hūmō le šiši

d̄si ake kō saññ ye amēmañ le masei ní baä nii d̄sogbāñ. Ši Humēbii le lō benit̄sumo hū. Wōnd̄šaloī soññ d̄šiamē.

5. Blakpa d̄si wōnd̄šaloī oblāi amañwulu, ni mei aafe 2000 yon. Amēhiō fā se akrowai aml̄i titri, ni amēhūo ye d̄sei. Amēkrowai etē pe yō wōbiē šikpoñ le nō. Kristofonyo ko be amēteñ.

6. Mlēfi k̄a Blakpa masei, ni emlibii asu tamō Blakpabi noññ. Kosebii ke mañbii fē ayibo aasē 9000, š̄i amēhiō filao se titri. Mlēfi akrowai ni yō Adañme šikpoñ nō d̄si: Kenyā, Avegāno ke Kpelebē.

7. Mepe d̄si mañ ní edaa pi, emlibii ke fāse akrowai le aml̄ibii fē ayibo aasē mei 6000. Kristofoi be amēteñ.

8. Batō' d̄si d̄srayeli mañ bibio ko ní k̄a Ayigbe tempon le nō. Eml̄ibii le hūo, ni amētsuō fā he nii tamō amēnye-mimeī le noññ. Batō' akrowai enyo yō wōbiē šikpoñ le nō: Kwablākope ke Atafi. Amēfē ameyibo aasē 1200. Kristofonyo komeflo be d̄sei.

Filao nā mād̄si ne fē aml̄i le anaä Adāmei ad̄srayelihei ye d̄sei. Mei le fē wieō Ayigbe titri, š̄i amēnuō Adañme hū. Mād̄si fē ní amēkrowai yō filao se le ayit̄soñ k̄a d̄seigbe titri, ni ke ta ko te š̄i le, amēsumoo Anūlamei ke-bō fē Gāmei. Amēfē amēsumoo titimañ saneyeli t̄sō.

9. Asutfare k̄a Nōiyō goñ le š̄isi. Edsee mantease-mañ, ed̄sake emlibii le Osudoku šikwēbii d̄šiamē. Blema le amēfo Ašantemei afā, hewō le nomei wo mañ le Asutfare (Faföhe). T̄sūt̄su le amēd̄si Osudoku akrowa, š̄i n̄menēn̄mene amētamō mei ní h̄ie amēhe. Ameto akrowai 2 hū: Krōkoto ke Kasunyā. Amēfē ameyibo aasē 1200; Kristofonyo be amēteñ.

Kōyigbe mād̄si le ne:

1. Krōbo. Kulē sá le Krōbo h̄ie mād̄si titrii enyo: Manyā ke Yilo. Neke mād̄si enyo ne fē kāmō goñ groññ kome nō. Amētsui le kp̄etē goñ le nō t̄ei agboiagboi le

ahewo tamò enadši atšui kpɛtɛɔ onyāi hewo lɛ. Amɛšiai dra ni akɛ nā pī māmɔ. Yārafemɔ kɛ otofoši kɛ amewodši adšámɔ bei amli titri amɛfoɔ mādši nɛ amli hile; ši yakabei amli lɛ yeigbésòlɔi kɛkɛ pɛ fɛɔ yɛ dšɛi. Nòhewo ní amɛfɛɔ nakai dši akɛ ameyɛ ñmòdši kɛ akrowai wudši pī yɛ Akuapem gon lɛ šiši ahũ kɛ-te Atsem gòdši lɛ asɛ tɔ; dšɛi amɛhiɔ amɛtšuo nii. Kròbomei anitšumɔ titri dši tɛii ahe nitšumɔ, hũmɔ kɛ gbésò, ni amɛná šika pī yɛ mli. Sá lɛ ameyɛ gbɛi fòn akɛ odsotfalɔi, ši ñmɛnɛnɛnɛ lɛ amɛhe edšɔ saññ ni amɛboɔ Nyoñmo wiemɔ toi hũ. Yɛ afi 1892 tɛn lɛ Amrálófoi fieamɛ kɛ-dšɛ gòdši nɛ anɔ yɛ amɛgbomogbɛ ní fá tšò kɛ amɛkusum uifemɔnii gbɔhii lɛ ahewo. Asā amɛmādši lɛ ní aguamɛ dšɛiyā kwrā. Enɛhewo lɛ ñmɛnɛnɛnɛ lɛ amɛmantšɛman dši:

Odumase. Dšɛmeibii ayibɔ dši 1700. Basel osofoi bɔi dšɛi nitšumɔ yɛ afi 1859 mli. Kristofoi ní yɔ dšɛi ayibɔ dši 303. Odumase he akrowai ni efɛ ní yɔ gbɛi dši: Ago-mɛnya, Sablim, Nuaso, Ofòase. Nɛkɛ akrowai wudši 5 nɛ, akrowai bibii fɛ 30 fata he. Amɛfɛ amɛmlibii ayibɔ aasɛ 24,600, sòro mei ní yɔ Akuapem kɛ Atsem koi asɛ.

Kpɔn yɛ filao nā, edši akrowa ní adšɛ Manyā ayato. Ši ñmɛnɛnɛnɛ etšò mādši pī adšrayelibɛ, ni mādši srɔtoi anɔ bii kɛ kobɔfoi ebua amɛhe nā yɛ dšɛi ni amɛhe mā lɛn. Titri lɛ Adāmei yɛ hewalɛ yɛ dšɛi; sá lɛ amɛdšɛɔ dšɛi ameyāā sɔlemɔ yɛ Odumase, ši fe sɛ dāni amɛdientšɛ amɛmā amɛsɔlemɔtšɔ, ni ahāame tšòlɔ. Kpɔn Kristofoi ayibɔ dši 80; ši man mũ lɛ fɛ mlibii aasɛ 2000.

Yilɔbii dši Manyābii lɛ atɛn fā ko ní tšɛ amɛhe ameyato Yilɔ man ní bī Kròbɔ gon lɛ afā lɛ. Amɛhũ, beni akplekeamɛ ši lɛ, amɛkɛ Srā fe amɛman wulu. Kristofoi asafo yɛ dšɛi ni nā šio mei 91. — Yilɔ akrowai ní efɛ ní yɔ gbɛi dši: Akoli, Trom, Sōmanya, Kpemɔ lo Sawɛ, Ohuinyā, Kotokoli, Adšikpo. Kristofoi asafo ní yɔ Akoli lɛ mlibii anā

šio 16, ni mei ní yò Kpemo hū nā šio 36. Neke akrowai wudši 7 ne, akrowai bibii fē 20 fata he. Amefē amemlibii aase mei 12,000, soro mei ní yò Akuapem ke Atsem koi ase. Amemañ wulu Srā hū mlibii aafe 5600.

2. Šai mādši enyo, Mālā ke Yoñwē tamò Kròbò mādši enyo le noññ ye amesu gbefāñ, ši dramò amedraa. Ye afi 1892 le noññ mli le Kròbomei amanehulū le tšeneame: akplekeame ši ni afite neke mādši ne kwra; enghewo le ñme-neñmene le amemañ wulu dši Abominya. — Šaimei le hūmò ke teji ahe nitšumò tamò Kròbomei noññ. Enghewo le amehhehe šikpòdši pi ye Akuapemmei aden, ni anaā amemmodši ahū ke-yasi Hūmò he tò. Ši amekrowai wudši le ametoò ye Late ke Mampon goñ le šiši, heni amewo tei ye le. Šaiyei boò moden ke gbésò, hewo le amená gbei ye mādši fē atēñ.

Abominyā ní etšó Šai mañtšemañ fe se ne le dši Mālā akrowai ní yò gbei ye Šaimei akrowai le atēñ kleñkleñnò, edsake edši Kristofoi aman. Ši ake Nyoñmo sane te Šaimei anò etšeko, hewo le Kristofoi 71 yò dšei. — Šai akrowai ní efē ní ale amegbei dši: Tādonyā, Ologotšowhe, Yokuyonò, Aprisi, Akotiaman, Obukope, Kpon, Apese, Apeseyiti, Donyā, Opatakope, Odumase, Latekope, Kwaokope, Tākpom. Abōi Nyoñmo wiemo le toibō agbene ye Agomeda akrowa ni atšeqle Yokuyonò le mli. Šaimei fē ayibò dši 9600, soro mei ní yò Apasade ke Atsem kose.

3. Osudoko dši mañ bibio ye Adanme mādši atēñ. Emliibii fē ayibò aase mei 3400. Fā futu amenyemime Asutfarebii ke-ñtsu nii ye filao hewo, fā hū eto akrowai bibii neñhū soññ ye Lolovo gòdši le ase ye na le nò, ni meikomei hū futu Kròbomei ye Akoli, amemtsu nii ye dšei. Mei ní amekrowai yò na le nò le amefoò kplokō-lē ametataā duade ke nibii krokomei ahūmò he. Amemādši ní yò gbei dši: Tibomañ lo Kotoko ní yò Asutšare nšongbe ye filao nā le. Dšei Kristofoi ayibò dši 25.

Zanido dsi Osudoku akrowai ni yo Lolofo godsi le ase le fe akwamaŋbei. Anaa Nyonmo wiemo toiboloi ye dsei hu, ni ake Nyonmo nitsulo ko eto dsei. Si aboi dsei nitsumo le etsoko hewo le, Kristofoi ni yo dsei le ayibo dsi 9 keke.

Akuse dsi amekrowai nehū le nāgbē. Tsutsu le alé egbei kwrā, si beni blofomei ke lasuledsi boi filao hie nyiemo le, keke ni akrowa bibio ne gbei dsidse. Si nmenē edsee akrowa donn, si etsó dšenman. Blofomei ke amenitsuloi hefataloi ye dsei, ni madsimadsi srotoi ano kobofoi nyie amese kemitao nitsumo alo foidshe. Enehewo le ameyi aase 1500 ni ametšimo dsi mei ni asoleame. Si ameten mei 52 pe dsi mei ni feo Kristofoi asafo ye dsei. —

Noni wole ye Adānmemei fe ahe dsi ake amesumoo dsrawo. Enehewo le anaā dsadsi kpleikplei ye amesikpon no. Nii ni wole dsi Dodowa, Agomeda, Sōmanya, Kokutšonya, Kpon ke Agomēnya.

D. GĀ ŠIKPON LE YINQI-AHE-SANE KUKUŌ KO.

Mādsi fe ni wotsi tā ne amlibii le, bokāgbē amedse amebahi Gā šikpon le no. Amenyemime dsi Tsereponbii; si nomei tsó Gāmei abie ameba hewo le amefe šikpontšemei. Si gon no hile nō amenā fe nanō hile, hewo le amesi na le amehā Gāmei. Si ni amefē amedse bokā hewo le, dsei adse abaye amenō, ni ke wokū wohie wokwe wose ke-dse be mli ni amefā le ke-baši afi 1630 mli le, wosikpon le fe ye Benin (alo Abeni ke Tetetutu) mantse le šiši. Dsei mantse le tsūo esafoatsemei le ni amebayeo wo-bie-šikpon le no sādsi. Noni kadiq nakai asafoatsemei le ye amesaneyeli mli dsi: tsi ke tēnelēo kple ke okponolei ni afele ahudšao, nii ni fe

se ní ametsómo wo-bię-mantšemei le akadii le. Neke yino ne mli le wošikpon ne no bii ná hedšole ō, boni anyēo afāa gbe ayaā šonń ní moko bii moko sane ko. Nibii adšra waa hū, tamō boni wonimei kēo le.

Si agbene amane-yino eba, ni ke wookē ake blofomei ke gbomei-adšrayeli dši noni tše ene ke-ba le, ekole womalen. Amane-yino ní bōi bā le šisi dši ake Otlimei bōi fā ye kōyi-anaigbe, ni amebōi nšonābii atuamō. Atšemmei ke Agurābii ke Fantemei dši mei ní tšó hie, ši ameten ekālōi ke hiewalōi dši Ašantemei. Amefā ko ní dši Akwamumei babi wošikpon no kwrā ye Nyanao goń le šisi, ni neke Ašantemei ne hie wošikpon le no bii tamō nyōdši nonń (1680—1733). Ašantemei le fā ko to Kumase mań 1700. Ame titri ametao nšonāgbe, koni amenā gbomohōmō hegbe ye dšei. Enehewo le amewó amehē no ameye Dantširabii ano (1720), ni amekē-nā Dēna gbe heni amekē Kinkā-blofomei bō nanyo ye le. Ši no fáá hāāame, ši asan ametsó amehē amehā bokāgbe hū, ni amēno šikpon le fē ke-yaši Dahomebii kū amenā ye Osei Akwaši yino, afi 1752 mli. — Mei ní tfa Ašantemei le tū klenklen ye wošikpon le no dši Krobomei ye Osei asafoatše Opoku Fredefrede ta len ye afi 1811 le mli. Ši ake ní nyōnyeli nō Ašantemei anā hewo le, amemantše Osei Kwamina II. bōi Fantemei atuamō. Etuaame ši edfe sōńń. Afi 1807 Ašante ta še nšonā ye Nomabo. Afi 1811 ke 1816 le ameba ekoń; ši beni ameba noni dši ši edfe le, amekē Mańkata bakpe ye Esamańkao; ni ake noni no ta le fáá (aafe mei 500 keke) hewo le, Osei ye eno kwrā, ni Mańkata gbo ye dšei, Januari 21, afi 1824. Ešē afi 2 dāni anyē Ašantemei ano aye ye Katamanso ye Osei Yao yino, afi 1826.

Ši dšee neke Ašantemei atai ne keke hā wošikpon le nii fe mōbo ye nakai yino le; ši wodientše woten tai ke bei hū ye mli. Afi ko afi ko hoo ní awuu, hewo le odšotfā ke hōmō ke dšū ke fō bafá pi, boni moko nyēē eman agbonā eya. Ene-

hewo lẹ Gāmei pī kũ amese amete bokāgbẹ, heni amedše ameba lẹ ekon. (1680. 1710. 1760.) — Agbene Nyonmo enawo mọbo, ni ehā Enliṣi-blofomei ená hewale ye wosikpon ke nso no, ni amebōi gbomo-dsrayeli ke wodientše womāḍi aten kpātāmo gū; ni asan Nyonmo bofoi hū ebōi sanekpakpa ke hedşole şiemo, ni enghewo lẹ toindşole esan eba wosikpon lẹ no ekon.

SIR GARNET WOLSELEY.

E. MANNOYELI.

Beni wošikpoñ le nọ mannoyeli yọ nẹ: Mañtše ke mañkralo ke šikitēle dši mei ní yọ hewale ye mañ le nọ. Ši ańo šia-onukpai onukpai afataā amehe. Ši ake noni woble-matšemei le dšee bokā baa šikome, ši ameba akutšei-akutšei, ni adše blema bēbe aye amēnọ hewọ le, womantšemei le be hewale tamọ Ašante mañtšemei. Beni Ašantemei fō amēnọyeli le, amēbote blofomei anō šiši, edšake nomei nonn dšieame ke-dše Ašante nyónyeli le šiši. Edši agbene womantšemei le aasumọ hieglemọ alo Nyonmo saneyeli kule, ameanyē ameafe amralofoi asemei, ni amēbii aakase blofo kodšomọ, ni nole wóse ko āhū le noyeli le aase amēden ekoñ. Ši ebe nakai! Ake noni womantšemei le aten kpotō dši wulomei hewọ le, amēsumọ hieglemọ, ši amēnyie wodši ase ke bianē. Ekpakpa Enlišime fe ni amēgu gbomoafolēšā ke gbonyotēremọ k. n. Enēhewọ le mei ní dši amralofoi ahfataloi ke nāwoloi ke nii le, amēdsee Gā mādšiatšemei le abii, ši moñ gbọi sọnn ni. Enē tšōo ake "yitšo etá ši ni nakutšo ebu fai". — Nyonmo ana womantšemei le amobo, koni ameyo amēgbēdū le!

I. HEFATAMO.

F. GĀ ŠIKPOŃ LE NỌ TŠEI.

Wo-Šika-ńšonā nẹ dši šikpoñ ko ní Nyonmo edrolē babao ke nibii srotai pī. Emli ekome ní wobawie he fiō dši kō ke emli tšei.

Wobatsi tšei ní woyo amehe nitšumọ titri le ekomei atā.

1. Odum.

Odum dši mañtše ye tšei aten; dšee ye edale hewọ, edšake ekomei ye ní dra fēle, ši moñ ake ní edši tšo kpakpa ní

mofemo le ní mofemo yo ehe nitsumo hewon. Eda sanñ, etimo aafe ke-dse nãdshi enumo ke-yaši nyoñma, ni ekwole hũ aafe ke-dse nãdshi oha ke-yaši ohai enyo lo nō. Kẽdshi agbá le, etso le yeo futā; ši ke koyo sa he pe keke le etšake etso etšuru tamō boni mofemo naü le. Tso le mli wa mon, ši egbamō waa tũtu ko, edšake ebe tfā pĩ. Ehi hã tsumã titri, edšake fotei nyẽele akpe.

Tsogbaloi le too tso ne ye kō mli ke blofolema ke sao; ši edši nitsumo ní wa, ni ke tso le ti sanñ le, ametsuo nii ake gbii enyo lo gbii etē ye he, alo fẽ nakai po, dani ametoole ke-gbeo ši. No se le amegbaü mplaĩ ke nmonmodši hã tsu-mãloi ke srẽnkefoi, ni ameke-kpeo šinai ke agboi, samfedši ke salosi, šiši ke nweikāmo, adeka ke skao, okplō ke mǎñō, akpale ke blamonii, ke nibii krokomei pĩ. Gbeke abifao po ke odum he nitsumo kpeo oyá, edšake esātso le odum ake-kpeo, ni onukpai hũ sumo odum-sātso. Ni kẽdshi gbomo tšu nibii ne fẽ he nii ahũ ni Nyonmo tsele ke-te dšẽn kroko len le, akpeo odum-adeka ahāale ni awole ke-yaā Nyonmo-abō len; ni nāgbē le, kẽdshi edši Kristofonyo le, afe odum-señmotso ahāale ye dšei. Nohewo le edša lenen ake wotseo odum mantše ye tsei aten.

2. Papao.

Papao dši odum tipen ní ekele šio mple ye sãdši pĩ amlĩ. Ekwole ke etimo ke edsale le šee odum nō mon; ši tso le dientše ye feo fẽ odum ni ewa hũ fẽle, etšuo fiō hũ fẽ odum. Ehi hã okplō ke skao ke adeka-kpē titri. Kẽdshi apoliš he le, efeo feo naakpa tamō *mahogany* pe. Ni nibii ní ake papao kpeo le ye feo, ni asan etseo dšogban hũ fẽ nibii ní ake tsei krokomei le feo le. Ayemforo-fẽ-ayemforo le eng kredē, edšake ke abakpele le, ahāale papao-adeka ke yifāmo-adeka, ní eke etade ke ehẽeonii ato mli, enē hãa emli to šiole.

3. Bano.

Bano d̄si t̄so agbo ko n̄i ȳo feo tam̄o papao noññ, š̄i et̄suo f̄e papao fiō; ewa naakpa, n̄i eȳe t̄f̄a h̄u. Š̄i k̄el̄e egbam̄o k̄e ehenit̄sum̄o waa t̄utu ko, n̄i egbee n̄a-dade n̄a tam̄o odum k̄e papao. Eh̄i h̄a t̄sum̄a k̄e sr̄enkefoi anit̄sum̄o. Ekw̄eō ye n̄ano k̄e goñ n̄o f̄e.

4. Seseo.

Seseo d̄si t̄so ȳen ko tam̄o dilb̄o; eȳe hef̄ehe n̄i mof̄emo lele tam̄o odum noññ. Ewaa p̄i n̄i f̄ote kpele h̄u; š̄i k̄el̄e ewa saññ, nohew̄o le eh̄i h̄a ablogwai k̄e s̄at̄sei k̄e adekai, ablogwai, kronua, aguyai, ato, k̄e nii.

5. T̄sinat̄so.

T̄sinat̄so h̄i h̄a n̄al̄oi d̄sogb̄añ; ehe nit̄sum̄o f̄a. Etam̄o seseo, š̄i et̄suo fiō n̄i eȳe t̄f̄a f̄el̄e; et̄sii kwr̄a; š̄i k̄el̄e ewa saññ, nohew̄o le eh̄i h̄a ablogwai k̄e s̄at̄sei k̄e adekai bibii titri. F̄ahebii k̄e-feo tabl̄o k̄e alad̄ša n̄i am̄eke-w̄irio am̄eled̄si.

6. Onyai.

Onyai yee mañt̄se, ed̄sake "mei enȳo yee mañt̄se." Š̄i k̄e, le d̄si "Goliat" ye t̄sei at̄en, ed̄sake eda f̄e am̄ef̄e, n̄i ed̄ša tr̄om̄o h̄u; etim̄o k̄e ekw̄ole ye n̄akp̄e. Š̄i ewaa kwr̄a, n̄i ese h̄u et̄se; nohew̄o le eh̄i h̄a t̄sum̄a, n̄i asañ eh̄i h̄a skao k̄e adeka-kp̄e. Š̄i k̄el̄e onyai d̄see sek̄pelo ye nit̄sum̄ot̄sei n̄i sa le at̄en. Meikomei k̄e-gbō t̄se k̄e s̄ei, s̄ol̄oi h̄u k̄e ekanto le feo s̄on̄m̄efoto. N̄i asañ ed̄si ake abo n̄s̄on̄abii k̄e f̄ahebii atoi d̄sikule, am̄ekele ata s̄ei le n̄o; ed̄sake onyai n̄i w̄osusūo ake ewaa le eh̄i d̄sogb̄añ h̄a lelek̄p̄e, n̄i lele d̄si noko n̄i he d̄srāi h̄a n̄s̄on̄abii k̄e f̄ahebii. K̄ed̄si lele ko be le, am̄enȳen l̄o am̄egbe, am̄ed̄srayeli h̄u af̄ite, ed̄sake am̄enȳen am̄em̄ad̄se nibii k̄e-ya k̄e-ba ye n̄s̄o n̄o k̄e f̄a h̄ie. N̄i ye en̄emei f̄e se le esa ake w̄ot̄sio kafote h̄u t̄a: w̄oten̄ namo po

ni kẹ̀ḍsi etolẹ̀ yẹ̀ gbẹ̀nyiemọ̀ lo niṭsumọ̀ mli lẹ̀ ni esumọ̀ọ̀ ake eṭsolẹ̀ kafotesune, ni asan̄ mē miṣen̄o eḍsi eh̄a helaṭṣe n̄i k̄a ṣi enāa n̄o lẹ̀?

7. Afram.

Eḍsi t̄so n̄i h̄i h̄a t̄sumā ke t̄suwō titri. Yẹ̀ Akuapem ke At̄sem lẹ̀ amẹ̀kẹ̀ afanya wulu gbāa ṣin̄li ni ake-woọ̀ t̄su. Afram lo wawa-ṣin̄li h̄i fẹ̀ d̄fẹ̀i, eḍsake eyẹ̀ feo ni esẹ̀ t̄ṣeọ̄ āhū fẹ̀lẹ̀; kẹ̀ḍsi f̄otei gbaa enā lẹ̀, eh̄iọ̀ ṣi ake afi nyōnma ke enumọ̀ lo afi nyōnmai enyo po tete. Ṣi kẹ̀ḍsi t̄so lẹ̀ esaa d̄sogbān̄ n̄i agba lẹ̀, eṣin̄li lẹ̀ et̄ṣe fẹ̀ afi nyōnma ni eṣiteọ̀.

8. Wāwa.

Enẹ̀ hū d̄si t̄sei wud̄si n̄i nyie Odum sẹ̀ lẹ̀ at̄en̄ ekome. Emli t̄suq̄o, ni ewaa tamọ̀ Afram. Ebe niṭsumọ̀ titri d̄si lele- gbo ke ṣin̄li gbamọ̀. Asan̄ ake eb̄ai lẹ̀ feo t̄sof̄a. Eh̄ilehe titri d̄si gōd̄si anọ̀.

9. Nọkọt̄so.

Nọkọt̄so d̄si t̄so n̄i he d̄srāa. Edaa p̄i, asan̄ ed̄saa d̄sogbān̄, ṣi emli wa ni eyẹ̀ t̄f̄a fẹ̀ noko, ni ef̄e hū; nohewo lẹ̀ n̄aloi sumo neke t̄so ne pam yẹ̀ niṭsumōi srotōi amli, titri lẹ̀ filikpel̄oi ke-feo filinane ke filibe ke kudot̄so ke nii. Ake- gbōō s̄ei hū. Ed̄si t̄so ȳen̄, et̄suọ̀ fiō keke tamọ̀ t̄sinat̄so pe. Kẹ̀ḍsi esẹ̀ t̄ṣe kplan̄n̄ lẹ̀, et̄en̄ t̄sakeo t̄sōo ed̄in̄ kwr̄a t̄ut̄unt̄u tamọ̀ n̄ai pe, n̄i et̄si tamọ̀ t̄e; no bl̄ofomei t̄ṣeọ̄ ebony lẹ̀. Biẹ̀ ṣikpon̄ nọ lẹ̀ alé t̄so diu ne alo ebony he niṭsumọ̀ d̄sogbān̄ ko; amẹ̀kẹ̀-feo samfe-hīn̄mēii ke nibii bibii komei keke. Ṣi Ablot̄siri lẹ̀ ake-feo fotro-adekai ke san̄kū ke bl̄e ke feonibii p̄i. T̄so ne d̄sra wa tam.

10. Yoit̄so.

N̄aloi at̄so d̄si neke t̄so ne hū. Eyẹ̀ t̄f̄a ni emli wa naa- kpa. Kẹ̀ḍsi egbi kwr̄a lẹ̀, nolẹ̀ ef̄e ni eh̄ii gbamọ̀ hū; no- hewo lẹ̀ eh̄i h̄a lemat̄so ke k̄oit̄so ke hamlet̄so ke fufuit̄so

gbọ, edśake efitee mrā. Sōlọi ke-śāa nāi nī ameke-sōo, edśake enāi wa. Ayeo eyibii le, ni asan ake-tśaā konkrowa lo musūñfla.

11. Abolobātso.

Gāmei tśeo neke tso ne ake abolobātso, edśake ameke ebāi le śāa abolo. Šikañālọi hū ke tso le śāa nāi nī ameke-tśuo nii. Ke tso ne da sanñ le, eten hū tśakeo tamọ no-kotso; ši enō le feo etśuru tamọ lá kenkenken fefeo. Emli tso tśuru ne atśeole "tum" (*camwood*), ni edśra wa dśogbāñ fē tso-fē-tso. Ablotśiri le, ke anme poundi oha le, ahāa šelen 20-30 ye he.

12. Hātso.

Neke tso ne kwēo ye hefēhe. Hā pi nī yo emli hewo hā atśeole hātso le. Ake-feo dśateñ; ke asu le, etśoo tamọ lus pe; nohewo le atśeole "ohiafoi akane." Ehi hā tśumā hū. Ehe toto le ke ešiši le, tśofā ni.

13. Asoplo. (*Mangrove*.)

Asoplo sumo ofō, ekwēo ye heui efe fōfōfō; ke nu ko mli kwōo tete le, ekwēo ye mli. Edśi tso yeñ nī da, ši kedśi eda sanñ le, eten tśakeo tśōo ediñ tamọ no-kotso, ši no dio fē asoplo fiō. Ke nu lo nmoto bolele ke-kpe le, etśeo fāi pi ohai abo ketēreo tso le, take boni kanetśo tēreo kane le; ši tso le esaa nu le lo šikpon he kwā, edśoo nwei ye fāi le ayitean. Efāi bloblobii trōmōi tamọ tankpē pe, ni ake-blaā tśu tamọ blamonii nonñ. Eye Sakumo no ke filao nā pi.

14. Amātso.

Amātso dśee tso ko nī wa kwā, hewo le ake-māā tśu. Ši ake nī ehereo oyā hewo le, ake-foe afaban nī ese tśeo. Abāa amā ye etśo len. Kleñkleñ ke abā amā le, eyeo futā tamọ fufo; ši ke hūlū šāle ni egbi le, keke le etśo amā nī wa. Ake amā le dūo lofōdśi; akōi ke lālọi, enādśi ke okpoi,

ke nii. Amā le abōo ke-yaā Ablotširi ni ake-yafeo nibii srotoi pi tamō gumi, blofo-adesato, mama ni edūū ni ake-haā bū he, okponogbei, nyoñmonemo-atade, blofo-tšobi ke femonii, ke nibii pi po ni alé ye bie.

15. Šadšo. (*Baobab.*)

Esa ake wotši šadšo hū tā, edsake tšo agbo ni. Etimo titri yo nākpē. Nohewo le abu abe ko ake: "Moko ke šadšo emāā abono." Šadšo ko ye Odumase ye osofoi-awe le ni eklañma hie nādši nyoñmai etē ke etē. Ni eko hū ye Salosi ye Odumase masei ni no hū eklañma hie nādši nyoñmai edfe ke ekome. Ši šadsei komei ye ni ti āhū fē nomei tete. Akēo ye tšo ne hewo ake ehio ši ake afii akpé ke se. Eyibii le ayeo, ake-feo tšofā hū, asan ehe toto le hū tšofā ni.

Tsei ni wotšitsi amētāi ne fē le, dsee nomei keke dsi kōntsei ni yo; pi ye se lolo. Ši ake ni wonyēn fē he wowie ekomekome hewo le, wotši amegbei atā keke.

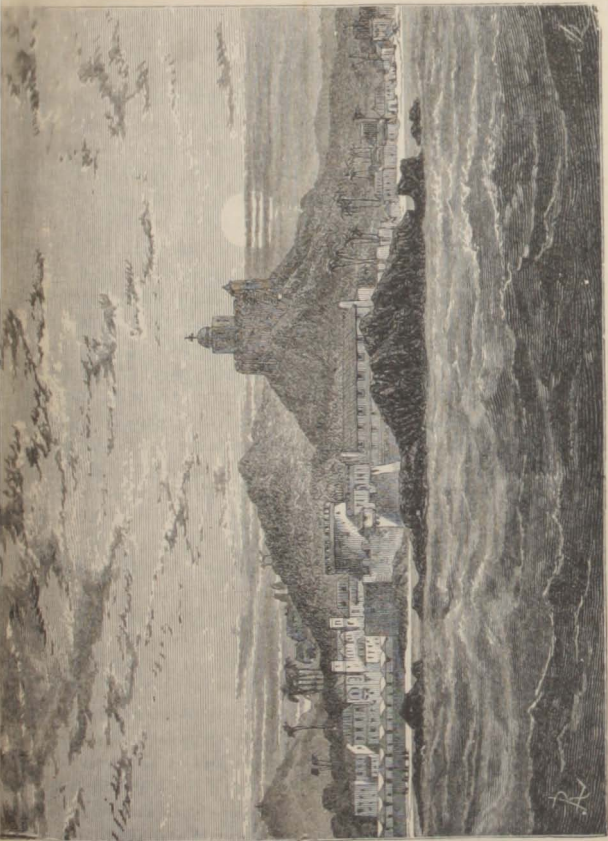
Tšumātsei, Laitsei ke Tšofātsei.

Kpetekplebi, oman, apotrodum, momotšo, tetšo, odumá, okāhi, kolitšo (adōdōbatšo), tšenedru, owai, tokodšo, oyibi, tigblo, atriditšo, nanukōmitšo, kwadšabla, mutukutšo, lēdšo, tūnyo, kātšo, koklodšo, atro, ŋkuntān, amlobi, aplo, blidšo, odumañkpe, dunšinkro, obosotšo, nāgāināgāitšo, konyobri, oblaitšo, abromatšo, flatšo, hūtšo, kplukatšo, samanobli, tatšo, tēmi, labasatšo.

Yelitsei.

Akututšo, mañotšo, abonuatšo, peiatšo, gowatšo, aluguntu-guntšo, nāwieitšo, akpakpatšo, atiātšo, kiñatšo, añmādātšo, atšomitšo, lāsātšo, anyenyelitšo, sofoťro, añañmetšo, atotrotšo, amādātšo, akwadutšo.

[Odumase, Okt. 22, 1883. J. Kopp.]

II. HEFATAMO.

"Hemo otšo!"

Be ko mli le nū nīatše ko hī Enlēši Ablotširi, ni eye wenū yitšontše ko ní ekēle dšieo ehietšēre dā. Ebu ewenū ne būlu, hewo le gbei ní etšeole dši: "Mi-kōlo". Asań ekpe atade kakadańń ko ní yo nmlō ewole ni ehāle tšo kakadańń ko ni ekēle ake: "Hiemo tšo ne dāne ke-yaši gbī ní oona moko ní feo kwašia fē bo koni ońo-hāle."

Eye mli āhū le gbēle hela kpakpatā ko bamō nīatše le ní ehīi nokonoko femo. Beni ekā ši ní enaā nō le, ewenū le te le sramo, ni ena ake enuntšo le mipiń hewo le, enyēē ekēle awie. Ši enuntšo le moń kēle ake: "Mikōlo, efeomi ake efe fiō ní mibašio!" Keke ni kwašia le bile ake: "Nēgbē oyaā?" Ni nīatše le hāle hetō ake: "Miya dšēń kroko le mli!" Kwašia le bile ekoń ake: "Kole ke ote le, mē be ookū ose oba? Oyaye afi, alo nyodši ekpa?" Nīatše le hāle hetō ake: "Dabida!" Kwašia le te nō bile kē ake: "Bēle afi enyie oyaye mo?" Nāgbē le enuntšo le kēle ake: "Miyāā ne mibaa dšē neń dońń." Kwašia le bile ekoń ake: "Kole ní okē, ke ote le obaa dšē neń dońń le, ani osa ohe ohā gbefā le ke heni oyaā le hile lo?" Enuntšo le hoso eyitšo ni ekē ake: "Dabida, misako mihe." Ene se le kwašia le kwe enuntšo le gā, ni ekēle ake: "Nēgbēgbē mań nō ayeo neke sane ye? Ogbāń ne ole nii ake ke ōya beko oyahi ši ní olé dšei, ni asań ohie kāā nō ake ookū ose oba le, bēle esa ake osā ohe oto gbefā le ke heni oyaā le? Ke ole ake osako ohe le, bēle hemo otšo!"

Esa wo hū ake wosā wōhe woto wōdše-neń-dšē ke dšēń hē le mli yā, beni ate ní ke be le se trukā ní wōhieań akafe totōto. Gbomo ádesā ní abuo le kwašia po bu enuntšo nīatše fo, ye ehe ní esako hewo ne! Te Nyōńmo bēbe aabu ešafelo ní esako ehe fo teńń? — Kēdši gbomo aaná dšē-neń-nii fē ní eeladše esusuma le, me se eená?

MLINII.

Bāfā

<i>Osofo Henry Wharton</i>	3
----------------------------	---

Abe i.

A. Gā abei (692)	15
B. Nileloi awiemoi (7)	37
C. Nyonmo wiemo mli abei (50)	38

Lalai.

1. Afrika. Mē dsi modin le dšaku le?	42
2. Afrika. Ole šikpon fefeo le	43
3. Gbomohomo. Anyie adše koyigbe aba	43
4. Mei pi kamo nšon. Nšo nā, nšo hie	44
5. Nyon ko heremo. Nšo len lele mli	44
6. Henyelo suomō. Meididši-ahōmō dšā nō	46
7. Gbekebii afemo. Gbiko le gbalō ko na	49
8. Gbeke ko femo. Okplō le dsi omanō	49
9. Biblia mli wodši	50

Nōnōkwemo-wodši srotōi.

1. Mādšemo-wodši	51
2. Šikai srotōi anō wodši	57

Šikpon ke eno nii ahe sādši.

A. Tei ke ewekumei le	61
B. Afrika he sane kukuō ko (Afrika mādši srotōi)	68
C. Gā šikpon he Geografi.	

(Gā šikpon ke eno nii ke mādši le.)

§ 1. Šikpon le kāmōhe ke ehūsui	70
§ 2. Šikpon le hie su ke nii	70
§ 3. Gōdši	72
§ 4. Fāi	72
§ 5. Kpākpōi alo Mukpoi	74

§ 6. Mādši.

Bāfā

I. Gā kpakpa mādši ekpa lẹ:	
Gā, Osu, Lā, Tēši, Nuñowa, Tēma	75
II. Obutu	78
III. Adañme:	
N̄ṣonā mādši: Kpoñ, Gbugblā, Nuño, Adā	78
filao nā mādši: Agrave, Sokpe, Tēfle,	
Hume, Blakpa, Mlefi, Mepe, Bató', Asutfare	80
Kōyigbe mādši: Krōbo, Šai, Osudoku	81
D. Gā šikpoñ lẹ nọ yinōi ahe sane kukuō ko	84
E. Mainoyeli	87
F. I. Hefatamọ. Gā šikpoñ lẹ nọ tsei	87
II. Hefatamọ. Hemọ otšo	94

Kafe-tšemọ.

